

Anton van Duinkerken

BENARDUS VAN CLAIRVAUX

INLEIDING, VERWEERSCHRIFT, BRIEF IN DEN REGEN

Orbis

Digitized by the Internet Archive
in 2014

BERNARDUS VAN CLAIRVAUX
VERWEERSCHRIFT

Bernardus van Clairvaux

Verweerschrift
BRIEF IN DEN REGEN

ingeleid en vertaald door
ANTON VAN DUINKERKEN

INLEIDING

1. De Regel van Sint Benedictus, waardoor het West-Europeesche monnikenwezen omstreeks het jaar 530 zijn definitieven vorm kreeg, is gedeeltelijk door den samensteller ontleend aan de oude voorschriften van den Oosterschen coenobiten-vader Sint Pacomius, gedeeltelijk aan de leidende beginselen voor het geestelijk leven in gemeenschap, opgesteld door den heiligen bisschop Basilius, maar grootendeels aan de geboekte ervaringen van den Marsiliaanschen kloosterstichter Joannes Cassianus, die nog heden bij de monniken hoog in eere is als de eerste groote theoreticus van het Westersche monachisme. Sint Benedictus zelf verwijst naar deze bronnen, opdat zijn leerlingen hierin den waren kloostergeest geschilderd zouden vinden. Zijn voornaamste doel was een ander dan dat dezer voorgangers. De Latijnsche scherpte van zijn onderscheidingsvermogen deed hem behoefte gevoelen aan een nauwkeurige formuleering van de levenswetten, door de kloosterlingen te onderhouden, willen zij niet alleen zichzelf heiligen in individualistisch ascetisme, doch een kloosterlijke samenleving mogelijk en vruchtbaar maken. Deze wetgeving voor den West-Europeeschen kloosterstaat is herhaaldelijk bij het Romeinsche recht vergeleken. Ze vertoont inderdaad een straf juridisch karakter en hierdoor zou ze misschien een leven van uiterlijke aanpassing aan den letter harer voorschriften bij veronachtzaming van de innerlijke overeenstemming met den geest der wet gedoogen, wanneer de heilige Benedictus in zijn Regel niet dien persoonlijken stijl had bewaard, die zijn levensbeschrijver Gregorius den Grooten in het boek der Samensprekingen deed opmerken: „Wie

zijn leven en zijn gewoonten waarlijk wil leeren kennen, zal in de voorschriften van den Regel het getrouwe beeld vinden van 's meesters werkdadigheid, want de heilige man was niet in staat, aan anderen iets voor te houden, dat hij zelf niet naleefde."

De sobere levensbijzonderheden, omtrent Sint Benedictus van Nursia uit de historie bekend, worden op deze wijze aangevuld door zijn boek, dat in bondige voorschriften getuigenis aflegt van zijn bescheidenheid, zijn ingetogenheid en zijn liefde, tevens bewijs verstrekkende van zijn doorzicht, zijn menschenkennis en zijn practischen aard. De ervaring leerde hem, groote waarde toe te kennen aan het overgeleverde. Vernieuwer van de christelijke spiritualiteit in Europa, streeft hij minder naar iets oorspronkelijks dan naar iets degelijks. Hij stelt geen wet dan die het waarmerk der beproefdheid draagt. De wereld der barbaren werd tot christelijke liefdetucht gebracht door mannen uit zijn school, die bovenal een school van het gemeenschapsleven is.

De Regel schrikt terug voor alle gestrengheid, wanneer ze niet door wijsheid wordt getemperd. Te zeer duchtte de wetgever van Monte Cassino het gevaar van den eersten doldriftigen ijver, zoo vaak misleidend voor een jong en vurig gemoed, dat zich geheel aan 's Heeren dienst wil wijden, maar nog de gematigdheid, voorwaarde tot volharding, niet kent. Overal waar in gemeenschap geleefd wordt zijn ook de hoogste strevingen afhankelijk van middelmaat, en blijft de middelmatigheid de bezieling bedreigen. Tegen verslapping van de kloostertucht 'wake derhalve de abt. Hij weze een vader, zooals de naam zijner

functie, van het woord *abbas* afgeleid, hem voorschrijft. Als Romeinsch jurist uit de Sabijnsche aristocratie, die de kern van het oude Latijnendom vormde, kent Sint Benedictus een groote beteekenis toe aan het vaderschap. De *pater familias* draagt bij de grootste verantwoordelijkheid ook het hoogste recht. Vader abt heeft tot taak, te voorkomen dat de vurigsten zichzelf te buiten zouden gaan ten koste der gemeenschap en de zwaksten zich afgeschrikt zouden voelen door de levenswijze der strengsten. Zijn voorbeeld — zoo leert de Regel — is van zwaarder gewicht dan zijn woord: hij bedenke, dat hij voor de broeders den geest van Christus en het christendom vertegenwoordigt.

Lichaamskastijding is voor de tucht onontbeerlijk; ze is echter niet het doel van de kloostergemeenschap, die haar hoogste uitdrukking moet vinden in de reinheid van wandel, de eerbaarheid der zeden en de gezamenlijke lofspraak Gods door middel van het kloosterlijke koorgebed. Arbeid is een voorwaarde der zedigheid. De broeders mogen ook het nederigste handwerk niet versmaden: het onderwerpt het lichaam aan den geest. Een bijzonder middel tot heiliging is tenslotte de standvastigheid van verblijfplaats, omdat hierdoor de christelijke gezinsgeest van de kloostergemeenschap wordt onderhouden en bevorderd.

De volmaaktheid van het Benedictijnsche kloosterleven veronderstelt een drievoudige bekeering of *conversio*: een overwinning allereerst van de oppervlakkige gehechtheid aan de wereld door de drie begeerlijkheden, de geldzucht, de roemzucht en den lust der zinnen, een ver-

loochening vervolgens van alle eigenliefde en eigenbaat, een ontstijging tenslotte aan al hetgeen aardsch is en den mensch tot kleinmoedigheid en onvolmaaktheid trekt. Deze ontstijging geschiedt door middel van de c o n t e m p l a t i e, het schouwende gebed genaamd, dat zijn hoogtepunt bereikt in de vereeniging met God door de volmaakte liefde.

De Regel van Sint Benedictus bevat hoofdzakelijk voorschriften, wier naleving leidt tot de tweede bekeering, de zoogenaamde c o n v e r s i o m o r u m, die groote zelfoverwinning en gedurig volgehouden tucht vraagt. Hierbij moeten de broeders elkander helpen: dit immers is de reden van hun samenzijn. Wanneer er in de middeleeuwen geredetwist werd over het onderhouden van den Regel, gold het geschil altijd deze conversio morum. Het ging over de detaillering van de gedragslijn, door de broeders bij hun gezamenlijke streving naar de heiligheid te volgen. Aangaande de eerste bekeering bestond geen meeningsverschil. Voor wat de contemplatie betreft, waarbij de menschelijke ziel, door haar innigen omgang met God, die haar schiep en bemint, inwendig verlicht wordt, is het onderhouden der voorschriften van den kloosterregel slechts een inleiding. Op de hoogste toppen van het mystieke leven is de Liefde zelf de wetgever. Bij de vraag naar de juiste interpretatie der Regel-voorschriften, hield men echter altijd deze hoogste Liefde als het ideaal voor oogen, zooals men altijd de overwinning van de wereldsche genegenheden als uitgangspunt bleef beschouwen. De strijdende partijen verschilden niet in doel, maar in methode. Of indien men anders wil zeggen: hun conflict

raakte de sociologie van het kloosterlijke gemeenschapsleven, maar niet de ideologie van het kloosterwezen. Wil men het felle optreden van Sint Bernardus als kloosterhervormer begrijpen en naar juiste waarde schatten, dan moet men met deze onderscheiding rekening houden.

2. Europa, na den val van het Romeinsche Rijk veranderd in een chaos van barbaarsche stammen, werd in het christengeloof tot orde gebracht door monniken, die den Benedictijnschen Regel volgden. Het was de heilige Gregorius de Groote, zelf Benedictijn, die hen uitzond over land en zee. Zij stichtten centra van christenbeschaving te Canterbury, te York, te Salzburg, te Fulda, te Sint-Gallen, te Reichenau, te Tours, te Poitiers, te Fleury, te Lobbes, te Stavelot, te Saint Hubert. Zij predikten het Christendom in al de Noordelijke landen. Sint Paulinus, Sint Aidan en Sint Theodorus zijn de apostelen der Angelsaksers, Sint Bonifacius en Sint Willebrordus bekeerden de Allemannen, de Franken en de Friezen, Sint Ansgar won de Zweden voor het evangelie. Benedictijner monniken beheerschten de Karolingische Renaissance en bewaarden in de wereld der barbaren de traditie der klassieken. Het oudste humanisme van het Noorden is afkomstig uit hun kloosterscholen, bolwerken van een katholiek cultureel internationalisme tegen den heidenschen rassenhaat der jonge volkeren. Door den arbeid der monniken werd de bodem bedwongen en vruchtbaar gemaakt. Zij waren de eersten, die aan de Noordelijke moerasbewoners de beginselen der afwatering en van den dijkbouw leerden. De agrarische architectuur

der vroegste middeleeuwen vertoont méér verwantschap met den kloosterbouw dan met de burchten van de ridders. De invloed van de monnikengemeenschap op de maatschappelijke samenleving is onschatbaar. De voorbeeldige aanwezigheid der kloosterlingen verzachtte de zeden, predikte de barmhartigheid en stelde zoowel den adel als den eenvoudigen hoorigen een ideaal van wereldverachting en naastenliefde voor oogen, waardoor men, levend in de wereld en haar wetten volgend, zich nochtans boven wereldzucht en zelfzucht kon verheffen. Dit ideaal verlicht de donkerste eeuwen der geschiedenis. Worden de christelijke zeden al geen algemeene practijk, zij verwerven toch de beteekenis van een algemeenen norm.

Men moet toegeven, dat in alle tijden het verlangen naar heiligheid niet de eenige beweegkracht was, die menschen naar het klooster stuwde. De zucht naar goedsrust, de belangstelling voor wetenschappelijken arbeid, de angst voor ambtelijke verantwoordelijkheid in de wereld en allengs ook minder eerbare neigingen der menschelijke natuur veroorzaakten bij een veelvuldigen toeloop een begrijpelijk verval. Hier nu toonde de Benedictijnsche Regel met zijn gezinsorganisatie der monniken in standvastige verblijfplaatsen het onmiskenbare voordeel, dat de wantoestanden gelocaliseerd bleven. Verslapping der kloostertucht in een enkele abdij beteekende geen bederf van de orde. Vooral toen de andere Westersche monniksorden den Benedictijnschen Regel aanvaardden wegens zijn gebleken voortreffelijkheid, begon men het verschil in geest tusschen verschillende abdiyen duidelijker waar te nemen en terwijl dit in sommige streken aan-

spoorde tot een heiligen wedijver in vroomheid, werd het in andere gewesten de aanleiding tot onderlinge minachting en laster. Zonen uit den ridderstand, onmondig bij gelofte hunner ouders tot den kloosterstand voorbestemd, voerden de vooroordeelen en de veeten van hun families binnen de gewijde muren. Naarmate de abdijen door schenkingen van vorsten en erving door abten, zich in wereldsche goederen verriikten, verflauwde er dikwijls de vurigheid. Tijdens de laatste Karolingers was het niet zeldzaam, dat het beheer van een monniksklooster werd opgedragen aan een verdienstelijk, doch geenszins op dit ambt berekend leek, die uit de inkomsten van de rijke abdij zich zorgeloosheid kon verzekeren. Onder zulke leiding moesten wantoestanden ontstaan en reeds in de tiende eeuw begint van twee zijden de reactie op het kloosterverval. Eenerzijds zijn het de heilige abten, die met grooten ijver strijden voor de zuivere observantie van den Regel, anderzijds zijn het de landheeren zelf, die zich uit gerechtvaardigde ergernis of uit welbegrepen eigenbelang verzetten tegen de ontaarding.

3. De stichting der abdij van Cluny door Willem, graaf van Aquitanië op den 11en September van het jaar 910, is het gevolg van zulk een reactie. Het jachtgoed, dat hij bezat, drie mijlen ten Noordwesten van Mâcon, in een diep dal aan de Crosne, waarheen zelden een mensch afdaalde, stelde hij ter beschikking van Bernon, den abt van Beaune, teneinde op deze wijze, nu hij oud geworden was en kinderloos gebleven, zich te verzoenen met de barmhartigheid Gods en zich tevens

een nuttige bestemming voor zijn bezit te verzekeren. Ter eere Gods — zoo meldt de officieele acte — en tot heil van zijn ziel schonk Willem aan de apostelen Petrus en Paulus al hetgeen zijn eigendom was op het jachtgoed van Cluny, te weten de gebouwen, de bijbehorende woningen, de velden, de wijngaarden, de weiden en de belendende bosschen, op voorwaarde dat er een monniksklooster zou worden opgetrokken door Bernon en twaalf monniken, die onder den Regel van Sint Benedictus onafhankelijk zouden zijn van alle macht, uitgeoefend door den heer, den bisschop of den koning, onafhankelijk ook van den schenker zelf, maar volledig onderworpen aan den Heiligen Stoel te Rome en aan diens bekleeder, den Paus, ter erkenning waarvan alle vijf jaar zal worden opgebracht de som van vijf gouden ducaten voor de verlichting der Sint Pieterskerk.

De beteekenis dezer schenking lag vooral in die onafhankelijkstelling der orde; slechts aan den Paus onderhoorig, bezat zij door haar autonomie een ontwikkelingsmogelijkheid, die door de eerste abten is begrepen en ten gunstigste verwerkelijk. In de twee volgende eeuwen zal Cluny herhaaldelijk de leiding nemen van het geestelijke leven in Europa, de groote pausen Gregorius VII, Urbanus II en Gelasius II komen eruit voort. Het werk van den eersten abt Bernon werd voortgezet en vervolmaakt door zijn opvolger, den heiligen Odo, die den Regel, naar de beginselen van den in 821 gestorven kloosterhervormer Benedictus van Aniane, interpreteert met vollen nadruk op het liturgische koorgebed en op de studie der kerkelijke wetenschap. De abdijkerken der Cluniacenser-orde zijn

meesterwerken van Romaansche bouwkunst, al wat behoort tot den eeredienst is er vervaardigd van het kostbaarst materiaal, de kloosters hebben rijkvoorziene boekerijen. Deze monniken leven in aristocratischen stijl. Om de autonomie zoo stevig mogelijk te bevestigen, behoudt alleen het klooster te Cluny de abbatiale waardigheid, zoodat de dochter-instellingen van hieruit geregeerd worden door één monarchalen abt. Dit is een ingrijpende reorganisatie in het Westersche kloosterwezen, omdat zij boven het gezinsverband der afzonderlijke abdijen een hooger binding stelt, die voor alle huizen van de orde geldt. Zoolang het gecentraliseerde gezag van Cluny berust bij een waardigen abt, levert deze nieuwe verhouding weinig gevaar op, maar dringt het bederf eenmaal binnen de heilige plaats, dan ontstaat er groote kans op besmetting. De oudste abten vermeden zulk onheil. Zij waren zonder uitzondering eerbiedwaardige mannen, die hun Orde zorgvuldig bestuurden, geestdriftig tot bloei brachten en rijkelijk uitbreidden.

Moeilijker te beoordeelen is de gestalte van den vijfden abt, Pontius van Mergueil, die in 1109 aan het bewind kwam, nadat zijn voorganger Hugo ruim zestig jaren de abbatiale waardigheid gedragen had. In 1122 moest hij aftreden. Zijn opvolger Hugo II regeerde slechts drie maanden. Op 11 Augustus 1122 werd Peter van Montboisier met de leiding belast, die in de geschiedenis bekend staat als Petrus Venerabilis. Toegerust met alle gaven van de natuur, bereikte hij ook in het bovennatuurlijke leven een hoogen graad van volmaaktheid, terwijl hij belast was met de meest uitgebreide zorg, ooit door een abt gedragen.

Tijdens zijn bewind telde de Orde van Cluny meer dan tweeduizend kloosters, waarvan twee in het Heilige Land. Hij voert briefwisseling met pausen, keizers, koningen en vazallen, onderhoudt het verband met de andere orden van den Benedictijnschen regel, schrijft over theologische onderwerpen, mengt zich in elk debat, meestal om de partijen te verzoenen, geeft raad aan duizenden, predikt voor de broeders in zijn abdij, bezoekt op visitatiereizen honderden kloosters, vervaardigt in den tijd, die hem overschiet, kerkelijke gedichten en dwingt ieders bewondering af door zijn kalmte, zijn beradenheid en zijn verlichte helderheid van oordeel. Man van onweerstaanbaar initiatief, altijd bezig en altijd in beslag genomen, steeds door de zorg voor anderen vervuld en nooit door de beslommering voor anderen verslagen, beschikt hij over een spreekwoordelijke zelfbeheersching en een onuitputtelijke wetenschap. Hij kent, hoe vurig hij ook is, geen heftigheid, doet al zijn zaken af en vindt nog gelegenheid om aan nieuwe dingen te beginnen. Hij volgt alles, regelt alles, zorgt voor alles en onderwerpt zich nochtans gaarne aan het inzicht van anderen, want schitterend door alle eigenschappen van natuur en deugd, straalt hij van nederigheid. In het godsdienstige drama van het begin der twaalfde eeuw is hij de tegenspeler van Sint Bernard van Clairvaux, dien hij als vijand tegenover zich vindt om hem weldra als vriend te begroeten. Hun polemieek over de kloostertucht, in beider levensgeschiedenis een incident, maar van verstrekkende beteekenis voor hun omgeving, toont ons tegenover elkander twee karakteristieke vertegenwoordigers van de katholieke ascese, tot vijandschap gedreven

door de heiligste verlangens, tot vriendschap gebracht door de edelmoedige erkenning van elkanders inzicht.

4. Bernard, de zoon van Tescelin den Roode, ridder van Châtillon, en van Vrouw Aleth van Montbar, wier geslacht aan dat der hertogen van Bourgondië verwant was, werd in het jaar 1090 geboren te Fontaines, niet ver van Dijon, nadat zijn godvreezende moeder — zoo wil de legende — een droomgezicht aanschouwd had, waarin een witte hond onophoudelijk blafte. Een deugdzaam man, door haar geraadpleegd, stelde haar gerust met de woorden: „Gij zult een zoon ter wereld brengen, die als een trouwe hond het huis van God bewaken zal en blaffen tegen de vijanden van het geloof, want hij zal een uitstekend redenaar worden en de geneeskracht zijner tong zal velen ten heil zijn.” De knaap, die het derde kind uit dit huwelijk was, bezocht de kloosterschool te Châtillon-sur-Seine, waar hij zich met bijzonderen ijver toeleegde op de studie der letteren. Zijn twee oudere broeders traden in dien tijd in Bourgondischen krijgsdienst. Wapenroem lokte meer dan ooit de jeugd, nu de heldendaden van den Castilliaanschen Cid de riddersloten met diens faam vervulden. Doch Bernard voelde zich niet tot den wapenhandel aangetrokken. Hij wilde verder studeeren in Duitschland, aarzelde echter, werd geplaagd door schroomvalligheid van geweten, die hem belette, een vrouw in de oogen te zien, gaf zich zeer ernstig rekenschap van 's menschen staat in de wereld, en besloot, zich terug te trekken in het „nieuwe klooster” van Citeaux nabij Dijon.

Dit nieuwe klooster, in 1098 gesticht, dankte zijn ontstaan aan Sint Robert van Molesmes, die vergeefs had getracht de evangelische volmaaktheid in een der kloosters van Bourgondië te vinden. Hij streefde naar de letterlijke naleving van den Benedictijnschen Regel, maar overal waar hij vertoefde, zag hij de voorschriften verzacht of veronachtzaamd. Te Molesmes won hij den prior Alberic voor zijn gestrenger inzicht, doch een poging om het practisch door te voeren moest de prior met gevangenschap en geeseling bekoopen. Toen zocht een deel der broeders, onder aanvoering van Robert, stiller eenzaamheid en nauwkeuriger regelbetrachting. Zij trokken de bosschen in en stichtten op Sint Benedictus' feestdag, 21 Maart, het heiligdom van Cistercium, wel zoo genoemd vanwege de nabijheid van moerassen in het stroomgebied der kleine riviertjes, de Vouge en de Coindon. De hertog van Bourgondië kwam hen te hulp en toen abt Alberic stierf in het jaar 1109, bloeide de kleine kloostergemeenschap der Cisterciënsers. Tot opvolger van Alberic werd Sint Stephen Harding benoemd, een Engelschman van geboorte, begaafd met den nuchteren levenszin en het practisch inzicht, eigen aan de meesten van zijn volk. Hij was het, die in 1112 Sint Bernard in het klooster ontving. De jonge ridder van Fontaines voerde dertig gezellen met zich, waaronder al zijn broers, behalve den jongsten, die nog niet den vereischten leeftijd bereikt had, voorts zijn oom Gaudry van Toulon, zijn neef Godfried van La Roche, zijn vriend Hugo van Vitry en nog een jongen neef, genaamd Robert van Châtillon, aan wien hij, zooals verderop zal blijken, zéér gehecht was. Zóó groot bleek reeds van

den twee-en-twintigjarigen Bernard de macht over menschen, dat hij zijn broers en zijn oom kon weghalen van het beleg van Grancey-le-Château om hen mee naar het nieuwe klooster te nemen.

Nergens werd strenger en armoediger geleefd dan te Citeaux. Men droeg er niet de makkelijke en mooie gewaden der monniken van Cluny, maar bepaalde zich tot het harde onderkleed, dat dag en nacht, zomer en winter hetzelfde bleef, en de poovere pij, tijdens den veldarbeid vervangen door een scapulier. Deze kleedingstukken immers, en geen andere, worden genoemd in den Regel, waar bovendien geschreven staat, dat de monniken zich noch om de kleur, noch om den aard der stof van hun habijt bekommeren zullen, eenvoudig datgene dragende wat voor het meest gewone geldt in de landstreek waar ze verblijven. Wel staat Sint Benedictus toe, dat men zich aanpast aan klimaat en jaargetijde, maar de beslissing laat hij verder over aan den abt. Het sober voedsel kwam te Citeaux met de poovere kleeding overeen: men nam geen vleesch, geen visch, geen eieren, geen zuivel en geen wittebrood, doch stelde zich tevreden met kool, boonen, brij, grof brood en water. Slechts het gebruik van zout was toegestaan, maar verder van geen specerij. Ook geen wijn. In de drukke werktijden at men tweemaal per dag, omstreeks den middag en tegen den avond, maar tusschen 15 September en Paschen meestal niet méér dan eenmaal, vroeg in den namiddag. Gedurende den grooten vasten wachtten de broeders tot zonsondergang. De gemeenschappelijke slaapzaal was gemeubeld met harde kribben, waarop een stroozak en een deken; men sliep, gekleed in

zijn pij en maakte zelfs den gordelriem niet los om op elk oogenblik van den nacht gereed te staan voor het koorgebied. Dag en nacht dezelfde kleeren dragen is een harde boetedoening, naar modern begrip onzindelijk en onhygiënisch. De middeleeuwers hielden niet zoo dikwijls waschdag voor het lichaam, maar bewaakten met grooter zorg de reinheid van de ziel. Zich kammen was verboden te Citeaux; men schoor zich zeven maal per jaar.

Bernard maakte zich grooten ernst met deze strengheid. Hij onderhield den Regel stipt en legde zich nog harder boetedoening op dan deze voorschreef. Hierdoor is wel de maagkwaal veroorzaakt, die op het einde van den proeftijd bij hem waargenomen werd en die hem lichame-lijk niet meer met rust liet tot zijn drie-en-zestigste jaar, toen hij stierf. De ontmoediging en het slechte humeur, aan maaglijders vaak eigen, bestreed hij heldhaftig, maar mag men niet veronderstellen, dat de neiging naar somberheid en overdreven gestrengheid, die hem in zijn eersten kloostertijd kenmerkt, mede een uitvloeisel was van zijn ziekte? Het gestel oefent invloed uit op den geest, ook bij de heiligsten, die hun lichaam het meest in bedwang houden. De oudste levensbeschrijver van Sint Bernard verhaalt dan ook, nog tijdens diens leven: „Zijn maag is in zoo slechten staat, dat hij gewoonlijk de genomen spijzen kort na den eten weer onverteerd opgeeft en wat hij er nog van verteert, veroorzaakt hem bij den gewonen weg door het lichaam hevige pijnen, want zijn ingewanden zijn niet gezonder dan zijn maag. Dit is alle voedsel, dat zijn lichaam krijgt. Het is niet zoozeer geschikt om zijn bestaan te onderhouden als om de

slagen van den dood wat te verdagen.”

Toch schijnt hij een man van groote lichaamskracht te zijn geweest en als men nagaat, hoeveel arbeid hij in zijn leven volbracht bij zoo weinig voedsel en zoo weinig slaap, verwondert men zich over den man, die altijd gehinderd door pijn, niets zoo zeer scheen te schuwen als de verzachting. Op later leeftijd milder geworden, zoodat hij in de geschiedenis bekend bleef als de honingvloeiende leeraar, wegens de zoetheid zijner woorden, moet hij in het begin een grimmig jong man zijn geweest, als kind en knaap ten uiterste schroomvallig, als jonge monnik voor zichzelf en anderen veeleischend. Hij wekte zelfs de broeders in hun slaap, wanneer ze snorkten of onbewust een houding hadden aangenomen, die hem niet beviel, want, zeide hij, de slaap lijkt op den dood en hij verlangde, dat men waardig zou zijn in de doodsrust. Zichzelvendunde hij de nachtrust niet, die de Regel toestond, maar hij waakte urenlang in eenzaam gebed, Gods wonderen van goedheid overdenkend.

Wie over Sint Bernardus schrijft of leest, denkt gewoonlijk aan den grooten dadensteller en prediker, den zachten en verheven mysticus van Gods aanbiddelijke menscheijkheid, den minnaar der Heilige Maagd, die door zuivere liefde vervoerd aan het oude latijn een nieuwen klank van weelde gaf, maar om door te dringen tot de kennis van zijn aard, moet men zijn groei en vorming nagaan, en dan ontdekt men een mensch, in aanleg grimmig en eenzelvig, nog vol van de ruwheid der twaalfde eeuw, die anderen door de overmacht van zijn sterke persoonlijkheid dwingt, maar die zichzelf nog ontwikkelen moet door den gestadigen

omgang met méér-dan-aardsche wijsheid. Te Citeaux wil hij van zoo nabij hij kan het harde leven van de woestijnvaders navolgen. Hij omhult zich met stilzwijgendheid en sluit zich op in ingetogenheid. De vensters van de ziel laat hij geloken, opdat geen ijdele nieuwsgierigheid zijn geest misleiden zou. Al de krachten van zijn sterk wezen richt hij op het inwendige: hij lééft slechts ten volle in gebed en overdenking, angstig zelfs voor de wetenschap, die hij liefheeft, maar die hem ongewenschte afleiding bezorgen kan. Wat later een tweede natuur bij hem werd, schijnt in de eerste jaren van zijn kloosterleven nog eenigermate krampachtig: men voelt te zeer het geweld, dat hij zichzelf met bijna bovenmenselijke inspanning aandoet. De jonge Bernardus is geen beminnelijke man, maar hij is een krachtig bedwinger van zielen.

De abt van Citeaux, Sint Stephen Harding, een vat van geleerdheid, die zelfs een poging ondernam om den Vulgaat-tekst van de Heilige Schriftuur meer aan den letterlijken zin van den hebreuwschen tekst gelijk te maken en die daarvoor te rade ging bij de Joodsche rabbijnen, doorzag het karakter van Bernard en begreep, dat hij dezen jeugdigen monnik belasten moest met zware verantwoordelijkheid over anderen. Eerst dan zou zijn natuur zich volledig ontplooien. Zoodra het broedertal te groot werd voor het klooster, zond Sint Stephen een gedeelte der monniken uit om elders een abdij te stichten. Zoo waren sedert Bernards intrede te Citeaux de abdijen van La Ferté en van Pontigny tot stand gekomen, waar de Regel nageleefd werd volgens de opvatting der Cisterciënsers. Toen het weer noodig was, een deel van de broeders

af te zonderen, stelde Sint Stephen den vijf-en-twintig-jarigen Bernardus aan hun hoofd. Zij gingen met zijn twaalven in plechtigen stoet, de abdij van Citeaux uit, landen en bosschen door, de boorden van de Aube langs, tot zij, na twee dagen gaans, in de Absinth-vallei, een open plaats tusschen de wouden vonden, besproeid door een heldere beek. Dit was het Klare Dal, waarnaar Clairvaux zijn naam zou dragen. Op 25 Juni 1115 werd met den bouw van de abdij begonnen. De nieuwe abt werd priester gewijd door den beroemden Willem van Champeaux, bisschop van Châlon-sur-Marne en stichter van het klooster van Sint Victor, dat voor de middeleeuwsche speculatieve mystiek van zoo groote beteekenis zijn zou. Aan de kathedraalschool te Parijs had hij de wijsbegeerte gedoceerd en Petrus Abaelardus onder zijn leerlingen gezien. Nu stond de jonge man tegenover hem, die Abaelardus het felst zou bestrijden. Menigeen verbaasde zich, dat een zoo jeugdig monnik, die er zoo slecht uit zag en die nog priester moest worden gewijd, reeds met de zorg voor een nieuwe abdij was belast, maar de geleerde bisschop noemde hem een voorbeschikte en een dienaar Gods. Lang spraken kerkvorst en wijdeling tezamen. Als weinigen begrepen zij elkander en sedert dien verbond hen een innige vriendschap, eerst afgebroken door den dood van Willem van Champeaux in 1121.

5. De abdij van Clairvaux eischte de volle aandacht van Bernardus. Hij bouwde haar in elk opzicht te klein, en dit teekent hem. Geen oogenblik verwachtte hij den grooten toeloop van nieuwelingen en gasten, die

weldra ging stroomen, en voor de monniken behoefde het gebouw niet weelderig te zijn. Vierkant, voor geen enkele uitbreiding vatbaar, was het op de allereenvoudigste wijze ingedeeld en nauwelijks gemeubeld. Maar de abt stelde het onder de bescherming van de Heilige Maagd. Dit beteekende méér voor hem dan gemak van ruimte of beweging. De eetzaal kreeg geen vloer en de bedden geen pooten, zoodat zij op doodskisten leken, er brandde zelfs in de kloosterkerk geen lamp — de Godslamp werd voor Cisterciënserkloosters eerst in 1240 verplichtend gesteld — en de gastenkamer was een hokje bij de slaapzaal. Het persoonlijke verblijf van den abt leek zelfs niet op een kamer. Dom Méglinger, die in 1667 een beschrijving gaf van het thans geheel verdwenen oude Clairvaux, verhaalt, dat Sint Bernard voor zich zelf genoeg nam met een hoek onder den trap, niet eens door een buitenmuur, doch door het ongemetseld dak tegen de guurheid van het weer beschermd. De eenige zitplaats was een vooruitspringend stuk steen in een nis. Om zich er op te kunnen plaatsen, moest de abt eerst bukken, anders stootte hij het hoofd. Het eenige licht viel binnen door een dakraam, dat nauwelijks meer dan een gat in het dak was. En toch, zegt Vacandard, leefde hier bijna dertig jaar lang de grootste man van de twaalfde eeuw, toch speet het hem hartstochtelijk, toen de nooden van de Kerk en van zijn Orde hem verplichtten, dit somber verblijf te verlaten.

De bouw nam lange maanden in beslag, terwijl het kouder en donkerder werd naarmate het jaar verstreek. Voedsel vond men niet in de nabijheid, de kleeding versleet bij het timmer- en metselwerk, soms waren er in de

koudste winterdagen enkel wat wortels op tafel, en de gewone spijs, zoo verzekert de oudste levensbeschrijver van Sint Bernard, bestond uit de blaren van de struiken. „Maar dit alles raakte den man Gods nauwelijks. Zijn grootste zorg was, veel zielen te redden.”

Deze twee lakonieke regels van Willem van Sint Thierry konden door Cervantes niet pakkender bedacht zijn: de hedendaagsche lezer voelt zich er door geplaatst tegenover een welhaast onbegrijpelijke Donquichotterie van het ascetisme. Twaalf menschen, dagreizen van een bewoonde streek verwijderd, bouwen bij regen en ontij een woning en kunnen, als ze nat zijn, hun kleeren niet verwisselen, als ze honger gevoelen, geen eten krijgen. De verantwoordelijke man ziet het aan en het raakt hem niet! Hij heeft betere dingen te doen dan voor voedsel te zorgen. Maar de broeders hielden het niet uit. Toen het winter werd, de natte sneeuw drong binnen door hun stukgelopen schoeisel en de wind was bitter koud, lieten zij harde klachten hooren. Ze wilden naar Citeaux terug. Ook daar zou hun de eeuwige zaligheid niet ontsnappen. Het leven was daar streng, maar draaglijk. Hier mislukte alles, zonder dat iemand zich iets van hen aantrok!

De abt van vijf en twintig jaar wilde niet wijken voor de eischen van de meestal veel oudere broeders. Hij beoedigde hen met het vooruitzicht op den hemel, de herinnering aan de Egyptische woestijnvaders uit vroeger eeuwen, den uitleg van Sint Benedictus' regel. Hij sleepte hen den winter door met preeken en vermaningen. Soms kwam een gift van buiten den toestand voor eenige dagen verzachten; dan trad de ellende weer in. Ze duurde voort,

toen het jaar om was, tot de tijd van den mageren oogst kwam en de veldarbeid der broeders zijn eerste vruchten opleverde. Nu ging het langzaam beter, al was er nog dikwijls gebrek. De broeders hadden tucht en Godsvertrouwen geleerd, maar voor den heiligen abt, die hun hard avontuur meeleeftde, was deze tijd van zeker niet geringer waarde geweest. „Bernhard muszte das Gleichmasz des Herrschens langsam lernen” schrijft Wolfram von den Steinen. Aan het eind van het experiment was hij doodziek, niet meer in staat om op zijn beenen te staan. De bisschop van Châlons, die hem in dezen toestand aantrof, gebod hem, rust te nemen en zich te laten verzorgen in een bewoonbaar vertrek, op eenigen afstand van het klooster. Dit kostte hem een groote zelfoverwinning, maar hij onderwierp zich. De geneesheer, onder wiens behandeling hij werd gesteld, wist heelemaal geen raad met dit uitzonderlijk geval en diende hem medicijnen toe „zoo smerig, dat een gezond mensch er op slag aan gestorven zou zijn” verzekert Willem van Sint Thierry, die juist in dezen tijd Bernardus kennen leerde. Hij maakte zich zoo boos over de wijze, waarop de geneesheer omsprong met den zieke, dat slechts het kloosterlijke silentium hem tijdig belette, een fellen uitval tegen den dokter te doen. „Maar Bernardus, het voorwerp van deze behandeling, verdroeg het onverschillig en vond het allemaal goed.” Hij bediende zelf zijn gasten aan tafel, en op hun vraag, hoe hij het nu maakte, antwoordde hij „met den edelen glimlach, die hem eigen was: Ik maak het uitstekend. Tot heden toe hebben redelijke menschen zich aan mij onderworpen, maar nu moet ik, krachtens een geheimzinnig raadsbesluit

van God, mij onderwerpen aan een stuk redeloos vee.” Hiermee bedoelde hij „den ijdel en boer, die volstrekt niets wist, en die er toch groot op ging, hem te zullen genezen van zijn zwakte.” Zelden heeft Bernardus van Clairvaux gevoel voor humor getoond, maar hier trof hem toch de overeenkomst tusschen de strenge tucht, welke hij aan anderen oplegde, en de onredelijke voorschriften, waaraan de kwakzalver hem onderwierp. Op later leeftijd heeft hij zich ervan beschuldigd, door den overmatigen ijver zijner jeugd zijn lichaam ongeschikt gemaakt te hebben voor veel werk, dat hij nog gaarne verrichten zou. Ook in zijn vriendenkring bleef de meening hangen, dat hij als jeugdig abt voor zichzelf en voor anderen te streng was geweest, maar „deze buitensporigheid van heiligen ijver zal nochtans eerbiedwaardig blijven in de oogen der rechtvaardigen en wie door Gods Geest wordt geleid, zal zich wel wachten, zulk een buitensporigheid al te gestreng te laken in een dienaar Gods. De menschen zullen deze overdrijving makkelijk kunnen verontschuldigen. Veel zullen er althans niet gevonden worden, die een man veroordeelen durven, zoo zichtbaar gerechtvaardigd door God zelf, wiens werktuig hij was tot het verrichten van zoovele groote dingen.” Redenen zijn er genoeg, om bij deze verontschuldiging te berusten, maar voor het verdere verloop is het toch ook goed, te bedenken, dat ze noodig was.

Bernards ziel bereikte door zooveel vrijwillige en opgelegde kastijding des lichaams een zoo groote vrijheid van alle aardsche beslommering, dat haar beweegkracht onbelemmerd scheen. In practische zaken, hemzelve be-

treffende, moet de abt zoo goed als ongevoelig zijn geweest. Verstrooid of in gebed verzonken, besmeerde hij zijn brood met rauw bloed en dacht dat hij boter at, tusschen water en olie proefde hij geen verschil, hij voelde alleen, dat het vocht was. Tallooze dingen van denzelfden aard werden nog over hem verteld. Ze klinken ons ongehoofwaardig toe, maar betrouwbare levensbeschrijvers berichtten deze eigenaardigheden, die men overigens ook over andere groote asceten vermeld vindt. Ze golden in de middeleeuwsche hagiographie als overtuigende voorbeelden van de verstorvenheid der zinnen, en wie zal willen loochenen, dat ze dit zijn?

Bij het gebed bleef Bernardus dag en nacht rechtop staan, tot zijn knieën, verzwakt door het vasten, en zijn voeten, gezwollen door den druk, zijn lichaam niet meer torsten. Daarbij droeg hij een haren boetekleed. Nooit verzuimde hij een der godsdienstoefeningen van de broeders bij te wonen, en toen de zwakte van zijn maag zich ook tijdens het koorgebed liet gelden, groef hij een putje om erin te kunnen braken zonder de kerk te verlaten. Hij dulde niet, dat hij wegens zijn toestand ontzien werd.

Wie hem in dezen tijd ontmoetten, stonden verwonderd over de werkkraft van den uitgeteerden man. Het was hun, of zij een lam zagen, dat de ploeg over den akker trok. Ook werd iedereen getroffen door Bernardus' innerlijke eenzaamheid, die als het ware van hem uitstraalde, doch die geen eenzaamheid was in den strikten zin, daar hij — zoo zegt zijn biograaf — gedurig omgang had met God en met diens engelen. Zijn voorbeeld prikkelde de broeders. Ook zij leefden uiterst gestreng, alle ledigheid

ontvluchtend, ieder overbodig woord vermijgend, in zwijgzamen arbeid, door karig voedsel onderhouden. Bernardus heeft hen later moeten temperen. Aanvankelijk begreep hij niet, dat ook in een abdij de menschen altijd menschen blijven. Hij vergde van iedereen te veel, doch toen hij, oud geworden, zijn heerlijke verklaring van het Hooglied schreef, bekende hij, te hebben ingezien, dat de gematigdheid de moeder van de deugden is. Heden-daagsche beschrijvers van Sint Bernards leven stemmen overeen in de meening, dat de opvattingen zijner jeugd betreffende de kloostertucht onhoudbaar waren en Vacandard, de beste der Bernardus-biografen, spreekt zelfs over „een bedrieglijk en gevaarlijk mysticisme.”

Toch trok de roem van Clairvaux veel nieuwe monniken, drie dochterabdiyen werden gesticht tusschen 1117 en 1120, een heele groep reguliere kanunniken van Horicourt in Champagne ging over naar de Cisterciënsers, Nivard, de jongste broer van Bernard en diens vader Tescelin traden in. De eenige van het gezin, die in de wereld bleef was Humbeline, de dochter, doch ook zij werd door haar broer tot een stichtelijk leven bekeerd, en toen haar echtgenoot haar vrij liet, ging zij naar het klooster van Jullyles-Nonnains, waar zij als een heilige leefde en stierf. De macht, die Bernard van Clairvaux over anderen had, scheen wonderbaar. Terwijl hij star zijn eigen opvattingen volgde, paste zich ieder bij hem aan. Verslapte tijdens zijn afwezigheid de tucht, hij behoefde zich slechts te vertoonen om haar te herstellen. Later, toen hij in Duitschland den kruistocht predikte, werden velen, die zijn woorden niet verstaan konden, alleen door het zien van den redenaar

tot tranen bewogen. Geboren gezagsdrager, wist hij zijn wil aan ieder op te leggen, zonder zijn wil te veranderen. Slechts de nederigheid van den monnik bewoog hem, het natuurlijke overwicht van den bevelvoerder te verzachten.

6. Robert van Châtillon, de neef van Sint Bernard, was bij zijn intreden te Citeaux nog te jong om de kloostergeloften af te leggen. Hij moest twee jaar wachten, daarna volgde de proeftijd van een jaar, zoodat hij in of omstreeks 1115 tot de Orde van de Cisterciënsers zal zijn toegelaten. Dit vernamen de monniken van Cluny met verontwaardiging, want ze meenden, aanspraken te mogen doen gelden op den knaap, die door zijn ouders aan hun klooster toegezegd was. Ter bezegeling van deze belofte had Otto van Châtillon van Montbar, de vader van Robert, aan de Cluniacenser monniken een stuk land geschonken. Maar den knaap hield hij thuis. Hij had hem toegezegd, hij had hem niet gegeven. De regel van Sint Benedictus stond namelijk toe, dat ouders hun onvolwassen kind aan het klooster wijdden. Tegenwoordig heeft dit statuut geen kracht meer, omdat de vaak afkeurenswaardige gewoonte in onbruik geraakt is, en het concilie van Trente de gelofte, door ouders namens hun kinderen afgelegd, voor ongeldig verklaarde. Om het gebruik, dat den hedendaagschen lezer tegen de borst is, rechtvaardig te kunnen beoordeelen, moet men het beschouwen in zijn geschiedkundig verband. Het sloot aan bij de Oudtestamentische gedachte van de opdracht der eerstelingen aan den Allerhoogste, die bijvoorbeeld tot uitdrukking kwam in het tragische offer van Jephta, maar die wij zuiverder

leeren kennen uit het verhaal van het Boek der Koningen over de opdracht van den jeugdigen Samuël in den tempel. Op dezelfde wijze werden bij de Joden pasgeboren jonge meisjes aan de maagdelijkheid gewijd. De Apostel Paulus, die hierop zinspeelt in het zevende hoofdstuk van den eersten Corinthiërbrief, zag er klaarblijkelijk geen schennis van het zelfbestemmingsrecht in. De antieke opvatting over de vaderlijke macht erkende namelijk dit recht in veel beperkter mate dan de hedendaagsche practijk. Den ouden christenen — zoo schrijft dom Delatte, wiens commentaar op den Benedictijnschen regel hier gevolgd wordt — scheen het dan ook iets heel natuurlijks toe, hun kinderen reeds in de eerste jeugd af te staan aan een klooster. Maakte Sint Basilius eenig voorbehoud voor de toepassing, bij aanvaarding van het beginsel, Sint Benedictus zag er geen bezwaar in, het beginsel zonder voorbehoud over te nemen, slechts voorschriften opstellend voor wat betreft het ceremonieel van de opdracht. Met deze voorschriften hadden de ouders van Robert geen rekening gehouden. Ze hadden niet het officieele verzoek tot toelating ingediend, dat bij de offerande tijdens de Mis op het altaar gelegd werd. Ook werden de handen van het kind niet, tezamen met dit verzoekschrift, in de altaardwaal gewikkeld, zooals de regel eischt, dat ten aanschouwe van ten minste twee getuigen zal gebeuren. Volgens het Benedictijnsche kloosterrecht was de belofte van Roberts ouders dus niet als bindend te beschouwen. Dit hebben de monniken van Cluny heel goed beseft, maar juist om de mogelijkheid open te laten, dat de knaap zich op later leeftijd niet zou schikken naar het voornemen van zijn vader en moeder,

namen zij genoeg met een duidelijke toezegging, door de schenking van een landerij bekrachtigd. Het toetreden van Robert bleef nu een zaak van eer, zonder een zaak van religieuzen plicht te worden.

Deze ruimhartigheid in de toepassing van het Benedictijnsche statuut teekent den humanen geest der monniken van Cluny, en als men niet bevooroordeeld is, zal men de verbazing begrijpen, waarmede zij vernamen, dat Robert van Châtillon was ingetreden bij de Cisterciënsers. Aanvankelijk namen zij geen maatregelen, maar toen ze bovendien hoorden, dat de zéér jeugdige monnik mee was getrokken naar het barre Clairvaux, zonnen zij op middelen om hem daar weg te halen. Hun abt, Pontius van Mergueil, die in de geschiedenis der Orde geen goeden naam draagt, omdat tijdens zijn bewind de tucht zoozeer verslaptte, dat hij als abt niet kon worden gehandhaafd, en vooral omdat hij tijdens het zegenrijke bewind van Petrus Venerabilis een gewapende greep naar de macht deed, voelde, bij het hooren der geruchten over Bernards bestuur te Clairvaux, weinig bewondering voor den ascetischen avonturier, die zijn menschen waagde aan een zinloos lijkende onderneming. Hij zond den prior Bernard van Uxelles naar Robert in de dagen, dat de abt van Clairvaux wegens ziekte afwezig was. De knaap, die aan ontmoediging leed, was zonder moeite om te praten en verliet het bijna onmenschelijk strenge gezelschap zijner medebroeders om op lichter wijze zijn zaligheid te bewerken tusschen de Cluniacensers. Dezen verheugden zich over zijn komst en behandelden hem met meer dan gewone omzichtigheid, teneinde hem het doorgestane leed te doen

vergeten. Het schijnt wel dat Robert ook te Cluny bleef mokken tegen het bestuursbeleid van Sint Bernardus, zoodat de ongunstige indruk hierover bij de Cluniacensers versterkt werd.

Dat Pontius van Mergueil zijn rechten op Robert deed gelden, kan men begrijpen en zelfs tot op zekere hoogte billijken, maar de wijze, waarop hij hierbij te werk ging, achter den rug van Sint Bernardus om, doet denken aan ronselarij, temeer omdat die rechten, hoewel niet geheel denkbeeldig, toch twijfelachtig waren. Men voelde te Cluny dan ook behoefte, deze handelwijze nader te rechtvaardigen. De zaak werd te Rome voorgelegd aan paus Calixtus den Tweede, die onder den indruk der eenzijdige voorlichting de geloften, door Robert afgelegd bij de Cisterciënsers, ongeldig verklaarde, hem aldus in de gelegenheid stellende, nieuwe geloften af te leggen te Cluny. Sint Bernardus, die bijzonder aan zijn jongen neef gehecht was, voelde deze pauselijke beslissing als een harden slag, maar legde zich erbij neer. Hij hoopte, dat Robert tot inkeer zou komen. Maar toen er niets gebeurde en het gevoel van spijt hem niet losliet, besloot hij, persoonlijk den knaap te bewerken. Hij hield dit plan voor de kloosterlingen geheim, en om ook de uitvoering verborgen te houden, dicteerde hij aan zijn vertrouwensman Willem, die later de eerste abt van Redal werd, buiten het klooster een brief.

7. De brief in den regen, zooals dit schrijven genoemd wordt, bleef bij de Cisterciënsers altijd hoog in eere als een der meest karakteristieke schrifturen van den

heiligen Bernardus. Het is een stuk van groot psychologisch belang, omdat het uitdrukking geeft aan een zekere kentering in Bernardus' karakter. Door het heengaan van Robert tot nadenken gestemd, kreeg hij klaarblijkelijk spijt over zijn optreden als abt: het werd hem duidelijk, dat hij de menschen besturen moest volgens hun aard, niet alleen volgens het schema, hetwelk aan zijn uitzonderlijk geestesgestel beantwoordde. In klare taal spreekt hij deze inzichten uit, doch hij handhaaft meteen de algemeene grondslagen zijner strenge ascese, omdat hij deze door den aard van het Cisterciënser kloosterleven verantwoord acht. Ter zelfder tijd dat hij zich bewust maakt van zijn eigen tekortkomingen in den omgang met anderen, verscherpt hij ook het besef van het verschil tusschen Cluny en Clairvaux. Hierdoor is deze brief, en hetgeen er uit volgde, de oorzaak geworden van een fellen, doch vruchtbaren kloosterstrijd.

Over den brief in den regen verhaalt de eerste levensbeschrijver van Bernardus: „Broeder Robert, een monnik, ook naar het vleesch verwant aan den heilige, ging over naar het klooster van Cluny, omdat hij, jeugdig als hij nog was, zich door de raadgevingen van zekere zijde liet misleiden. De eerbiedwaardige abt liet gedurende eenigen tijd zijn verdriet hierover niet blijken, maar toen besloot hij, dezen broeder een brief te schrijven, teneinde hem uit te noodigen, naar Clairvaux terug te keeren. Hij dicteerde en de eerwaardige Willem, die later de eerste abt van Redal werd, schreef den brief op perkament. Zij zaten beiden in de buitenlucht, want om dezen brief ongemerkt te kunnen schrijven, waren zij buiten de muren van het

klooster gegaan. Plotseling begon het te regenen. Willem, die opschreef hetgeen Bernard hem dicteerde, maakte zich gereed om het perkament op te rollen, naar hij mij zelf verteld heeft. Toen zei de heilige abt: „Vrees niet; dit is Gods werk.” Hij schreef nu inderdaad dezen brief temidden van den regen, zonder dat één enkele druppel er op viel, want terwijl de regen overal stroomde, bedekte de kracht der liefde het perkament van dezen brief. Omdat de liefde dit schrijven ingaf, beschermde zij de bladzijde, die het ontvangen moest. Dit schitterende wonder is de reden, waarom deze brief terecht door de broeders aan het hoofd werd geplaatst van de briefwisseling van den heilige.”

De juiste plek op den heuvel der oude abdij, wordt nog heden aangewezen. Er stond, tot in de achttiende eeuw, een kapel gebouwd ter herinnering aan de wonderbare gebeurtenis. — Van weinige heiligen worden zoo veel wonderen verhaald als van den heiligen Bernardus van Clairvaux. Men behoeft geen ongeloovige te zijn om een goed deel dezer verbazingwekkende gebeurtenissen, door betrouwbare tijdgenooten, soms zelf ooggetuigen, meegedeeld, toe te schrijven aan de buitengewoon suggestieve kracht van Bernardus' persoonlijkheid. Ongeoorloofd lijkt het den onbevooroordeelde, aan de waarachtigheid van al deze wonderverhalen te twijfelen, immers de populaire roem van Sint Bernardus berustte tijdens zijn leven vooral op de wonderen, die de menschen hem overal zagen verrichten. Te bepalen, wanneer en in hoeverre transcendente krachten, met name de kracht van Gods genade, aan zijn natuurlijk vermogen te hulp kwamen, is even

onmogelijk als te loochenen, dat zulke krachten bestaanbaar zijn. Dat het geloof den katholiek zou dwingen, al zulke wonderverhalen zonder onderzoek voor waarheid aan te nemen en hun verklaring uitsluitend bij een bovennatuurlijk ingrijpen te zoeken, is een beuzelpraatje. —

De brief bleef onbeantwoord, maar miste daarom niet alle uitwerking. Vermoedelijk werd hij niet eens ter hand gesteld aan Robert van Châtillon, voor wien hij bestemd was, doch onderschept door Pontius van Mergueil. In ieder geval zette hij kwaad bloed bij de Cluniacensers. Eerst onder het bewind van Petrus Venerabilis keerde de vluchteling, met verlof van zijn nieuwen abt, naar zijn oorspronkelijke abdij terug. Vol vreugde ontving hem Sint Bernard, die nu bijzonder werk van zijn opvoeding maakte en hem ongeveer twaalf jaar na zijn terugkeer, namelijk in 1136, benoemde tot abt van Nerlac.

8. Het geschil tusschen Cluny en Citeaux had zeker dieper oorzaken dan de feiten, verhaald in den brief aan Robert van Châtillon. Het werd uitgelokt door de verdeeldheid der meeningen betreffende den kloosterlijken organisatievorm. Immers terwijl aan het hoofd der Orde van Cluny één enkele abt stond, werd het bestuur der Cisterciënser Orde, krachtens de *Charta charitatis* van 1118 opzettelijk gedecentraliseerd. Men zou duidelijkheidshalve, in vergelijking tot Cluny, van een meer democratischen bestuursvorm kunnen spreken, zelfs van een parlement. Want al bleef de abdij van Citeaux het moederhuis, dit gaf haren abt toch niet meer dan het recht op het voorzitterschap van het Generaal

Kapittel, hetwelk jaarlijks bijeenkomt en waarheen alle abdijen hun afgevaardigden zenden. Hier alleen worden bindende besluiten genomen, die voor geheel de Orde zullen gelden. Verder hebben de abten volledige bevoegdheid in eigen huis en den plicht tot toezicht over de abdijen, die dochterinstellingen van dit bepaalde huis zijn, dus de abt van Cluny over de abdij van Clairvaux, de abt van Clairvaux op zijn beurt over de abdij van Troisfontaines, om slechts de oudste te noemen, de abt van Troisfontaines weer over de abdijen, die van hieruit gesticht waren, enz. Deze regeeringsvorm was nieuw. Ze wekte opzien, en lokte kritiek uit, vooral te Cluny, waar men een tegengesteld beginsel huldigde. Ontmoetten monniken van de beide Orden elkaar, dan was een twistgesprek over deze bestuursquaestie onvermijdelijk. Iemand behoeft nauwelijks belezen te zijn in de polemieken der twaalfde eeuw, geheel beheerscht door den toon der profeten, om zich een voorstelling te vormen van den hartstocht, waarmede zulke gesprekken werden gevoerd. De meeste stylisten van dien tijd, niet alleen onder de wijsgeeren, die den universalienstrijd uitvochten, maar ook onder de mystieken, met Sint Bernardus aan het hoofd, zijn in de stijlgeschiedenis bekend als meesters van het invectief. Daarnaast blijkt uit hun geschriften ook bij herhaling een aandoenlijke teederheid, die den modernen lezer het meest eraan herinneren zal, dat de beroemde correspondentie tusschen Abaelard en Heloïse ook uit de twaalfde eeuw dateert. De kleur van vijandschap en vriendschap was veel scheller dan in onze dagen. Wie hier geen rekening mee houdt bij de lectuur, loopt kans, zich in den aard van de uitgedrukte

gevoelens nu en dan te vergissen.

Een tweede diepgaand verschilpunt was de interpretatie van den Benedictijnschen regel, door de Cluniacensers meer naar den geest opgevat, terwijl de Cisterciënsers zich strikt aan den letter wenschten te houden, zoodat het verwijt van letterknechterij en phariseïsme voor de hand lag. Deze observantiestrijd liep over zaken, die men in de wereld kleinigheden mag noemen, maar die in het klooster beteekenis krijgen: het voedsel, de kleeding, de kerkversiering, de teekenen der abbatiale waardigheid. Dat de Cisterciënsers in al deze dingen zich strenger gedroegen dan welke monniken van den Benedictijnschen regel ook, was den Cluniacensers een doorn in het oog. Hun Orde was in vollen opgang en naderde het hoogtepunt van haren bloei, toen vrij plotseling door de werkdadigheid van Stephen Harding, maar vooral van Bernard van Clairvaux, die der Cisterciënsers een hooge vlucht nam. Begrijpelijke, hoewel laakbare spijtigheid hierover, werd tot wrok aangewakkerd, toen de strenger monniken niet alleen door hun gedrag, maar ook in duidelijke woorden zich ten voorbeeld gingen stellen. De vergelijking, door den schrijver van den brief in den regen tusschen beide Orden gemaakt, en zijn heftigen uitval, dat een ziel verloren moet gaan, alleen omdat de Cluniacensers het willen, moesten wel den indruk wekken, dat ook hij zich zelven beter achtte dan de laksche Cluniacensers.

Georges Goyau oppert tenslotte — terecht of ten onrechte — de gissing, dat het prestige van Cluny door het slechte bestuur van Pontius van Mergueil en door diens wangedrag, nadat hij was geschorst, aanzienlijk geleden

had. Zeker is, dat deze abt de tucht noch de eensgezindheid zijner vele onderhoorigen bevorderde en dat hij zelf het met de observantie niet nauw nam. Men mag aannemen, dat hij een afkeer had van de Cisterciënsers, om niet te zeggen, dat hij vies van hen was, want ze verzorgden zich slecht, vooral te Clairvaux. Aan de ontwikkeling der vijandschap droeg hij ongetwijfeld zijn aandeel bij, maar de uitbarsting kwam, nadat hij was afgezet en, in de nabijheid van de abdij onmogelijk geworden, op pelgrimstocht naar het Heilige Land was gezonden. Volgens Goyau moest de felle uitbarsting het geschonden prestige redden. Men wilde te Cluny eens laten zien, hoeveel men nog beteekende.

9. De a a n v a l werd ondernomen door den pasbenoemden abt, den vredelievenden en bezadigden Petrus Venerabilis. Zoodra deze het bewind in handen kreeg, begon hij op rustige wijze de verslachte kloostertucht te herstellen, maar juist hierom verdroeg hij te minder dat op de tamelijk losse levenswijze van zijn monniken gezinspeeld werd. Ook zag hij hier een groot gevaar in. Hij kende de fouten zijner Orde en hij kende de oorzaken. Niet alleen Pontius van Mergueil, die goed begonnen, doch geleidelijkaan verzwakt was, droeg de volle schuld van het verval. De onberaden gestrengheid, waarop de vurige Cisterciënsers zich beroemden, schiep tegenstellingen, waarop verkeerd gereageerd werd. Het voorbeeld van Clairvaux moedigde niet allen aan, het schrikte ook velen af van het onderhouden van den regel. De Cisterciënsermonniken leken hem daarenboven niet kalm

genoeg dan dat hij van hun volharding verzekerd zou zijn. Hun zelfverheffing maakte hun deugdbeoefening bedenkelijk. Het werd hem ten slotte te machtig en hij richtte aan de Cisterciënsers een Open Brief, die duidelijk genoeg allereerst voor Bernardus bedoeld was, want de abt van Clairvaux gold — mede op grond van den brief in den regen — voor den voornaamsten verwekker der tweedracht. Hij was het immers, die den sterksten nadruk legde op de tegenstellingen.

Het schrijven van Petrus Venerabilis klonk zeer uitdagend. Reeds dadelijk aan het begin richtte het zich tot de door Christus veroordeelde phariseeërs. De schrijver riep uit:

„O, pharizeeërs, gij hebt nu een nakomelingschap! Gij zijt teruggekeerd in deze wereld! Want uw zonen moeten het wel zijn, deze mannen, die zich onvergelijkelijk achten en zich boven alle anderen verheffen. De profeet legde hun reeds de woorden in den mond: **R a a k t m i j n i e t a a n , w a n t i k b e n h e i l i g ! . . .** Zegt mij eens, ijverige onderhouders van den Regel, hoe gij het klaar speelt, dezen Regel trouw te blijven, terwijl gij niet de minste aandacht toont voor dat korte hoofdstuk, waarin den monnik voorgeschreven wordt, dat hij zich de geringste en de laagste aller menschen achten moet? Gij veronachtzaamt dit voorschrift niet enkel in uw gesprekken, maar ook in het diepst van uw hart! . . . O, heilige, onovertroffen menschen, die u de eenig ware monniken voelt, tusschen tallooze valsche en bedorven kloosterlingen verloren, gij verheft u zoo hoog op uw eenzelvigheid, dat gij uit verwaandheid een ongewoon habijt draagt, teneinde

u te onderscheiden van alle andere monniken op de wereld! Liever wekt gij den schijn, den Regel te verdedigen, dan dat gij hem onderhoudt! Ons verwijt gij, dat wij ons niet aan den bisschop onderwerpen, maar voor wien ziet gij dan wel den bisschop van Rome (den paus) aan? Kent gij een waardiger bisschop, of een die méér waachtig bisschop is? Kende Gods gezag hem niet de oppermacht toe over alle andere bisschoppen? Gij verwijt ons, dat wij pelzen en warm nachtdek hebben, terwijl de Regel hierover niet gewaagt. Maar als de Regel ze niet verbiedt, wat hebt gij er ons dan over lastig te vallen? Gij verwijt ons de hoeveelheid en de hoedanigheid van hetgeen wij eten. Sint Benedictus gaf hieromtrent geen enkel volstrekt en algemeen bindend voorschrift. Hij wilde zelfs, dat men zich regelen zou naar de gesteldheid van de broeders Gij verwijt ons, dat wij den handenarbeid verwaarloozen, waarmede de woestijnvaders en de oudste monniken zich gewoonlijk bezighielden. Maar de Regel gelast niet den handenarbeid om den handenarbeid. Hij schrijft dien arbeid voor om de ledigheid te verjagen, die de vijand van de ziel is. Dit voorschrift onderhoudt men dus ook door elke andere oefening, die hetzelfde gevolg heeft. Toonde Christus zelf niet zijn voorkeur voor geestelijke bezigheden blijkens het voorbeeld van Martha en Maria? Acht gij u betere verklaarders van Sint Benedictus' Regel dan diens geliefde leerling Sint Maurus, die in zijn klooster nooit handenarbeid liet verrichten? Indien wij de ledigheid bestrijden door gebed en psalmgezang, door studie en lectuur, blijven wij even goed als gij trouw aan den Regel

.... De letter doodt, de geest maakt leven d! Lettergrepentellers, die gij zijt, wilt gij van Onzen Lieven Heer een muggenzifter maken, aan u zelf gelijk! Weet gij dan niet, dat er behalve onveranderlijke voorschriften, ook andere bestaan, die naar plaats en tijd gewijzigd kunnen worden? Tot de onveranderlijke voorschriften reken ik het gebod der naastenliefde, der nederigheid, der kuischheid, der eerlijkheid en zulke onverwrikbare wetten. Maar naast deze bestaan er toch veranderlijke regels. Moet niet de liefde en al hetgeen ten goede noodzakelijk is, vóór alles gaan? De liefde, ziedaar de groote wet, die alle menschelijke veranderlijkheid beheerschen moet, onder monniken zoowel als onder andere lieden. Nadat God gezegd heeft, dat in den plicht tot liefde de wet en de profeten vervat zijn, zult gij toch niet meenen, dat alleen de Regel van Sint Benedictus nog verheven is boven het liefdegebod! ... De liefde is als een moeder ze veronachtzaamt geen enkel middel, dat het geluk bevorderen kan. Zij stond toe, dat novicen geprofest kunnen worden, voordat de proeftijd van een jaar geheel verstreken is, dat kloosterlingen de kleederen dragen, die het jaargetijde voorschrijft en dat ze studeeren in plaats van handenarbeid te verrichten.”

Deze brief — hier zeer verkort weergegeven volgens de uitstekende samenvatting van Vacandard — werd spoedig in alle kloosters bekend en kwam in handen van Sint Bernards vriend, den Benedictijner abt der Sint Diederiksabdij in het bisdom van Reims, naar zijn abdij genaamd Willem van Saint Thierry. Hij was het, die den abt van Clairvaux aanspoorde, zich te verweren.

10. Het verweerschrift, dat tegen het einde van 1124 of in het begin van 1125 geschreven zal zijn, is een antwoord op deze aansporing. Het is in briefvorm gericht aan Willem van Saint Thierry, maar de verzamelaars van Sint Bernards geschriften plaatsten het nooit onder de brieven, altijd onder de kleinere werken. Godfried, monnik van Clairvaux en secretaris van Sint Bernard, verhaalt, dat de heilige abt zelf het zijn *A p o l o g i u m* noemde; onder zijn geschriften somt Bernardus het op in een brief aan den kardinaal-diaken Petrus en daar gebruikt hij den titel *A p o l o g i a*, dien het werkje heden nog voert. Hieruit blijkt, dat hij zich de aangevallene voelde, en zelf zijn geschrift als een uitgelokt verweer beschouwde. Toch ging hij voorzichtig te werk. Hij wilde den valschen indruk niet wekken, dat hij de vooroordeelen van sommige buitensporig-gestrenge monniken deelde. Ten volle erkent hij het bestaansrecht der Orde van Cluny. Maar dat daar toestanden heerschten, die voor een heilig leven weinig bevorderlijk leken, stelde hij even duidelijk vast. Hij verweert zich hardnekkig, met overtuiging en met beradenheid. Hij voorzag, dat zijn verhandeling over dit onderwerp velen ergeren zou, en uit zijn mededeelingen blijkt, dat hij gearzeld moet hebben. Zelfs verontschuldigt hij zich: hij mag niet zwijgen. Zijn verantwoordelijkheids-bewustzijn dwingt hem, de eer zijner Orde te verdedigen en de kloosterlijke wantoestanden te laken. Dat ondeugden als deugden werden aanprezen, mocht hij niet verdragen. Dat de oude geest der monniken van den Benedictijnschen Regel vergeten en verloochend werd, raakte aan aller eer. Ook hij wilde vrede en vriend-

schap, doch niet ten koste van de kloostertucht.

Men moet aannemen, dat de abt waarlijk werd gedreven door de beweegredenen, welke hij opsomt, en dat kleinzielige partijzucht hem vreemd was: hij streed niet voor een groep, hij streed voor een beginsel. De zuivere observantie van den Benedictijnschen Regel beschouwde hij als een noodzakelijke voorwaarde tot de monastieke volmaaktheid, ongeacht in wat voor klooster deze Regel gold. De vraag is alleen, of zijn opvatting over de observantie de eenig juiste was. Hij veroordeelt, niet alleen de laksche levenswijze, ook de studie en vooral de weelde, zelfs van de kloosterkerk. Heeft hij geen oog gehad voor de schoonheid van den Romaanschen bouwstijl, waarin de kerk van Cluny door den heiligen abt Hugo was opgetrokken? Verachtte hij in het algemeen het kunstenaarschap, alle bijzondere begaafdheid beschouwend als een ijdelheid uit den Booze? Of was het vooral zijn sociaal gevoel, dat in opstand kwam tegen den overmatigen rijkdom van de kerken, terwijl het arme volk verging van honger? Hij beroept zich op deze pakkende tegenstelling, die in alle tijden een paradox van het katholicisme zal blijven. Is het niet de vloek van elk meesterwerk, betaald te worden met het bloed van den arme? Bernardus wekt in zijn betoog den indruk, dat hij alle kunst verafschuwt, al vergoëlijkt hij haar voor populair gebruik. Voor monniken lijkt ze hem niet geschikt. Ze kan een middel zijn tot zielsverheffing, doch slechts voor zinnelijke mensen. Al wat de zintuigen behaagt, wil hij den monnik verbieden. Beeldhouwwerk en boekverluchting acht hij overbodig. Hij is — zoo schijnt het — blind voor de weelde

van de Schepping, omdat hij gestadig de oogen gericht houdt op het bloed van de Verlossing. Dit kostbare bloed gaat verloren, en onderwijl vermaakt men zich met ijdele uiterlijkheden. Toch had de schrijver dezer sombere beschouwingen zijn beroemde redevoeringen over de boodschap des engels aan Maria reeds gehouden, toch kende hij, in de Latijnsche letteren bedreven, de behaaglijkheid van het weelderig woordenspel. Zijn proza, weze het recht uit het hart, is niet zoo sober als zijn smaak in beeldende kunsten en het bewijst herhaaldelijk, dat hij de aandrift van den artist heeft ervaren. Maar nooit zou hij den naam van kunstenaar verdragen hebben! Hij was het zonder het te willen zijn, met meer natuurlijke geestdrift en minder kunstmatige vormelijkheid dan de meesten. Wie hem beoordeelen, verschillen van meening over zijn befaamde uitspraak, dat de heesters in de velden zijn beste leermeesters waren. De dichterlijke verklaring, die in deze woorden een bewijs voor Bernards frisch natuurgevoel wil zoeken, wordt van de hand gewezen door den nuchteren uitleg, als zou het bewerken van hakhout — dat nederig handwerk — van alle bezigheden, welke hij verrichtte, het grootste nut hebben voortgebracht voor zijn vordering in ernst en zelfbedwang. Van het hem toegeschreven gedicht *J e s u d u l c i s m e m o r i a* schijnt hij de maker niet te zijn, doch het ademt zijn geest. Mag men de veronderstelling wagen, dat de spanning van al zijn vermogens, gericht op het innerlijke schouwen, zijn aesthetischen smaak verdoofde? Hij, die geen wijn van olie onderscheidde, gaf niet om architectuur, want het mooi of leelijk viel bij hem samen met het

hemelsch of aardsch. Te rijk besnaard is echter zijn gemoed, dan dat hij van nature dit onderscheidingsvermogen der fijner begaafden zou hebben gemist. Hij bande het uit als iets onbelangrijks en eischte, dat ook anderen het overwinnen zouden.

Hier ligt het groote tekort van zijn verhandeling. In menschenkennis is hij de mindere van Petrus Venerabilis, dien hij zijdelings bestrijdt, maar niet ten volle weerlegt. Immers als anderen anders leven dan wij, wat schaadt het, indien zij de ware liefde beleven? Het oorspronkelijke program van Sint Bernard is zóó streng, dat het alleen voor de sterksten kan gelden, doch deze nivelleert het, niet op dezelfde laagte, maar op dezelfde hoogte. Het inzicht van Petrus Venerabilis daarentegen eerbiedigt ten volle de vrijheid der kinderen Gods. Beide opvattingen hebben reden van bestaan: ieder der twee vertegenwoordigt een beslissend aspect van de vroomheid, die steeds een wisselwerking blijft tusschen dankbare aanvaarding en offervaardige verloochening van het geschapene.

Toen het verweerschrift bekend werd, stak er een storm op in de kloosters. De vier-en-dertigjarige abt van Clairvaux, reeds legendarisch door zijn gestrengte ascese en door de geschiedenis van zijn stichting, werd nu op slag beroemd als kloosterhervormer. Dat hij het aangedurfd had, de groote Orde van Cluny, algemeen ontzien wegens haar macht, op haar fouten te wijzen, bewees zijn onversaagdheid, dat hij de allerstrengste eischen stelde, gaf hem recht van spreken, want ieder wist, dat hij zelf ze nakwam. Maar te Cluny verwekte het verweerschrift nieu-

we verontwaardiging. De strijd zou feller opgevlamd zijn, als de wijsheid van Petrus Venerabilis niet den ijver van Bernardus van Clairvaux doorgrond had. Hij antwoordde niet driftig op het betoog, dat velen der zijnen een schotschrift leek, hij paste het, zoover dit met den aard van de Cluniacensers strookte, eenvoudig toe in de practijk. In Bernard, die hem bestreed, had hij den geestverwant herkend. „C'est que les réformateurs ont tous un air de famille” noteert Vacandard. Maar Petrus ging langzaam te werk. Hij vreesde de voortvarendheid. In het jaar 1132, den derden Zondag van den vasten, zoo verhaalt Orderic Vital, bracht Petrus van Cluny voor het eerst de priors zijner Orde bijeen, uit Italië, uit Engeland en uit de andere landen, teneinde op een Generaal Kapittel de maatregelen te bespreken, die genomen konden worden om tot een strenger observantie van den Regel te geraken. De opgeroepenen gehoorzaamden aan het ontvangen bevel, en op den vastgestelden dag kwamen te Cluny tweehonderd priors bijeen. Er waren twaalf honderd en twaalf monniken. De abt verlengde den vastentijd, kortte het verlof tot het voeren van gesprekken in, verminderde de voorzorgsmaatregelen, die de abten tot dusver uit goedheid en gematigdheid genomen hadden tegen de kans op lichamelijke verzwakking. Hiertegen rees eenig verzet. De monniken beriepen zich op de heiligheid van de vroegere abten, maar de wilskrachtige hervormer stelde hun de kloosterlingen van Clairvaux ten voorbeeld. Zoo gaf de bestredene grootmoedig gelijk aan zijn bestrijder. Hij herstelde zelfs het bij de Cluniacensers ongebruikelijk geworden handwerk in eere. Zoover hij gaan kon, aan-

vaardde Petrus Venerabilis het hervormingsprogram van Sint Bernardus. Maar hij weigerde zich te voegen naar diens afwijzend oordeel over de kerkelijke kunst. Hij wordt er om geprezen door den kunsthistoricus Emile Mâle, die zijn „Art religieux du XIIe siècle en France” inleidt met een beschouwing over de Cluniacensers, waarin hij be-
toogt: „Ils crurent à la vertu de l’art! Au moment où Saint Bernard dépouillait ses églises de tous leurs ornements, Pierre le Vénérable faisait ciseler des chapiteaux, sculpter des tympans. L’éloquence de l’ardent apôtre de l’austérité ne lui persuada pas que la beauté fût dangereuse; il y voyait au contraire, comme disait Saint Odon, un presentiment du ciel. L’amour de l’art est une des grandeurs de Cluny qui en eut tant!”

II. De beteekenis van den klooster-
strijd leert men eerst inzien, wanneer men de geschiedenis leest van de ingrijpende hervormingen, welke er op volgden. Sint Bernard, beroemd geworden door zijn verweerschrift, gaf hierbij de leiding. Tot hem richtten zich de Benedictijnen van Kamerijk, van Reims, van Saint-Bertin, van Saint-Médard, doch ook de reguliere kanunniken van verschillenden regel, zooals de Norbertijnsche Praemonstratensers, de Parijsche Victorijnen, de heeren van Aroaise. Hij treedt in briefwisseling met de Karthuizers en gaat hen bezoeken. Hetgeen hij hun schrijft over de liefde tot God zal hij in 1127 onveranderd opnemen in zijn eerste zuiver mystieke geschrift, de *Verhandeling over de liefde tot God*, te boek gesteld, kort voordat de nood van Europa onder het

Schisma van Anacletus hem buiten de kloostermuren riep. De belangrijkste hervorming uit deze jaren was echter die der koninklijke abdij van Saint-Denis onder het bestuur van abt Suger, den invloedrijken eersten minister van Lodewijk VII. Hier werd prinselijk hof gehouden, men besliste er luchthartig over het wel en wee van Frankrijk, de abt was meer politicus dan kloosterling en de paters ontvingen in hun cellen de dames van den hoogen adel. Sint Bernard noemde deze abdij de werkplaats van Vulcanus en de synagoog van Satan. Hij zinspeelde in zijn verweerschrift op den abt, die zich onderweg liet begeleiden door een stoet van zestig paarden. Was het door deze zinspeling, dat Sint Bernard's verweerschrift op Suger zoo diepen indruk maakte? Men kent de juiste aanleiding niet, maar op een gegeven oogenblik werd de staatsman-monnik ineens door de genade getroffen. Zijn opzienbarende bekeering kwam plotseling en in den kortst mogelijken tijd had ze de grootst mogelijke veranderingen in zijn omgeving ten gevolge. Suger onderwierp zijn abdij aan de observantie van den Benedictijnschen regel en stelde zich persoonlijk in verbinding met den „man Gods”, zooals Sint Bernardus na de verschijning van zijn verweerschrift in de kringen der kloosterlingen genoemd werd. Deze beantwoordde zijn brief geestdriftig en stond hem terzijde bij de hervorming der aan Suger onderhoorige kloosters van Compiègne, van Argentueil en van Sainte-Geneviève. Weinige jaren veranderden het heele kloosterwezen in Frankrijk van aanzien. In het begin der twaalfde eeuw bestonden er betrekkelijk weinig vrouwenkloosters, maar ook deze werden talrijker, nu de wonderdadige werkzaamheid van

den man Gods overal de aandacht vestigde op zijn hervormingsprogram. De Cisterciënsers bevorderden dien groei door ook vrouwenkloosters volgens hun observantie te stichten, en uit de briefwisseling van Sint Bernard blijkt, hoezeer hij zich over het toenemen van de kloosterroepingen onder de vrouwen verheugde. Het mishaaagde hem slechts, dat ze in den adelstand weinig frequent bleven. Het behoeft geen betoog, dat vooral in zijn eigen Orde, en wel bijzonder in de dochterabdijen van Clairvaux, de herleving van den kloosterlijken geest door Bernard zelf werd aangemoedigd. Wij danken hieraan de totstandkoming van zijn eerste uitvoerig geschrift, de *Verhandeling over de trappen van nederigheid en hoogmoed*, te boek gesteld op verzoek van Godfried, abt van Fontenay, en weldra in gebruik genomen als handleiding bij de opvoeding van de monniken. Het is een breed menschkundig betoog, den modernen lezer verrassend door de diepgaande psychologische ontleding der gemoedstoestanden van den hoogmoedigen mensch. De schrijver, die ook in zijn verweerschrift zoo duidelijk zijn satyrische kracht deed voelen, teekent hier in enkele trekken de karakters, welke hij behandelt, en ze staan even levend voor ons als op het tooneel de figuren van Plautus.

De kloosterhervorming riep aldra een sterke beweging onder de saeculiere geestelijkheid in het leven, en ook door haar leiders werd de abt van Clairvaux nu te hulp geroepen of geraadpleegd. In het algemeen mengde hij zich ongaarne in de onderlinge conflicten der priesters. Met des te vuriger ijver verdedigde hij de algeheele onaf-

hankelijkheid der geestelijkheid ten opzichte van de staatsmacht. Vooral de vrijheid in de bisschopskeuze, vaak door vorsten of vazallen belemmerd, ging hem levendig ter harte: hij eischte, dat men den vroomste voor den meest geschikte hield zonder eenig verder aanzien des persoons. Toen Hendrik, bisschop van Sens, deze inzichten overnam, geraakte hij in conflict met den koning, en Bernardus ontzag zich niet, ook dezen zijn plaats te wijzen, hem vergelijkend bij koning Herodes, daar hij immers — zooals Herodes den pasgeboren Christus in de wieg vervolgde — den Verlosser niet toestond, te heerschen in de Kerk. Confiskeerde Lodewijk de goederen van het bisdom Parijs, omdat de bisschop, Steven van Senlis, het kapittel tegen den zin des konings hervormd had naar de voorschriften van Bernardus, de abt van Clairvaux wist den Paus te bewegen tot het benoemen van een scheidsgerecht, waardoor het geleden onrecht hersteld werd ten koste des konings. Over de taak der bisschoppen schreef Sint Bernard nu een nieuw boek: hij drong erin aan op een gelijke behandeling voor arm en rijk, bestreed de eerzucht en de weelde bij kerkvorsten, wees op de grove misbruiken welke voortkwamen uit het feodale systeem en verheerlijkte hartstochtelijk de liefde, die de kracht moet zijn van alle verantwoordelijken. „Alles weze de herder voor allen: hij vergete zichzelf en ga in zeker opzicht ten verderve voor het heil der anderen. Hij moet zwak zijn met de zwakken, brandend met de geërgerden en zoo noodig Jood met de Joden.” (Bernard, die hier de Joden noemt, bestreed met kracht het antisemitisme zijner dagen). Hij

wees de bisschoppen op den voorbeeldigen eenvoud der eerste christeneeuwen, die hem steeds als een ideaal tijdperk voor de oogen stonden, omdat de christenen dier dagen zich, hoewel aan het gezag gehoorzaam, jegens de macht onafhankelijk toonden. Waar de machtsbegeerte doordringt, daar verzwakt onmiddellijk de evangelische geest. Hoe de priesters zich gedragen moesten, zette Sint Bernard uiteen in zijn volgend boek *Aan de priesters over de bekeering*, de tekst van een redevoering die hij in bijeenkomsten van geestelijken had uitgesproken. In zijn verordeningen voor de leeken treft zijn gedurigen aandrang op sociale rechtvaardigheid: hierin vooral werd hij de leermeester van den fellen Bossuet, wiens aanklachten het bloedvergieten der Fransche Omwenteling zouden voorkomen hebben, als er ernstig naar geluisterd was.

De hervormer Calvijn prees de hervormende taal van Bernardus, zeggende, dat ze hem toeklonk als hoorde hij de stem der waarheid zelf. Vaak is de kloosterhervormer van de twaalfde eeuw voorgesteld als een wegbereider van de kerkhervorming der zestiende eeuw. Nochtans lijkt het juister te zeggen, dat de kerkverscheurende Reformatie door Bernardus' toedoen eerst zoo laat kwam. Het dreigende bederf heeft hij bezworen, het schisma van Anacletus heeft hij vrijdeld. Ware er steeds in de geschiedenis rekening gehouden met zijn voorschriften en inzichten, het bestuur der Roomsche Kerk en de practijk des katholieken levens betreffende, de Hervorming hadde een ander voorkomen vertoond en andere gevolgen opgeleverd. Verdedigde hij de eenheid van de kerk, met eenzelfde

vurigheid voorkwam hij een maatschappelijken tweespalt, uitgelokt door hetgeen hij de „slechte gewoonten van de grooten” noemde; het machtsmisbruik van de belastingambtenaren, de uitmergeling der pachters door de grootgrondbezitters, de onrechtvaardige handelspraktijken op jaarmarkten. Ernald van Bonneval verhaalt, dat volgens de lessen, die Bernardus gaf aan zijn wereldlijken beschermheer Thibaut van Champagne, het zwaard geen andere bedoeling had dan het vernederen van de onderdrukkers der armen. Zelden vond in de geschiedenis der sociologie het geschonden recht een vrijmoediger verdediger, zelden ook een, wiens roem minder doordrong tot de sociologen. Het praedicaat der heiligheid, hem twintig jaren na zijn overlijden toegekend door Paus Alexander III, schijnt steeds geschaad te hebben aan het recht begrip zijner veelzijdige menselijkheid. Door de vrome parochie verkalkt tot een pilaarbeeld, geraakte hij buiten het kerkgebouw, gelijk zooveel dat niet alleen daarbinnen betekenis heeft, in vrijwel volstrekke vergetelheid. In dagen van hongersnood regelde hij de uitdeeling van de levensmiddelen uit de voorraadschuren van den graaf van Champagne, en dat hij populair vereerd bleef als de beschermer van het vee en de wonderdadige genezer van rheumatische aandoeningen, teekent de liefde, welke het volk hem bij zijn leven reeds moet hebben toegedragen. Niets was te gering voor zijn aandacht, al bleef deze steeds op het hoogste gespannen. „Hij stelde zich ten doel — zegt Vacandard — de weelde van de rijken te vernietigen om de ellende van de armen te verzachten.” Tot de plattelandsbevolking, die hem als wonderdoener naliep en te

hulp riep, predikte hij op de allereerste plaats mededoogen en liefde: „wanneer uw buurman geen brood meer heeft, deel dan het uwe met hem”. Trouw aan het gezin, reinheid van hart, eerlijkheid in woord en handel hield hij voor de bezielende beginsels van het leven der leeken. Hij sprak met de boeren, verzekert zijn tijdgenoot Godfried van Auxerre, alsof hij op het platteland was opgegroeid. Men leerde hij dankbaarheid jegens den Schepper, eerbied voor het leven, afkeer van de slavernij. De hoorigheid beschouwde hij als onverdraaglijk. Hij wilde dat er een eind aan gemaakt werd.

Door deze inzichten verlevendigde hij in alle geledingen van de maatschappij den ouden evangelischen geest der ware christenen. Waar hij kwam verwekte hij vurigheid en liefde. Zoo legde zijn hervormingswerk in de twaalfde eeuw den grondslag voor den hoogsten bloei van de katholieke mystiek.

Van niet geringer beteekenis bleek de algemeene omwenteling, die op den kloosterstrijd volgde, voor de persoonlijkheid van Bernardus zelf. Bij het uitbreken van dit conflict beleefde hij reeds de kentering van het gemoed, in zijn brief aan Robert van Châtillon tot uitdrukking gebracht. Ze werd voltooid door zijn werk voor de kloosters. Blijvend wie hij was, leerde hij zich nochtans naar anderen schikken. Hij maakte nu kennis met werkelijke nooden, doorgrondde de oorzaken van ergernis-wekkende wan-toestanden, richtte zijn aandacht op den wereldschen belangenstrijd en oefende zich in den omgang met onvolmaakte menschen. Zonder hun zwakheden, die hij tevoren eenzelveig verachtte, nu te eerbiedigen, begreep hij toch

de meelijwaardigheid der boozen, de wankelbaarheid der beginnelingen, de moeilijkheid bij de volharding der standvastigen. Schuchter in zijn eerste jeugd en stuursch in zijn jongelingsjaren, had hij zijn natuurlijke ingetogenheid overschat zonder te beseffen, dat ze hem verstarren kon. De wijze Stephen Harding doorzag dit gevaar en stelde hem verantwoordelijk over de deugd van anderen, opdat hij in de uitoefening van het vaderlijke gezag de krampachtig verzamelde krachten zijner ziel ontladen zou. Nog was dit niet genoeg. De beleidvolle menschenkennis van Petrus Venerabilis moest deze vorming voltooiën; daarna eerst kon het grimmig ascetisme van den jeugdigen abt van Clairvaux uitbloeien in de blijde weelden der affectieve mystiek van Sint Bernardus. Op het oogenblik, dat de wereld hem noodig had, stond hij gereed voor de wereld, maar voortaan — zoo zegt zijn eerste moderne levensbeschrijver, de protestantsche theoloog Neander (1843) — „waarschuwde hij de nieuwelingen, die, e v e n a l s h i j z e l f e e n m a a l, geen maat wilden houden in hunnen ascetischen ijver.” De bedaring van zijn brandende eenzelvigheid vervlakte zijn wezen niet, maar verdiepte het. Hij zocht in de gemeenschap, waaruit hij was weggevlucht, en die hem terugriep, het beeld van den levenden Christus. Eerst in de geregelde aanraking met allerhande menschen kon hij zich geheel ontwikkelen tot den mystischen theoloog van de humanitas Christi. Hier immers werd de natuurlijke innigheid van zijn altijd naar binnen gekeerden geest wel gedwongen, zich uit te leven door middel van zijn plastische en kleurvolle verbeeldingskracht. Dit sterke vermogen tot beelden stelde

hem ertoe in staat, de menschelijkheid van den Verlosser in leven en lijden voor zijn hoorders op te roepen als een bovenpersoonlijke en toch aan hun menschelijkheid verwante drijfkracht van ieders werkdadigheid ten goede. Voor hem is de gedachte aan den levenden Christus geen vrome abstractie, doch „een ethische energie”, zooals Joseph Bernhart het uitdrukt. In het volle van de samenleving zoowel als in de stilte van het klooster wordt deze energie gedurig vruchtbaar. Ze dynamiseert het leven van den enkeling, maar beweegt ook het lot van de gemeenschap. Haar werking door de genade voltrekt zich aan allen. Ze vraagt slechts, dat men zich erop bezinnen zal en dat men door deugd en gebed met Christus verbonden zal blijven. Christus leeft temidden van hen, voor wie hij stierf. Zijn liefde verlaat degenen niet, die hem getrouw zijn. Elk woord des Heeren is tot een geneesmiddel voor onze ziel gesproken, iedere handeling van Christus was vruchtbaar tot onze heiligmaking. Levend in de gedurige tegenwoordigheid van Jesus door de overdenking van Zijn geboorte, Zijn prediking, Zijn weldaden, Zijn dood, worden wij als het ware onweerstaanbaar door de macht Zijner aanwezigheid bewogen. Hij bewerkt in ons den wil tot het goede en geeft de volharding. Als bron van onuitputtelijke energie is Hij met ons, wanneer wij met Hem willen zijn. De band tusschen Jesus en ons is de wederzijdsche liefde, die zich uitdrukt in de wederzijdsche offervaardigheid. Voor ons stierf Christus: leven wij voor Hem! Dit Christo-centrische leven, waarin de Bernardijnsche mystiek haar natuurlijke toepassing vindt, verzoent de Godverzonkenheid met de daadkracht. Zij stelt de

contemplatie als voorwaarde tot de activiteit.

Herhaaldelijk heeft Bernardus van Clairvaux in zijn veelbewogen leven geklaagd over de tweeslachtigheid van zijn wezen: „geen monnik schijn ik en ik ben geen leek.” Dit bewustzijn moet hem onophoudelijk hebben gekweld. Hij kan er niet over zwijgen. Maar geen ander speculatief denker, ook van den lateren tijd, is er op dezelfde wijze in geslaagd, de gedachte met de daad in harmonie te brengen. Bij hem werd de hoogste levenswijsheid onmiddellijk tot eenvoudige levenspraktijk. In zijn prediking vergeet hij nooit den samenhang tusschen de leer en het leven. Geheel door Gods minne vervoerd en opgenomen in de duizelingen van de zaligste extazen, blijft hij een man van actie, die tot actie opwekt. In de rusteloze werkdadigheid, waartoe zijn hervormingsarbeid na den kloosterstrijd hem dwong, overwon hij de hem aangeboren neiging naar een ethisch pessimisme, trouw blijvend aan zijn hoog ascetisch levensideaal. Klinkt zijn polemiek tegen de monniken van Cluny op sommige plaatsen als een onbeheerschte diatribe, die men uit de pen van een katholieken heilige naar hedendaagschen smaak niet zou verwachten, de oorzaak dient men allereerst te zoeken bij de meedoogenlooze waarheidsliefde van den fellen abt, maar vervolgens ook bij de onmiskenbare omstandigheid, dat in dit geschrift zijn natuur zich ontspande van haar krampachtige eenzelligheid. Hierom mag men zeggen, dat aan den polemischen satyricus de ontwikkeling tot den honingvloeienden mysticus te danken is. Bernardus legde zijn wil op aan allen, die hem ontmoetten en allen verbaasden zich over de leidende kracht, welke van dezen

bleeken, ziekelijken monnik uitging. Ze begrepen die eerst, nadat ze kennis mochten maken met de krachtbron van zijn wezen, de innige en altijd durende verbondenheid met den levenden, menschelijken Christus. In het bij uitstek critische humanisme der twaalfde eeuw, dat mannen voortbracht als Berengarius, Roscellinus, Abelardus, Petrus van Buys, Henri van Lausanne, bracht Bernard van Clairvaux door zijn leer van de *humanitas Christi* een element aan, dat een uiterst individualisme mogelijk maakte binnen de grenzen eener vaste gemeenschap met den Stichter van de Kerk. „Deze godsdienstige vernieuwing” — betoogt Johan Nordström in zijn verhandeling over het humanisme van de middeleeuwen — „was vruchtbaar in persoonlijke en gemeenschappelijke uitdrukkingen van een toenemend verlangen naar vrijheid, dat reeds de natuurlijke mensenrechten boven alles begon te stellen. Zonder twijfel is er een diepe geestelijke wisselwerking tusschen deze godsdienstige heropleving en de renaissance op het gebied der algemeene cultuur, die wij zich zien voltrekken in den loop der zelfde eeuw.” Maar het Bernardijnsche verlangen naar vrijheid van leven en ruimte van horizon blijft altijd door de innige verbondenheid met Christus beheerscht. Hij, die zoo hevig kon uitvaren tegen de vrijheden des vleesches, en die den monnik nauwelijks de beschikking toestond over het geringste levensgemak, toont zich in zijn mystiek de voorvechter van de bevrijding door de genade. De mensch, die naar de Bernardijnsche wetten leeft, wordt niet door de aarde gebonden, noch door valsche schaamte weerhouden, te doen wat hem goed dunkt: hij zoekt zijn daadkracht alleen bij het streven

naar gelijkvormigheid met den beminden Jesus. In deze vervolmaking der menschelijkheid ligt voor Sint Bernard de roeping van den mensch.

Begrijpt men dit beginsel, dan verzoent men zich niet alleen met de felheid van Sint Bernards vonnis over alle aardsche gehechtheid, maar dan voelt men ook, hoe het ascetische verweerschrift het uitgangspunt kon worden tot de hooge mystische stijging van Sint Bernards geest en van de velen, die hij door zijn geschriften beïnvloedde. In de volgende eeuwen waren zij talrijk: op Sint Bernard beroepen zich Eckhardt en Tauler bijwijlen, Sint Thomas van Aquine meermalen, Johannes Gerson regelmatig. Dante is kennelijk door hem geïnspireerd en laat hem in den hemel den onovertroffen lofzang aan Maria zingen: *Vergine e madre, figlia de tuo figlio*. De schrijver van de *Navolging van Christus* ontleent aan een bloemlezing van spreuken uit Bernardus' werken zijn diepste gedachten en innigste verheffingen, voor Bossuet is hij naast Sint Augustinus de grootste leermeester en Mabillon, die zijn geschriften geordend uitgaf, noemt hem „den laatsten der kerkvaders, aan de eersten zeker niet ongelijk.” Zelfs Luther getuigt in de *Tischreden*, dat Bernardus alle kerkvaders overtreft en in het vierde boek van zijn *Institutio* schrijft Calvijn de reeds aangehaalde lofspraak: „*Veritas ipsa loqui videatur*”.

Hij heeft aan de ascese haar evangelischen zin weergegeven in een tijd, waarin zij zich dreigde te formaliseeren tot de voorgeschreven levensgewoonte eener afgescheiden kaste van kloosterlingen. Hierdoor gaf hij aan de orde van het aardsche leven, tusschen de beide polen van het

opperst goede en het uiterst kwade, nieuwe spanning. Hij vond een oplossing voor de tegenstelling tusschen arbeid in de wereld en verzaking van de wereld, door deze tegenstelling te dynamiseeren. De ethiek van de solidariteit der menschheid kreeg diepere beteekenis door zijn leer omtrent de humanitas Christi. En zijn ridderlijke liefde tot de zoete Moeder des Heeren veredelde het katholieke levensgevoel van priester en leek.

Ergens noemt hij zichzelf de chimaera zijner eeuw, zoo diep was hij zich bewust van de tegenstrijdigheden in zijn natuur, die zich ter zelfder tijd scheen over te geven en te onttrekken aan duizend beslommeringen. „In de rust verwijt ik mij, dat ik den arbeid verwaarloos, en ben ik met den arbeid bezig, dan verwijt ik mij weer, dat ik mij heb laten storen in mijn rust. Gij ziet dus, hoe zwaar een mensch, als hij heilig wil worden, te lijden heeft onder de tegenstelling tusschen vruchtbaren arbeid en stille beschouwing.” Dit is de door hem zelf gegeven verklaring van zijn eindeloze rusteloosheid. Zonder deze zielkundige dualiteit ware de mystiek van Sint Bernard ondenkbaar. Zij richt zich geheel op de verzoening van de wereldontvliedende contemplatie en de wereldreddende daad.

12. Na den strijd om de kloosterhervorming kende Bernard van Clairvaux geen andere rust meer dan de rust van het gemoed. Weggeroepen uit zijn eenzaamheid herstelde hij, temidden van laaienden haat, den vrede van de Kerk, die door het schisma van Anacletus ernstig verstoord was. Na den dood van paus Honorius II in 1130 werden twee pausen gekozen door de onderling ver-

deelde kardinalen: de eerste groep koos den streng kerkelijken kardinaal Gregorius de Sancto Angelo, die den naam van Innocentius aannam, de andere bracht haar stemmen uit op den schatrijken Pierleone de Porto. Door de macht van zijn geld verwierf deze tegenpaus aanhang. Hij verdreef zijn tegenstander uit Rome. Toen riep de koning van Frankrijk te Etampes een kerkvergadering bijeen, waar men de beslissing in de handen van den heiligen Bernardus legde. Hij sprak zich uit ten gunste van paus Innocentius, maar veroordeelde hiermee zichzelf, diens zaak te bepleiten in Frankrijk, Italië en Duitschland, waar hij de geschillen tusschen den Roomsche koning Lotharius en de Duitsche vorsten moest beslechten, voordat Lotharius den waren paus naar Rome begeleiden kon. Bernardus reisde mee, volgde den strijd tusschen paus Innocentius en Roger, koning van Sicilië, trok achtereenvolgens door Lombardije, door Duitschland, door Champagne, door Sicilië, door Aquitanië, onderhield intusschen een uitgebreide briefwisseling met staatslieden en kloosteroversten, dreigde telkens te bezwijken en sleepte telkens zijn bezwijkend lichaam verder, predikte waar hij kwam, wrocht wonderen, die duizenden naar hem deden uitstroomen en verlangde onophoudelijk naar de rust zijner eenzaamheid. In 1138 stierf de tegenpaus. Het volgend jaar werden de laatste overblijfselen van het Schisma overwonnen op het tweede concilie van Lateranen.

De Orde van Clairvaux breidde zich onderwijl uit en baarde voortdurenden zorg. Telkens werd Bernardus weggeroepen uit zijn abdij, hetzij om de rechtgeloovigheid te verdedigen tegen de opvattingen van Petrus Abelardus of om te

waken voor de onpartijdigheid bij de keuze van nieuwe bisschoppen. Een oproer van de burgerij tegen den aartsbisschop van Reims kon alleen Bernardus onderdrukken, te Sens moest hij de opstandige theorieën van Arnold van Brescia weerleggen, in de Languedoc bestrijdt hij het neomanicheïsme van Peter van Buys. Hij brengt de geschillen tusschen Lodewijk VII en de geestelijkheid van Aquitanië tot rust, verzoent zijn beschermheer, den graaf van Champagne, met den koning, voorkomt het uitbreken van een investituurstrijd in Frankrijk.

In dezelfde jaren schrijft hij zijn meesterwerk, de mystieke Verklaring van het Hooglied, dat hij opvat als een gedramatiseerden bruiloftszang, waarin de levende Christus de bruidegom is, en de Kerk, of de uitverkoren ziel, de bruid. Dit onvoltooide boek, een diep dringende ontleding van de mystieke liefde, overweegt het leven en lijden van Jesus, want „Jesus kennen en Dezen gekruisigd is de samenvatting mijner wijsbegeerte” zegt de schrijver. Als in 1145 zijn leerling, een eenvoudig Cisterciënsers, tot paus gekozen wordt en den naam Eugenius III aanneemt, vervaardigt Bernardus zijn stoutmoedig boek *De Consideratione*, een program van 's pausen taak, waarin wordt aangedrongen op hervorming der Romeinsche curie. Als middelpunt en rustpunt van de pauselijke werkdadigheid geldt voor den schrijver het beschouwende gebed, grondslag der ware vroomheid, want dit gebed zuivert zijn eigen bron: de ziel. Het regelt de gevoelens, beheerscht de daden, toomt de uitbundigheid in, vormt de zeden, maakt het leven eerlijk en deugdzaam, en geeft kennis over de goddelijke en menschelijke zaken.

Het sticht orde na verwarring, brengt nabij wat zich verwijderen wilde en houdt bijeen wat zich dreigde te verstrooien. Het is kortom de bezielingsbron van alle oorspronkelijke daadvaardigheid. Bitter beklagt de schrijver zich over de misbruiken in de hoogste kerkelijke kringen. Verwijder u langzaam — zoo raadt hij paus Eugenius aan — van de gewoonten der tegenwoordige pausen om die van de oudste vaders der christenheid weer te huldigen, en wanneer het bezit van de wereldsche macht u een belemmering is bij het vervullen van uwen heiligen plicht, verzaak dan aan die macht, want roemrijker dan te heerschen is het, Christus en de apostelen na te volgen. Het geestelijke heil, niet het stoffelijk bezit der wereld is in uw handen gelegd. Bijzonder beveelt Sint Bernard den paus de zorg aan voor de Oostersche Kerk, die met ons is zonder de onze te zijn, en hij gaat zoover te zeggen, dat de paus zich beter uit Rome terugtrekken kan dan te buigen voor den wil van machthebbers, die den katholieken geest belagen. Leef met Christus, is ook de samenvatting van deze grootsche vermaning, vol eerbied jegens de waardigheid des pausen, maar vol bezorgdheid voor het heil van de geloovige menschheid.

Sint Bernard stelde den regel op voor de Orde der Tempelridders, gesticht door Hugo van Payens, hij predikte den tweeden kruistocht, beleefde er de bittere mislukking van, verdroeg den hierdoor veroorzaakten laster, beschermde de Joden, bestreed het heidendom der Wandalen in Duitschland, verhaalde in een uitvoerig geschrift het Leven van Sint Malachias, den Ierschen wonderdoener en profeet, en bleef prediken tot in het

jaar van zijn dood.

De onuitputtelijke drang naar werkdadigheid, die hem meer dan het voedsel in leven scheen te houden, was bij hem het rechtstreeksche gevolg van de heilige liefde. Geen geestelijk schrijver uit ouder of later tijd heeft als hij de taal van de liefde gesproken. Uit den brief in den regen spreekt de macht zijner affectieve gevoelens. Toch was hij aan alle aardsche binding onthecht, om slechts in God te beminnen. Zijn liefdetaal is die eener alles offerende genegenheid bij alles trotseerende aanhanke-lijkheid. Hij ontveinst zich niet, dat de gewaarwording van de liefde heel diep wortelt in onze zinnelijke natuur en dat zij slechts door de versterving, samenwerkende met de genade, vergeestelijkt kan worden. De taal zijner mystieke liefde is door dit inzicht gevormd, de taal zijner vriendschap bewijst, hoe groot zijn natuurlijk vermogen om lief-te-hebben was.

Aandoenlijk blijft zijn briefwisseling met den man, dien hij in zijn verweerschrift bestreed. Tusschen Bernardus en Petrus Venerabilis ontstond een zoo groote vrienden-genegenheid, dat haar uitdrukkingsvormen den heden-daagschen lezer, die zich aan meer terughouding wende, soms te uitbundig zullen lijken. Het is of geen van de beide heilige mannen woorden genoeg kan vinden om den ander te bewonderen en te prijzen. Vleizucht was beiden vreemd, doch in de uitspraak der gevoelens kenmerkte zich de twaalfde eeuw door een sterk primitivisme, waarvan de schelheid onzen blik verbijstert.

In 1138, toen Bernardus te Rome verbleef, zond Petrus Venerabilis den aartsdiaken Gebuinus van Troyes met

nog een Cluniancenser monnik als afgezanten naar den Paus. Hij gaf hun voor Sint Bernard een brief mee, waarop de heilige abt geestdriftig antwoordde, tevens meldend, dat de tegenpaus Anacletus plotseling gestorven was, kort na zijn invloedrijksten aanhanger, den bisschop van Angoulême. Door dit sterven, volgens Bernard een straf Gods over de scheurmakers, bevond de bedreigde Kerk zich in een gunstiger positie. De abt, die zijn vreugde over de nederlaag van de vijanden der Kerk in het geheel niet verbergt, hoopt nog slechts op de aanstaande veroordeling van Anacletus' overlevende partijgangsters, vooral den koning van Sicilië, over wien dan ook het Lateraansche Concilie den kerkelijken banvloek uitsprak. In zijn briefstijl leert hij zich volledig kennen als een man van spontane reacties, die zijn driften had, al beheerschte hij zijn driften. Heiligheid is immers niet de dood, maar de adel van het natuurlijke temperament.

13. Uit de correspondentie tusschen Petrus Venerabilis en Bernardus volgen hier de twee besproken brieven, want zij besluiten het drama van den kloosterstrijd. De abt van Cluny schreef:

„Den eerbiedwaardigen, dierbaren heer Bernard, abt van Clairvaux, wenscht broeder Petrus, abt van Cluny, het eeuwige heil in onzen Heer.

Hij, dien ik in u liefheb en vereer, weet hoeveel achting en hoeveel genegenheid ik hem toedraag, diep in mijn hart. Deze gevoelens nam ik reeds in mij gewaar, toen de

verwijdering tusschen ons mij nog niet toegestaan had, uw gelaatstrekken waar te nemen, maar de faam, die zich sneller dan het lichaam beweegt, had op haar eigen wijze een beeld ontworpen van uw schoone ziel, dat voor de oogen van mijn geest kwam staan. Sedert ik echter verwierf wat ik geruimen tijd begeerde, zoodat de verbeeldingen van mijn gemoed de wijk namen voor de werkelijkheid van de waarneming, is heel mijn hart aan het uwe gehecht en deze twee laten zich niet meer van elkander scheiden. De kracht van de genegenheid, die ik voor u gevoel, is zóó groot en de heerschappij van de kennis uwer deugdzame levenswijze zóó onweerstaanbaar, dat ik niets in mij heb, of het behoort u toe, en dat er niets in u kan zijn of ik maak het door mijn genegenheid tot het mijne. Sedertdien leeft in mij, — God geve, dat zij eveneens leve in u — die wederzijdsche gehechtheid, welke geboren wordt uit de liefde tot Jesus; dit is de eenige gehechtheid, die niet voorbijgaat, en voor wat mij betreft heeft zij tot heden niet opgehouden haar bijzondere wetten over mij te doen gelden. Terwijl ik echter diep in mijn hart deze gehechtheid koester en bewaar als een schat, die in kostbaarheid en in schoonheid alle goud en edel gesteente ver overtreft — zoo dunkt mij — ben ik erover verbaasd dat ik niet reeds lang van u de bewijzen ontving eener gelijke gezindheid uwerzijds jegens mij, want naar die bewijzen verlangde ik vurig. Zeker, ik ben u er dankbaar voor, dat gij door de groeten, die gij nu en dan door den een of den ander mij liet brengen, getoond hebt uw vriend niet vergeten te zijn, maar nochtans vermindert dit niet mijn verdriet omdat gij mij tot heden niet een enkel

woord hebt toegezonden, dat mij uw blijvende vriendschap verzekert. Papier bewaart eerbiedig den indruk, die eraan toevertrouwd wordt, terwijl in het gesprek de waarheid zoo licht wordt tekortgedaan door een enkel woord minder of meer.

Omdat gij echter als een keursoldaat, die zich altijd gereed houdt voor het oogenblik van den aanval, met beide handen worstelt om de Kerk te beschermen tegen de gevaren, die haar bedreigen, rechts en links met de wapens der gerechtigheid de vijand van u afslaande, beveel ik u vol vertrouwen en in naam uwer vriendschap jegens mij, de boodschappers aan, die ik naar den paus zend, want ik weet zeker, dat gij uw vrienden niet in den steek zult laten, daar immers onbekenden op uw bijstand mogen rekenen. Laat mij door hun bemiddeling en liever door een eigenhandig briefje weten, of ge een eind wilt maken aan mijn smeekingen. Vertel me vooral ook over den stand van uw gezondheid, over den terugkeer van den paus en over de omstandigheden, waarin hij nu verkeert. Ik zag u liever ver verwijderd van dat hof, waar gij zoo veel te doen hebt, zooals ik mijzelven liever ontlast zag van de drukkende verantwoordelijkheid, mij opgelegd door mijn gevaarlijken plicht. Wij zouden dan eindelijk elkander eens kunnen ontmoeten op een zelfde plaats, waar een zelfde liefde ons innig vereenigen zou, omdat dezelfde Jesus Christus er onze gastheer zou zijn.”

Hierop antwoordde de abt van Clairvaux:

„Uit den hooge bezoeke u de Oorsprong, o goede man, omdat gij mij bezocht hebt in het vreemde land en mij vertroost hebt in het oord van mijne pelgrimsreis! Goed

hebt gij gedaan, toen gij dacht aan den armen behoefte! Ik was weg, langen tijd reeds weg, en gij hebt u mijn naam herinnerd, groote man, door groote dingen in beslag genomen. Gezegend zij uw heilige engelbewaarder, die dit heeft ingefluisterd aan uw vrome ziel, gezegend zij onze God, die u deze gedachte liet uitvoeren! Op uw brief waarin gij nog wel uw heele gemoed hebt uitgestort voor mij, beroem ik mij bij deze buitenlanders. Ik ga er niet alleen groot op, dat gij nog aan mij dacht, maar dat gij nog aan mij gehecht zijt. Ik verhef mij op het voorrecht van uw genegenheid, en ik voel mij gesterkt door den overvloed van de goedheid uws harten. Niet hierop alleen echter, want ik verhef mij ook op mijn beproevingen, omdat ik waardig ben bevonden er eenige te doorstaan voor het welzijn der Kerk. De overwinning van de Kerk is de roem en doet mij het hoofd hoog opheffen, immers nu ik een deelgenoot was van haar lijden, zal ik het ook zijn van haar vertroosting. Mèt onze Moeder heb ik moeten worstelen en lijden, opdat ze zich niet over ons zou beklagen, zeggende: „Die mij het naast waren, stonden het verst van mij af, toen de vijanden van mijn ziel mij geweld aandeden.”

Dank zij aan God, die haar de overwinning gaf, want Hij schonk haar eer na lijden, en maakte een eind aan haar leed. Onze droefheid verkeerde in vreugd en ons gewezen in gejubel. De winter is voorbij, de regen heeft opgehouden te vallen, bloemen ontloken in onzen tuin, de tijd om te snoeien brak aan, de onnutte takken en het doode hout zijn afgesneden. De onrechtvaardige, die Israël deed

zondigen, werd opgeslorpt door den dood en naar het ingewand der hel gesleept. Hij had, zooals de profeet het uitdrukt, een verbond gesloten met den dood en een afspraak gemaakt met de onderwereld. Daarom is hij, naar Ezechiëls woord, overgeleverd aan het verderf en zal hij niet meer opstaan in der eeuwigheid. Ook de andere, na hem de grootste en de ergste vijand, is niettemin verdwenen. Deze was een van die vrienden der Kerk, over wie zij zich beklagt, wanneer ze zegt: „Mijn vrienden en mijn naasten stonden tegen mij op en bedreigden mij.” Blijven er over, die aan hen gelijk zijn, dan hopen wij spoedig hetzelfde vonnis ook over dezen. De tijd is nabij, dat ik zal terug keeren naar mijn broeders, en als het leven mij geschonken wordt, zal ik mijn voornemen uitvoeren, langs u te komen. Inmiddels beveel ik mij aan in uwe heilige gebeden. Groet van mij uw kamerdienaar, broeder Hugo, en allen, die in uw omgeving zijn, met heel de vrome gemeenschap der uwen.”

14. De vertaling is vervaardigd naar den tekst der uitgave van Sint Bernards werken in drie deelen, verschenen bij Perisse-frères te Lyon in 1863 en woordelijk gelijk aan den tekst van Mabillon, door Migne overgenomen in deel CLXXXII zijner „Patres Latini”. Het leek mij gewenscht, verklarende aantekeningen toe te voegen betreffende personen, die in het betoog worden genoemd en zinspelingen, die om opheldering vragen. Men vindt die aantekeningen achter de vertaling, gerangschikt naar de volgorde van de kapitteltjes, zoodat degene, die nadere

inlichting begeert, ze makkelijk kan naslaan, terwijl de ander niet door hinderlijke verwijzings-teekens tijdens de lectuur gestoord wordt. Deze werkwijze gaf mij de vrijheid, eenige verklaringen te geven, die den Bijbelvasten lezer overbodig kunnen schijnen, doch die wellicht van dienst zijn aan anderen. Te verwijzen naar de vindplaatsen van de talrijke geciteerde Bijbelteksten leek mij echter niet noodig.

De verdeling van den tekst in kapitteltjes werd reeds tijdens de middeleeuwen, echter niet door Bernardus zelf, aangebracht. Van later datum, namelijk uit de zestiende eeuw, is de verdeling in hoofdstukken en de weergave van den korten inhoud boven de afzonderlijke hoofdstukken. Daar deze indeeling voor het gemak der lezers werd aangebracht, behield ik haar, terwijl ik omwille der overzichtelijkheid de kapitteltjes, waar mij dit gewenscht leek, onderverdeelde in alinea's.

DE BRIEF IN DEN REGEN

AAN ZIJN NEEF ROBERT, DIE VAN DE ORDE DER CISTERCIENSERS OVERGING NAAR DIE DER CLUNIACENSERS.

INHOUD: Zijn bloedverwant Robert, die door den afkeer van een gestrenger regel of door de verlokking van een lichter leven of wellicht ook door de bedrieglijk-vleiende influisteringen van anderen verleid, van de Cisterciënsers overging naar de Cluniacensers, roept hij met bewonderenswaardige liefde en met meer dan vaderlijke genegenheid terug.

1. Mijn allerliefste zoon Robert, ik heb lang genoeg en meer dan lang genoeg gewacht, of Gods goedheid wellicht zich gewaardigen zou uit zichzelf op uw ziel in te werken en vervolgens door u op de mijne: namelijk door u een heilzaam berouw in te boezemen en mij aldus te verheugen over uw redding, maar omdat ik mij nog altijd teleurgesteld zie in mijn verwachting, kan ik mijn smart niet langer verbergen, mijn angst niet meer onderdrukken en mijn droefheid niet ontveinzen. Vandaar dat tegen het gewone rechtsverloop in ik, de gekrenkte dengene tracht terug te roepen, die mij krenkte en ik, de miskende mij richt tot dengene, door wien ik miskend werd. Ik heb onrecht geleden en ik wil dengene voldoening schenken, die mij onrecht aandeed. Ik kom smeeken bij wie mijn smeekeling zijn moest. Hevige smart immers kent geen overleg en geen verlegenheid, ze raadpleegt de

rede niet en vreest niet, dat ze zal te kort doen aan de waardigheid, ze stoort zich aan wet noch oordeel en houdt zich aan maat noch gewoonte, maar het gemoed bemoeit zich geheel en uitsluitend hiermee, dat het afwerpen zal hetgeen het met smart bezit of verwerven hetgeen het smartelijk moet missen.

Nu zult gij zeggen: „ik heb niet iemand gekwetst of miskend, maar ik ben veeleer miskend en op allerlei wijzen gekwetst, zoodat ik ontvluchtte wie mij kwaad deed. Wien deed ik onrecht, toen ik het onrecht uit den weg ging? Is het niet beter, den verdrukker te ontwijken dan te weerstaan, en dengene, die slaat, te vermijden dan hem terug te slaan?”

Gij hebt gelijk. Ik beken het. Niet om te redetwisten begon ik dezen brief, maar om een einde te maken aan getwist. Waar men vlucht voor achtervolging, daar heeft de achtervolger en niet de vluchteling de schuld. Ik spreek dit niet tegen. Het gebeurde laat ik buiten beschouwing. Ik vraag niet waarom het gebeurd is en ook niet hoe het gebeurd is. Ik redeneer niet over de schuld, ik stel geen onderzoek in naar de oorzaken en ik denk niet weerom aan het onrecht. Dit alles dient gewoonlijk meer om tweedracht aan te wakkeren dan om tweedracht te beslechten. Maar ik spreek over hetgeen mij het meest ter harte gaat. Het doet me leed, dat ik je mis, dat ik je niet zie, dat ik zonder je leef, terwijl het mijn leven zou zijn, voor jou te sterven, en mijn dood, langer te leven zonder jou. Ik vraag dus niet, waarom je heenging, maar ik klaag omdat je nog niet terugkwam. Ik betreur niet de oorzaak der scheiding, maar het uitstel der hereeniging. Kom slechts

en er zal vrede zijn: keer weer en aan alles is voldaan. Keer weer, bid ik, keer weer en verheugd zal ik zingen: „Hij was gestorven en hij is weer opgestaan, hij was verloren en ik heb hem weergevonden.”

2. Ik had er zeker schuld aan, dat je heenging. Een fijngevoeligen knaap heb ik door strengheid afgeschrikt, en al te onmenschelijk hard heb ik zijn teederheid behandeld. Toen je nog hier was, herinner ik mij, was je gewoon hierover tegen mij te grommen en nu je weg bent, zoo hoor ik, ben je daar nog niet mee opgehouden. Het zal je niet aangerekend worden. Ik zou me misschien kunnen verontschuldigen en zeggen, dat de bewegingen eener weeke jeugd op deze wijze moesten onderdrukt worden en dat het voor de onervaren jaren noodig was met de hardheid van deze strakker tucht te beginnen, zooals de Heilige Schrift bevestigt, waar ze zegt: „S p a a r u w z o o n d e r o e d e n i e t e n g i j z u l t z i j n z i e l b e v r i j d e n v a n d e n d o o d” of elders: „W i e n d e H e e r l i e f h e e f t , d i e n k a s t i j d t H i j e n H i j t u c h t i g t d e n g e n e , d i e n H i j o n d e r z i j n k i n d e r e n o p n e e m t” of ook nog: „H e i l z a m e r z i j n d e k a s t i j d i n g e n v a n d e n v r i e n d d a n d e k u s s e n v a n d e n v i j a n d.” Maar ik zei reeds, dat ik schuldig wil heeten aan je vertrek, opdat niet, terwijl over de schuldvraag getwist wordt, de delging van de schuld wordt uitgesteld. Hier echter zal zonder eenigen twijfel ook jouw schuld beginnen, wanneer je mijn berouw niet ontziet en mijn belijdenis niet met mededoogen

aanvaardt: want ik mag dan al nu en dan in het een of ander onbeheerscht tegenover je geweest zijn, zeker was ik nooit kwaadwillig. Denk je, dat ik ook in de toekomst zoo onbeheerscht zal zijn, weet dan, dat ik niet meer zal zijn, wie ik was, zooals ik meen, dat gij niet meer zijn zult wie gij waart. Je zult veranderd zijn en een veranderd mensch tegenover je vinden. Vreesde je vroeger een meester, omhels dien thans zonder vrees als een vriend. Of je dus heengegaan bent door mijn schuld, zooals je zelf meent zonder dat ik het tegenspreken wil, of door je eigen schuld, zooals velen meenen, ofschoon ik je niet beschuldig, ofwel door ons beider gezamenlijke schuld, zooals ik eerder geloof: als je van nu af weigert, terug te komen, zul jij alleen en ten volle de schuld moeten dragen. Wil je van alle schuld vrij zijn? Keer dan weerom! Als ge uw schuld bekent, zal ik haar vergeven, vergeef gij ook de mijne, nu ik de mijne bekende. Anders hebt ge te veel mededoogen jegens uzelf, omdat gij uw schuld inziet en tevens ontveinst, of ge hebt veel te weinig mededoogen jegens mij, omdat gij mij zelfs niet zoudt willen vergeven, nu ik u volledige genoegdoening schenk.

3. Als je nu weigert, terug te komen, zul je een ander voorwendsel moeten kiezen om valschelijk je geweten te vleien want er zal in het vervolg geen reden meer voor je bestaan om te vreezen voor mijn strengheid. Je behoeft immers niet bang te wezen dat ik in de toekomst, als je weer hier bent, angstwekkend tegen je optreden zal, wanneer ik nu, terwijl je nog weg bent, je reeds van ganscher harte toegenegen blijf en met al wat in mij is aan

je gehecht? Ik toon mij nederig en ik beloof je mijn liefde: waarvoor ducht je dan? Kom onbevreesd hierheen, waar de nederigheid je roept en de liefde je trekt. Treed veilig toe, waar zulke waarborgen je beveiligen. Je bent een grimmig man ontvlucht, keer terug naar een zachtmoedige: laat mijn zachtheid je terugroepen, nu mijn hardheid je afstiet. Zie toch, mijn jongen, langs welken weg ik je terugvoeren wil! Het is niet opnieuw door den geest van slavernij in vreeze, maar door den geest van de aangenomen zonen, waarin gij moogt uitroepen, en gij zult niet beschaamd worden: Abba, vader! Niet met bedreigingen, maar met vleierende woorden, niet door u schrik aan te jagen, maar door u te smeeken, pleit ik bij u, die mij zoo groote smart veroorzaakte. Een ander zou waarschijnlijk op andere wijze te werk gaan! Wien kent gij, die niet eerder op uw schuld zou wijzen en u schrik zou inboezemen door u te herinneren aan uw gelofte en u het oordeel voor oogen te houden? Hij zou u beschuldigen van ongehoorzaamheid en verontwaardigd zijn over uw afval, omdat gij het ruwe kleed geruild hebt tegen het fijne gewaad, de kool tegen de lekkernij, ja, omdat gij van de armoede naar den rijkdom zijt overgegaan. Maar ik ken uw gemoed, dat door liefde lichter wordt overgehaald dan door angst. Waarom zou het trouwens noodig zijn tweemaal te vechten tegen iemand, die geen weerstand biedt, iemand, die toch al bang genoeg is, nog meer te verschrikken of iemand, die zich reeds voldoende schaamt, nog heviger te verwarren, als zijn eigen verstand hem den weg wijst, zijn eigen geweten hem kastijdt en zijn natuurlijke schaamte hem de wet van de tucht oplegt?

Als het iemand verwonderlijk voorkomt, dat een beede, eenvoudige, bange knaap tegen den wil van zijn broeders, het bevel van zijn meester en het voorschrift van zijn regel, zijn gelofte heeft durven breken, en zijn post verlaten, moet men zich ook verwonderen dat de heiligheid van David werd weggenomen, de wijsheid van Salomon bedrogen en de kracht van Samson tegengewerkt. Wat wonder, dat hij, die den eersten mensch door list als een gevangene buiten het vaderland des geluks wist te voeren, ook een teederen knaap wist weg te halen uit een oord van verschrikking en woeste eenzaamheid? Hierbij komt, dat deze knaap niet door vrouwelijk schoon verleid werd zooals de ouderlingen van Babylon, noch door den gouddorst, zooals Giëzi, noch door de eerezucht, zooals Juliaan de Afvallige, maar hem bedroog de heiligheid, hem verleidde de godsdienstzin, hem verloor het gezag van oudere menschen. Hoe dit in zijn werk is gegaan?

4. Om te beginnen is een beroemde prior gezonden door hem, die boven de priors staat. Van buiten scheen hij gekleed in schaapskleeren, maar van binnen was hij een roofzuchtige wolf, die de wachters bedroog, zoodat ze hem, helaas! voor een schaap hielden en hem heel alleen toelieten bij het lam. Het lam ontvluchtte den wolf niet, want het hield hem ook voor een schaap. Wat behoef ik nog te zeggen? De wolf trekt het tot zich, streelt het, vleit het en als prediker van een nieuw evangelie beveelt hij de dronkenschap aan en veroordeelt de matigheid. Hij noemt de vrijwillige armoede een ellende. Vasten, waken, zwijgen en handwerk verrichten stelt hij voor als dwaasheid.

Integendeel beveelt hij de ledigheid aan als beschouwend gebed. Gulzigheid, babbelsucht, nieuwsgierigheid en alle vorm van onmatigheid geeft hij uit voor bezonnenheid. Sedert wanneer, zoo vraagt hij, stelt God behagen in onze kwellingen? Waar beveelt de Schriftuur aan iemand, dat hij zich moet afmaken? Welke godsdienstigheid is er wel gelegen in het verrichten van grondwerk, het kappen van boomen, het kruien met mest? Is het niet een gezegde der Waarheid: „Ik vraag barmhartigheid, geen offer” en „Ik wil den dood van den zondaar niet, maar dat hij zich bekeere en leve” en: „Zalig de barmhartigen want zij zullen barmhartigheid verwerven”? Waarom schiep God spijzen en zou niet toestaan, dat men ervan eet? Waarom gaf Hij ons een lichaam, als Hij verbiedt, het te onderhouden? Ten slotte: „als iemand voor zich zelf niet goed is, voor wien dan wel?” Welk mensch met gezond verstand heeft ooit zijn eigen vleesch gehaat?

5. Door zulke Schrift-aanhalingen verstrikt, wordt de lichtgeloovige knaap verleid en hij volgt zijn verleider. Deze voert hem naar Cluny. Hij wordt er geknipt en geschoren, gewasschen en van zijn boersche, versleten en slordige kleederen ontdaan, men geeft hem kostbare, nieuwe en mooie. Zoo wordt hij in het klooster binnengevoerd, met welk een eer, met welk een triomf en met welk een respect! Men geeft van hem op boven al zijn leeftijdgenooten en als een overwinnaar, die weerkeert uit den strijd, zoo wordt de zondaar in de verlangens van zijn

ziel geprezen. Hij wordt in de hoogte gestoken, krijgt een geenszins middelmatige plaats toegewezen, zoodat deze jonge man zich vóór vele ouderen gesteld ziet. De heele broedergemeenschap begunstigt, vleit en feliciteert hem en ze juichen allen als overwinnaars, die den buit binnen hebben en de goederen verdeelen. O goede Jesus! Wat is er veel gedaan om een enkel zieltje in het verderf te storten! Wie zou hier niet door verweekt worden, hoe krachtig zijn inborst ook ware? Wiens inwendig oog, hoe geestelijk ook, zou hierdoor niet vertroebeld zijn? Wie zou te midden van al zulke dingen nog den terugweg naar zijn eigen geweten vinden? Wie zou bij zooveel schittering de waarheid nog kunnen onderscheiden of de nederigheid betrachten?

6. Intusschen wordt voor hem te Rome bemiddeld. Het gezag van den Apostolischen Stoel wordt ingeroepen en opdat de Paus zijn toestemming niet weigere, wordt hem voorgepraat dat de knaap weleer door zijn ouders aan dit klooster was opgedragen. Er was niemand om dit te weerleggen (trouwens men wachtte geen tegenspraak af!) zoodat geoordeeld werd op één getuigenis. De afwezigen kregen ongelijk. Wie onrecht deden, werden gerechtvaardigd, wie onrecht leden buiten het geding gesloten, de schuldige werd vrijgesproken zonder plicht tot eenige genoegdoening. Een wreed schrijven bekrachtigt deze al te milde vrijspraak, zoodat de wankel standvastigheid van den ontslagene hersteld en zijn twijfel opgelost wordt. De inhoud van dit schrijven, de kern van dit vonnis en het besluit van heel deze zaak was, dat degenen, die hem weggehaald hadden, hem houden mochten en

degenen, die hem verloren hadden, zwijgen moesten. Maar met dit al kan een ziel, voor wie Christus gestorven is, verloren gaan, enkel en alleen omdat de Cluniacensers het zoo willen! Een nieuwe aflegging van geloften volgt op de eerste. Er wordt beloofd wat niet gehouden zal worden en voorgenomen wat niet uitgevoerd zal worden. Terwijl men de eerste belofte op deze wijze verbreken laat, verdubbelt men in de tweede de overtreding en maakt de zonde zondig bovenmate.

7. Komen zal hij en zeker zal hij komen, Degene, die het verkeerde vonnis herziet en de onrechtmatig gezworen beloften verijdelt, die recht zal doen aan wie onrecht verduren, die de behoeftigen naar billijkheid beoordeelen zal en die gelijk zal geven aan de zachtmoedigen op aarde. Ongetwijfeld zal Hij komen, die bij monde van den profeet dreigt met zijn komst, waar Hij zegt in den psalm: „Als mijn tijd aangebroken is, oordeel ik naar rechtvaardigheid.” Hoe zal Hij oordeelen over de onrechtvaardige beoordeelaars, Hij, die zelfs de rechtvaardige oordeelen beoordeelen zal? De dag des oordeels, ik herhaal het, zal onvermijdelijk komen en dan zullen zuivere harten hooger gewaardeerd worden dan slimme woorden, een goed geweten zal meer tellen dan een volle beurs, want deze Rechter laat zich door geen woorden bedriegen noch vermurwen door geschenken.

Heer Jesus, ik beroep mij op Uw rechterstoel, ik wacht op Uw oordeel. God, Heer der legerscharen, ik leg mijn zaak voor aan U, die rechtvaardig vonnist, harten en nieren doorproevende. Uw oogen kunnen evenmin bedrogen wor-

den als bedriegen. Gij ziet wie Uw belang en wie het eigene zoekt. Gij weet, hoe ik altijd met geheel mijn binnenste aan hem gehecht was bij al zijn bekoringen, met hoeveel gezucht om zijnentwille ik aan de ooren Uwer goedheid aanklopte en hoe ik door al zijn ergernissen, zijn beproevingen en zijn zwakheden werd bedroefd, gekweld en verteerd. En nu vrees ik dat dit vergeefs was. Immers ik weet wel uit ondervinding, dat bij een knaap, die op zichzelf toch al tamelijk fel en overmoedig is, het lichaam kwalijk gebaat is bij zulke lafenis en de geest niet goed bestand is tegen deze verleidingen der ijdelheid. Moge dus, o mijn scheidsrechter, Heer Jesus, mijn recht afstralen van Uw aanschijn en mogen Uw oogen de billijkheid zien mijner zaak!

8. Mogen Uw oogen zien en oordeelen, wat eerder gelden moest: de gelofte van een vader namens zijn zoon of de gelofte van dien zoon betreffende zichzelf, vooral nu de zoon iets hoogers beloofde. Moge ook Uw dienaar, onze wetgever Benedictus, uitmaken wat het meest volgens den Regel is: hetgeen gedaan werd namens een kind, dat er zelf niets van wist of hetgeen dit kind later zelf deed, bewust en met onderscheidingsvermogen, toen het den leeftijd had bereikt, waarop het voor zichzelf kon instaan. Er bestaat in het geheel geen twijfel over, dat hij slechts beloofd werd en niet afgestaan. Want het verzoekschrift, dat de Regel voorschrijft, werd door zijn ouders niet namens hem ingediend, noch werden zijn handen bij dit verzoekschrift in de altaardwaal gewikkeld, opdat hij aldus ten aanschouwe van getuigen afgestaan zou worden.

Weliswaar wijst men nu op een stuk land, dat met hem en voor hem afgestaan heet te zijn. Maar als ze hem tegelijk met dat land hebben aangenomen, waarom hebben ze hem dan niet tezamen met dat land gehouden? Was het hun wellicht meer te doen om de bruidsgift dan om het huwelijk? Achtten zij een stuk land van hooger waarde dan een ziel? Als hij inderdaad afgestaan was aan het klooster, wat zocht hij dan in de wereld? Als hij gevoed moest worden voor God, waarom stelde men hem dan bloot aan den duivel? Waarom moest het schaap van Christus blootstaan aan de tanden van de wolven? Gij zult, Robert, moeten toegeven, dat gij uit de wereld en niet uit Cluny naar Citeaux zijt gekomen. Gij hebt gezocht, gevraagd en geklopt, maar omdat gij nog te teeder van jeugd waart, is tegen uw zin uw toetreding twee jaren uitgesteld. Toen gij met geduld en zonder mokken zoo lang hadt gewacht, hebt gij op uw eigen aandringen en ingevolge de vele tranen, die gij u herinneren zult, de lang verwachte barmhartigheid verworven en gij hebt mogen toetreden, zooals gij zoozeer hadt begeerd. Hierna hebt gij volgens den Regel den proeftijd van een jaar geduldig doorloopen, met volharding en zonder te klagen. Na dit jaar hebt gij vrijwillig uw geloften gesproken. Toen eerst hebt gij het kleed der wereld afgeworpen en het habijt van den kloosterling aangenomen.

9. O dwaze jongen! Wie heeft je verleid, de geloften te breken, die je eigen lippen duidelijk uitspraken? Zul je niet door je eigen mond gerechtvaardigd of door je eigen mond veroordeeld worden? Wat maak je je bezorgd

over de gelofte van je vader, geen acht slaande op je eigen gelofte, terwijl je niet voor zijn gelofte, maar voor de jouwe verantwoordelijk bent en gehouden zult worden aan de woorden van je eigen lippen, niet van de zijne! En wat fluistert de een of ander je ten onrechte in over een ontbinding door den Heiligen Stoel, terwijl je geweten gebonden was door het woord van God, die zegt: „Iemand, die de hand aan de ploeg slaat en achter zich ziet, is het Rijk Gods niet waardig?” Zullen zij, die „bravo, bravo” voor je riepen, je wellicht ook wijs maken, dat hetgeen je gedaan hebt iets anders is dan achter je zien? Jongen, als de zondaars je beetgenomen hebben, berust daar dan niet bij! Je moet niet elken geest vertrouwen. Al ben je met nog zoo velen innig verbonden, laat één uit de duizend je raadsman zijn. Verwijder de gevaren, versmaad de verleidingen, sluit je ooren voor de verlokkingen, maar ga bij je zelf te rade over je zelf, want je kent jezelf beter dan iemand anders. Luister naar je eigen hart, ga zorgvuldig je bedoelingen na, raadpleeg de waarheid en laat je eigen geweten je antwoorden, waarom je bent heengegaan van je Orde, van je broeders, van je klooster, van mij, die, naar het vleesch je verwant, je naar den geest nog veel verwanter ben. Was het om strenger, gerechter en volmakter te leven, wees dan gerust, want dan heb je niet achter je gezien, maar dan mag je zelfs jezelf beroemen met den Apostel, die zegt: „Ik vergeet wat achter me ligt, ik reikhals naar wat vóór me ligt, het doel jaag ik na om den palm der overwinning te behalen.”

Indien het niet zoo is, verhef je dan niet, maar wees

bevreesd, want laat mij het eerlijk zeggen: al wat je dan nu jezelf veroorlooft aan ruimer voedsel en overvloediger kleeding, aan meer woorden van ledigheid, en meer nieuwsgierig en ongebonden gedwaal dan je gelofte je duidelijk toestaat en je levenswijze onder ons meebracht, is dan inderdaad achter je zien. Het is overtreding. Het is afvalligheid.

10. Ik zeg dit niet, jongen, om je te beschamen, maar om je te waarschuwen als mijn liefsten zoon. Want al heb je vele opvoeders in Christus, je hebt maar één vader. Immers — sta mij toe het te zeggen — door mijn woord en voorbeeld heb ik je voor het kloosterleven verwekt. Ik heb je vervolgens gevoed met melk, de eenige spijs, die je nemen kon toen je nog klein was. Ik zou je ook brood gegeven hebben, als je gewacht had en groot was geworden. Maar helaas, al te vroeg en al te haastig ging je van de borst! Ik ben bang, dat hetgeen ik verwarmde met mijn liefkoozingen, versterkte met mijn aansporingen en verstevigde met mijn gebeden, reeds geheel verkoeld, verkwind en vergaan is, en dat ik, ongelukkig genoeg, niet zoo zeer het vergeefsche van mijn verloren moeite als de ellende van mijn verloren kind zal hebben te betreuren.

Behaagt het je dan, dat een ander nu groot op je gaat, die zich heelemaal geen moeite voor je gegeven heeft? Mij overkwam hetzelfde als aan die vrouw bij Salomon, wier kind namelijk door een andere, die haar eigen kind in haar slaap verstikt had, gestolen werd. Ook jij bent van mijn borst en uit mijn ingewanden weggerukt. Ik

klaag om wat mij werd ontnomen. Ik eisch terug wat met geweld geroofd werd. Ik kan mijn eigen ingewanden niet vergeten, want nu het grootste deel ervan mij werd ontnomen, kan het overblijvende deel nog slechts pijn doen.

II. Welk belang of welke nood van jou heeft toch mijn vrienden kunnen bewegen, mij dit aan te doen? Hun handen zijn vol bloed, hun zwaard doorkliefde mijn hart, hun tanden zijn scherp als wapens en pijlen, hun tong is een geslepen zwaard. Als ik hen ooit in iets beleedigd heb, maar daar ben ik me volstrekt niet van bewust, hebben ze wel ten volle wraak genomen. Maar ik vraag me af, of ik niet meer dan wedervergelding heb gekregen, zelf indien ik ooit zooiets tegen hen misdaan kon hebben als ik nu van hen verduren moet. Want om de waarheid te zeggen hebben ze niet slechts gebeente van mijn gebeente of vleesch van mijn vleesch weggenomen, maar de vreugde van mijn hart, de vrucht van mijn geest, de kroon van mijn hoop en, zooals ik het zelf voel, de helft van mijn ziel.

Waarom toch wel? Wellicht hadden ze medelijden met je en waren ze verontwaardigd, omdat ik blinde, jou, die blind was, leidde. Ze voerden je dan in hun macht om te beletten dat je onder mijn leiding verloren zou gaan. O lastige liefde! harde genegenheid! Zoozeer beminden zij jouw heil, dat ze het mijne in elkaar sloegen! Konden ze jou dan niet redden zonder mij te vermoorden? En als ze je dan nog maar zouden redden buiten mij om! Maar hoe! Zou het geluk dan eerder bestaan in de zorg voor kleeding en den overvloed van voedsel dan in karige spijs

en bescheiden kleederdracht? Als de heiligheid bewerkt wordt door zachte en warme pelsen, fijne en kostbare gewaden, lange mouwen en een breeden kap, door nachtedek van dierenhuid en hemden van wol, wat talm ik dan en waarom volg ik je niet? Maar dit alles zijn verzachtende middelen voor zieken en geen wapens voor mannen in den strijd. Wie in zachte gewaden gekleed gaan, verblijven in de woningen van vorsten. Wijn en tarwebloem, m \acute{e} e en vet versterken het lichaam, niet den geest. Door gebak wordt niet de ziel tegoed gedaan, maar het vleesch. Vele broeders in Egypte dienden langen tijd den Heer zonder ooit visch te eten. Peper, gember, komijn, salie en duizenderlei van dat soort specerijen streelen weliswaar het gehemelte, doch prikkelen meteen den lust. En gij voelt u bij deze dingen gerust? Gij waant uw jeugd er veilig bij? Voor iemand, die voorzichtig en ingetogen leeft, zijn het zout en de honger voldoende specerij. Slechts wie niet op den honger wacht behoeft steeds nieuwe mengsels van ik weet niet welke uitheemsche sappen om zijn gehemelte te prikkelen, zijn honger op te wekken en zijn eetlust aan te moedigen.

12. Je vraagt: „wat moet degene doen, die er niet buiten kan?” Goed, ik weet dat je fijngebouwd bent en dat je, eenmaal aan deze dingen gewend, niet bestand bent tegen een harder leven. Maar als je nu eens iets doen kon om het te worden? Je vraagt me, wat je zou kunnen doen? Sta op, omgord je, maak een einde aan de rust, toon je kracht, steek de armen uit de mouwen en ontvouw je rustende handen, oefen je ergens in: en spoedig zul je

alleen nog maar trek hebben in hetgeen den honger wegneemt, niet in hetgeen de keel streelt. De arbeid zal aan de spijzen den smaak teruggeven, dien de ledigheid hun afnam. Vele dingen, die je versmaadde toen je niets deed, zul je na gedanen arbeid met graagte aannemen. Want zooals de ledigheid de lusteloosheid voortbrengt, zoo veroorzaakt de arbeid den honger, en de honger maakt op wonderlijke wijze lekker wat de lusteloosheid ongenietelijk maakt. Kool, boonen, brij en grof brood met water zijn voor den nietsdoener walgelijk, maar schijnen lekkernijen toe aan wie gewerkt heeft. Wellicht dat je thans, aan onze pijn ontwend, juist deze dracht het meest verafschuwt wegens de kou van den winter zoowel als wegens de zomerhitte. Maar heb je niet gelezen: „Wie den hagel vreest, stelt zich bloot aan de sneeuw?” Ben je bang voor het nachtwaken, het vasten en den handenarbeid: ze vallen heusch niet zwaar als je nadenkt over de vlammen van het eeuwig vuur! En de gedachte aan de uiterste duisternis maakt wel, dat je de eenzaamheid niet verafschuwt. Als je denkt aan de rekenschap, die je zult moeten geven over ijdele woorden, zal ook het zwijgen je zeker niet mishagen. Het eeuwige geween en geknars der tanden voor oogen houdende, zul je geen verschil zien tusschen den stroozak en het pluimenbed. Bovendien: als je heel het stuk nacht, dat de Regel je voorschrijft, goed zult hebben gewaakt bij de psalmen, zal het bed wel héél hard moeten zijn, waarin je niet rustig slaapt. Als je maar volgens je gelofte den dag in handenarbeid hebt doorgebracht, moet het wel erg slechte spijs zijn, die je niet graag zult eten!

13. Sta dus op, soldaat van Christus, sta op en schud het stof af, kom terug naar het slagveld vanwaar je de vlucht nam. Na de vlucht zul je krachtiger vechten en met meer glorie zegepralen. Christus heeft immers vele soldaten, die dapper begonnen, volhielden en overwonnen, maar weinig, die van de vlucht teruggekeerd, zich opnieuw begaven in het gevaar, dat zij ontvloden om op hun beurt den vijand de vlucht te doen nemen, die ze zelf genomen hadden! En omdat alles kostbaar is, wat zeldzaam is, ben ik blij, dat jij tot dezen kunt behooren. Hoe zeldzamer ze zijn, hoe rijker aan eer ze uit den slag zullen komen.

Anderzijds: wanneer je zoo bang bent, waarom vrees je dan hetgeen waarvoor je niet hoeft te vreezen, terwijl je geen angst kent voor wat werkelijk vreesaanjagend is? Denk je uit de handen van den vijand ontsnapt te zijn omdat je de vlucht hebt genomen uit den veldslag? De tegenstander achtervolgt je liever als je op de vlucht bent dan hij je weerstand biedt in het volle gevecht en hij heeft meer moed om je in den rug aan te vallen dan om je recht in het gezicht te bestrijden. Nu je de wapens weggegooid hebt, slaap je onbezorgd tot den ochtend, maar dit is het uur, waarop Christus verrees; en weet je niet, dat je zonder wapens banger moet zijn omdat je den vijand minder bang maakt? Een bende gewapenden omsingelt je woning en je slaapt! Ze hebben den wal al beklommen, de omheining al verbroken, ze storten zich reeds door de poort. Het is toch niet veiliger voor je, dat ze je eenzaam vinden dan met anderen tezamen, naakt in je bed inplaats van gewapend op het slagveld? Word wakker, neem je

wapens en vlucht naar je krijgsmakkers, die je vluchtend in den steek had gelaten. Laat de angst, die je van hen verwijderde, je opnieuw met hen vereenigen. Waarom ontvlucht je het gewicht en de hardheid der wapens, fijngevoelige soldaat? De aandringende vijand en de suisende pijlen zullen de zwaarte van het schild wel opheffen en je geen helm of harnas doen voelen.

Voor wie plotseling overgaat van de schaduw in het zonlicht of van de ledigheid naar hard werk schijnt ongetwijfeld alles lastig wat hij begint, maar zoodra hij aan het vroegere wat ontwend is en langzamerhand het nieuwe gewoon begon te worden, zal die gewoonte de moeilijkheid wegnemen, en wat hem tevoren onmogelijk leek zal hij nu makkelijk vinden. Ook de dapperste soldaten beven gewoonlijk als ze de trompet hooren vóór den slag; maar zoodra het gevecht begonnen is, maken de hoop op de overwinning en de vrees voor de nederlaag hen onverschrokken. Waarvoor heb jij te beven, als eensgezinde wapenbroeders je zullen omgeven, terwijl de engelen vechten aan je zijde en de kriegsleider Christus, die de Zijnen aanvoert tot de overwinning, je voorgaat, zeggende: „Vertrouwt op Mij, Ik heb de wereld overwonnen” „Als Christus voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn?” Je kunt gerust vechten, als je zeker bent van de overwinning. Welk een veilige strijd is de strijd voor Christus en met Christus! In dezen strijd zult gij de overwinning niet missen, al wordt ge ook gewond, terneergeslagen, onder den voet geloopt, ja — ware het mogelijk — duizend maal ter dood gebracht, wanneer ge maar niet

op de vlucht slaat. Het eenige, waardoor de overwinning u kan ontgaan, is de vlucht. Door te vluchten kunt ge verliezen, niet door te sterven. Zalig zult ge zijn als ge sterft in den strijd, want nadat ge gestorven zijt, zult ge spoedig gekroond worden.

Wee u echter, als ge den strijd ontvluchtend, overwinning en kroon verspeelt! Hiervoor moge Hij je behoeden, mijn jongen, die bij het Oordeel in dezen mijn brief een reden te meer zal vinden om je te vonnissen, als Hij niet ziet, dat je er door verbeterd bent.

VERWEERSCHRIFT

INHOUD.

Brief aan Willem, abt der Sint Diederiksabdij.

Eerste Hoofdstuk. Sint Bernard betoogt, dat hij en de zijnen er verre van zijn, de kloosterlingen van eenige Orde te willen kleineeren.

Tweede Hoofdstuk. Sint Bernard rechtvaardigt zich en prijst de Orde van Cluny.

Derde Hoofdstuk. Hij zet uiteen, dat de verscheidenheid der kloosterorden niet mag schaden aan den band der liefde.

Vierde Hoofdstuk. Dat hij door de liefde tot alle kloosterorden, door zijne geloften slechts tot ééne behoort.

Vijfde Hoofdstuk. In scherpem stijl valt hij degenen aan, die de kloosterlingen van een andere Orde kleineeren of belasteren.

Zesde Hoofdstuk. Hij berispt degenen, die de levenswijze der Cluniacensers lichtvaardig beoordeelen en in opspraak brengen.

Zevende Hoofdstuk. Hij legt uit, dat geestelijke oefening meer vrucht oplevert dan lichamelijke.

Achtste Hoofdstuk. Fel hekelt hij de ondeugden der Cluniacensers, die met den naam van deugden worden opgesierd.

Negende Hoofdstuk. Hij vergelijkt hun onmatigheid met de soberheid der monniken van vroeger.

Tiende Hoofdstuk. Hij laakt in hen de sierlijkheid en de weelderigheid van de kleeding.

Elfde Hoofdstuk. Over de reden, waarom de

overheden de ondeugden der onderhoorigen niet verbeteren. Sint Bernard hekelt de weelde en de schitterende uitrusting van de prelaten.

T w a a l f d e H o o f d s t u k. Hij berispt het misbruik der weelde bij het bouwen, versieren en beschilderen van kerken en bedehuizen.

D e r t i e n d e H o o f d s t u k. Vluchtig vat hij samen, op welke wijze en door welke middelen de onderlinge liefde en vrede bevorderd kunnen worden. Tenslotte richt hij zich tot de onstandvastigen, die van de eene Orde naar de andere overloopen.

DEN EERBIEDWAARDIGEN VADER WILLEM, ABT
VAN DE SINT DIEDERIKSABDIJ, WENSCHT BROE-
DER BERNARD, NUTTELOOS DIENAAR VAN DE
BROEDERS TE CLAIRVAUX, ZALIGHEID IN DEN
HEER.

Uwe opdracht, dat ik mij wijden zal aan een werk, waardoor de ergernis moet worden weggenomen uit het rijk Gods, aanvaard ik gaarne, maar hoe gij wilt, dat dit geschieden zal, is mij nog niet voldoende duidelijk. Immers, bij het aangename lezen en aangenamer herlezen van uwen alleraangenaamsten brief, die mij bij elke herhaling meer genoegen deed, begreep ik uw wensch, dat ik mij zal rechtvaardigen tegenover degenen, die klagen dat wij de Orde van Cluny kleineeren. Hierdoor moet bekend worden, dat het kwaad, hetwelk zij van ons denken of door anderen willen doen denken, niet waar is. Maar wanneer ik, na zulk een rechtvaardiging, opnieuw, op de wijze, die gij erbij aangeeft, wil ingaan op den overdaad van de Cluniacensers in voedsel en kleeding en op de andere dingen, die gij hier nog aan toevoegt, moet ik wel den schijn wekken, dat ik mijzelf tengerspreek. Dit kan, dunkt mij, niet gebeuren zonder dat ik nieuwe ergernis wek, tenzij wanneer ik bij het aantoonen van de prijzenswaardigheid dier Orde en de afkeurenswaardigheid van het afkeuren dier Orde, nochtans den overdaad dierzelfde Orde laak. Beveel mij eens duidelijker, of gij wilt, dat ik het zóó doe, dan wel of een andere manier u meer gewenscht lijkt en bid met nieuwen aandrang tot God, dat ik zal vermogen te doen wat gij verlangt, zóó als gij het

verlangt. Toch moet gij weten, dat dit soort schrijverij mij niet weinig hindert, omdat een groot deel van mijn godsdienstoefeningen mij erdoor onttrokken wordt en het mijn toeleg op het gebed onderbreekt, temeer, daar ik niet gewoon ben te schrijven en er ook geen tijd voor heb.

EERSTE HOOFDSTUK.

1. Als gij mij bevel gaaft, iets op schrift te stellen, heb ik dat tot heden òf tegen mijn zin, òf heelemaal niet ingewilligd. De reden was niet, dat ik verontachtzaamde wat mij bevolen werd; ze was, dat ik mij niets aanmatigen wilde, waartoe me de kennis ontbrak. Die schroomvalligheid van vroeger moet nu echter wijken voor een nieuwe en dringende aanleiding, welke mij dwingt, aan mijn smart te voldoen, of ik er toe bij machte ben of niet. De dringende noodzakelijkheid geeft mij het noodige vertrouwen. Want hoe zou ik zwijgend uw aanklacht over ons aanhooren kunnen, waarin gij zegt, dat wij, ellendigsten onder de menschen, in lompen gekleed, het middel omgord, uit het diepst onzer holen — zooals de Apostel het uitdrukt — de wereld beoordeelen en dat wij zelfs de nog veel onverdraaglijker fout begaan, ook uwe zoo roemruchtige Orde te kleineeren, de heilige mannen, die op prijzenswaardige wijze in de Orde leven, schaamteloos te belasteren, en uit den schaduw van onze luisterloosheid de lichten van de wereld te beleedigen? Zoo zouden wij niet alleen roofzuchtige wolven zijn, in schaapsvachten verstoken, maar bijtlustige vlooiën, ja, vernietigende motten, die het leven van de deugdzamen in het duister

verknagen, omdat zij dit in het daglicht niet durven. Wij zouden niet de kreet van de verontwaardiging, maar het gefluister van den laster doen hooren. Is het zoo, waarom zouden wij ons dan heel den dag nutteloos versterven, en aangezien worden voor schapen, ter slachtbank gereed? Is het zoo, dat wij met phariseeschen eigendunk neerzien op de andere menschen en zelfs, wat allerverwaandst is, op hen, die beter zijn dan wij, wat zou het ons dan baten, zoo karig te zijn en zoo hard voor onszelf in onze voeding, ons te onderscheiden door een zoo ruchtbaar slechte kleeding, dagelijks te zweeten van den handenarbeid, ons te oefenen in het vasten en in het langgerekte nachtwaken, kortom, ons heele leven in te richten op een eenigszins bijzondere, uiterst gestrengte wijze? Of meent gij, dat wij dit alles doen om door de menschen opgemerkt te worden? Christus heeft toch gezegd: „V o o r w a a r, i k z e g u, d e z u l k e n h e b b e n h u n l o o n r e e d s o n t v a n g e n”? Wanneer wij alleen voor dit leven onze hoop op Christus stellen, zijn wij dan niet de erbarmelijksten der menschen? En stellen wij niet alleen voor dit leven onze hoop op Christus, wanneer wij van Zijn dienst slechts tijdelijken roem verwachten?

2. Ellendig mannetje dat ik ben, die er mij met zoo-veel moeite en ijver op toeleg, niet te zijn of althans niet te schijnen zooals de andere menschen, terwijl ik tóch minder loon zal ontvangen, ja, zwaarder gepijnigd zal worden dan eenig ander mensch! Had men dan waarlijk — om het zoo eens uit te drukken — voor ons niet een beter uitstaanbaren weg naar de hel kunnen bedenken? Indien

het zoo noodzakelijk is, dat wij daarheen gaan, waarom hebben wij dan tenminste niet het breede pad gekozen, dat velen bewandelen, en dat ten doode leidt? Dan zouden we immers uit het plezier en niet uit het verdriet kunnen overgaan tot het geweest. O, hoeveel gelukkiger hebben zij het getroffen „die zich niet bezinnen op hunnen dood, en in wier kwelling geen standvastigheid is, die geen deel hebben aan den arbeid van de menschen en die niet tezamen met de anderen geslagen worden” want al zijn zij zondaars en al werden zij wegens hun tijdelijke genoegens aan onophoudelijke pijnen overgeleverd, zij verwierven in de wereld tenminste overvloedige rijkdommen.

Wee degenen, die niet evenals de Zaligmaker hun eigen kruis dragen, doch, als Simon van Cyrene, het kruis van een ander! Wee de citherspelers, die niet als die uit het Boek der Openbaring, op hun eigen cithers tokkelen, doch, als de huichelaars, op de cithers van anderen! Wee, en nogmaals wee de hoovaardige armen! Wee en nogmaals wee degenen, die het kruis van Christus dragen en Christus niet volgen, dat zijn degenen, die deelnemen aan Zijn lijden en die verwaarloozen te deelen in zijn nederigheid.

3. Door dubbele smart worden dezulken gebroken, daar ze hier zich tijdelijk bedroeven voor tijdelijken roem, en in de toekomst wegens innerlijken hoogmoed naar de eeuwige straf worden verwezen. Ze lijden met Christus, maar ze zullen niet met Christus heerschen. Ze volgen Christus in zijn armoede, maar ze zullen Hem

niet volgen in Zijn heerlijkheid. Ze drinken onderweg uit de beek, maar ze zullen het hoofd niet opheffen in het vaderland. Ze treuren nu, maar ze zullen dan niet vertroost worden. En terecht, want wat doet de hoogmoed onder de lompen der nederigheid van Jesus? Heeft de kwaadaardigheid van den mensch niets anders om zich mede te tooien dan de arme doeken, waarin de Verlosser als kind werd gewikkeld? En hoe zou de huichelachtige verwaandheid mogen binnendringen in den stal des Heeren en daar, in plaats van de kinderkreten der onschuld te slaken, het kwaad van den laster mogen mompelen? Zijn die allerhoogvaardigsten, over wie de psalm getuigt, dat hun ongerechtigheid voortpuilt uit hun vet, niet veiliger geborgen in hun ongerechtigheid en goddeloosheid dan wij schuil gaan onder de heiligheid van anderen? Wat dunkt u boosaardiger: openlijke ondeugd of geveinsde heiligheid? Verdubbelt hij de boosheid niet, die er een leugen aan toevoegt?

Maar wat zeg ik? Ik vrees, dat ook ikzelf verdacht word, niet door u, Vader, die mij, naar ik weet, zoo goed kent als in deze duistere wereld een mensch maar een mensch kennen kàn, en die in het bijzonder op de hoogte zijt van mijn gevoelens betreffende deze aangelegenheid. Ik weet het. Maar terwille van degenen, die mij niet zoo goed kennen als gij, en die mij ook niet over deze zaken hoorden spreken, zooals ik gewoon ben, erover te spreken met u, schrijf ik u hetgeen gij al dikwijls gehoord hebt, daar ik niet allen afzonderlijk bezoeken kan en aan allen afzonderlijk geen voldoening kan geven, opdat gij een middel bezitten zoudt van mijn hand, waarmee gij dezen namens

mij naar waarheid zult kunnen overtuigen van wat gij zelf met de grootste zekerheid omtrent mij weet. Want ik vrees heelemaal niet, voor aller oogen neer te schrijven wat ik u onder vier oogen over deze zaak gezegd heb.

TWEEDE HOOFDSTUK.

4. Wie heeft mij ooit tegen die Orde in het openbaar hooren redetwisten of in het geheim hooren fluisteren? Welk lid van die Orde heb ik ooit anders dan met vreugde gezien, met eerbewijs ontvangen, met achting toegesproken en met deemoed aangespoord? Ik zei en ik herhaal: de levenswijze is daar heilig en eerlijk, gesierd met reinheid, voornaam door gematigdheid, overeenkomstig de instelling van de vaders en de voorschriften van den Heiligen Geest, bij uitstek geschikt om zielen tot de zaligheid te voeren. Veroordeel of minacht ik iets, als ik het met zulke woorden aanprijs?

Ik herinner mij, hoe gastvrij ik eens in eenige kloosters van die Orde ontvangen ben. De Heer vergelde zijn dienaren de beleefdheid, die ze mij — veel meer dan noodig was — in mijn ziekte bewezen en de eerbewijzen, die ze mij — ver boven mijn waardigheid — betoonden. Ik heb mij aanbevolen in hun gebeden, ik heb deelgenomen aan hun bijeenkomsten, zoowel in het openbaar in hun kapittel als afzonderlijk in hun cellen heb ik met velen van hen dikwijls gesproken over de Heilige Schrift en over de zaligheid van de zielen. Wien heb ik ooit in het geheim of in het openbaar trachten te overreden, die Orde te verlaten of tot de onze toe te treden? Heb ik niet veeleer velen,

die verlangden te komen, hiervan teruggehouden en er zelfs afgewezen, die bij ons kwamen aankloppen? Heb ik broeder Nicolaas niet teruggezonden naar de Sint Nicolaas-abdij, zooals ik, naar gij zelf getuigen kunt, twee broeders van uwe abdij terugzond naar u? Gij weet, hoe van diezelfde Orde twee abten, wier namen ik niet noemen zal, omdat gij ze heel goed kent, door mijn raad — hoewel een innige vriendschap hen met mij verbond — ervan af gehouden werden, naar een andere Orde over te gaan, gelijk zij, naar gij eveneens goed weet, verlangden, en zelfs reeds hadden afgesproken, en hoe ik bewerkte, dat zij hun zetels niet verlieten. Waarom meent of zegt men dan, dat ik de Orde veroordeel, wier dienst ik aan mijn vrienden aanraad, wier monniken ik teruggeef als ze naar ons komen, wier gebeden ik zoo dringend voor mijzelfen vraag en zoo toegewijd aanvaard?

DERDE HOOFDSTUK.

5. Word ik misschien alleen hierom voor verdacht gehouden, dat men mij tot een andere Orde ziet behooren? Maar om diezelfde reden doet gij dan tekort aan ons, daar gij immers op een andere wijze leeft. En dan zouden ook de coelibatairen en de getrouwden elkander moeten veroordeelen, omdat zij in de Kerk elk naar hun eigen wetten leven. Ook de monniken en de wereldgeestelijken zouden elkaar moeten bestrijden, omdat zij door de gebruiken, die hun eigen zijn, van elkander worden gescheiden. Ik vermoed, dat Noë, Daniël en Job elkaar dan niet kunnen verdragen in hetzelfde rijk, waartoe ze, naar wij weten,

niet langs hetzelfde pad van de gerechtigheid gekomen zijn. Dan is het noodig, dat Maria en Martha beide, of tenminste één van beide, aan den Verlosser mishagen, dien zij toch beide met zoo verschillende toewijding trachtten te behagen. En om die reden zou er in de heele Kerk (waarin immers de Orden zoo talrijk en zoo verschillend zijn, dat zij overeenkomt met de koningin, door den psalm beschreven als „met veler hande sieraden omhangen”) nooit vrede, nooit eensgezindheid kunnen heerschen. Hoe zou er in de Kerk ooit verzekerde rust of een veilige levensstaat gevonden worden, wanneer iedereen door het feit, dat hij een of andere Orde verkoos, de anderen, die anders leven, moest verachten, of zich door hen veracht moest weten, terwijl het toch onmogelijk is, dat één mensch alle Orden kiest of dat één Orde alle menschen omvangt? Ik ben niet zoo onnoozel, dat ik den rok niet wil kennen van dien Jozef, die niet de bevrijder van Egypte, maar de Verlosser van de wereld was, en die haar niet alleen bevrijdde van den lichamelijken hongersnood, maar van den dood naar ziel en lichaam tegelijk. Algemeen bekend is het van dien rok, dat hij veelkleurig was, dat wil zeggen door de schoonste verscheidenheid gesierd. Daarenboven is hij gekleurd met bloed, niet van een bok, die de zonde beteekent, maar van het lam, dat de onschuld beduidt. Dit is Zijn eigen bloed, niet het bloed van een ander wezen. Want Hij is het allerzachtmoedigste Lam, dat stom bleef, niet alleen bij den scheerder, maar bij dengene, die het slachtte, en dat niet zondigde, doch de zonden van de wereld wegnam.

Naar Jacob zonden ze boden, die zeggen moesten:

„Dit hebben wij gevonden, is het niet de rok van uw eenigen zoon?” Zie ook Gij, Heer, of dit de rok is van Uw beminden Zoon. Herken, almachtige Vader, het veelkleurige kleed, dat Gij gemaakt hebt voor Christus uwen Zoon en waaraan Gij sommigen als apostelen, sommigen als profeten gaaft, anderen als evangelisten, en weer anderen als herders en leeraars en nog meer, dat Gij op passende wijze aanbracht om het wonderbaarlijk te versieren tot voltooiing van Uwe heiligen, die naar een volmaakt leven streven „volgens de ouderdomsmaat van Christus' volheid”. Gewaardig U ook, o Heer, de purperkleur te herkennen van het allerkostbaarste bloed, waarmede het besprenkeld is en zie in dit purper het schitterend teeken en de roemrijke aanduiding zijner gehoorzaamheid. Er staat geschreven: „Waarom is uw feestgewaad rood?” En Hij antwoordt: „Heel alleen heb ik de wijnpers getreden. Uit al het volk was er niet één man, die mij bijstond.”

6. Welnu, daar Hij gehoorzaam is geworden aan den Vader tot aan de wijnpers van het kruis, dien hij inderdaad alléén getreden heeft, want slechts zijn eigen arm kwam hem hierbij te hulp, volgens dat andere gezegde: Ik ben afgezonderd tot ik zal zijn voorbijgegaan: verhef Hem nu, o God, en geef Hem een naam boven alle namen, zoodat in den naam van Jesus alle knie zich buige, die in den hemel, op aarde en onder de aarde is. Hij stijge op in den hooge, de gevangenschap gevanke-lijk achter zich voerende, en Hij schenke Zijn gaven aan

de menschen. Welke gaven? Hij vermake aan Zijn bruid, de Kerk, Zijn eigen rok ten erfband: dienzelfden veelkleurigen rok zonder naad, uit één stuk geweven. Veelkleurig is die rok wegens de talrijke verscheidenheid van de vele Orden, maar zonder naad wegens de onverbreekbare eenheid van de onontbindbare liefde. De Apostel zegt hieromtrent: „Wie zal mij scheiden van de liefde van Christus?” Hoor ook wat hij zegt over de veelkleurigheid: „Er is verscheidenheid van genadegaven, maar er is slechts één Geest en verscheidenheid van bedieningen, maar slechts één Heer.” Nadat hij vervolgens de verscheiden geestesgaven opgesomd heeft als zoovele verschillende kleuren van den rok, zoodat de veelkleurigheid hieruit blijkt, voegt hij hieraan toe, om ook te toonen, dat de rok zonder naad en uit één stuk geweven is: „Maar dit alles werkt één en dezelfde Geest, die ieder toedeelt, zooals het Hem goeddunkt.” Immers: „de liefde Gods is uitgestort in onze harten door den heiligen Geest, die ons geschonken is”. De rok worde dus niet verdeeld, doch valle geheel en ongeschonden ten rechtmatig erfgoed toe aan de Kerk, daar ook van deze werd geschreven: „De Koningin staat aan uw rechterhand, in het goud gekleed en met velerhande sieraden omhangen.” Dus moeten de verschillende menschen hun verschillende gaven aanvaarden, elk naar zijn wijze, deze zus en de ander zoo, of het Cluniacensers zijn of Cisterciënsers, reguliere geestelijken of geloovige leeken, iedere

orde, iedere taal, ieder geslacht, iedere leeftijd, onder alle omstandigheden, overal, ten allen tijde van den eersten mensch, die er was, tot den laatsten, die er zijn zal. Want deze rok wordt een kleed-tot-de-hielen genoemd, omdat hij reikt tot het uiterste eind, zooals de profeet zegt: „N i e m a n d k a n z i c h o n t t r e k k e n a a n z i j n w a r m t e.” Hij past dan ook aan Dengene, voor wien hij vervaardigd werd en die, naar een ander woord van de Heilige Schrift getuigt, „k r a c h t i g z i c h u i t s t r e k t v a n h e t e e n e e i n d e t o t h e t a n d e r e e n a l l e s m i n z a a m s c h i k t.”

VIERDE HOOFDSTUK.

7. Laten wij derhalve allen gelijkelijk streven naar dien éénen rok en uit ons allen blijke zijn eenheid. Ik zeg: uit ons allen zijn eenheid. Want, hoewel uit velen en verschillende samengesteld, toch „i s z i j é é n, m i j n d u i v e, m i j n s c h o o n e, m i j n v o l m a a k t e”. Om die reden ben ik niet alleen, noch gij zonder mij, noch hij zonder wien dan ook, maar allen tezamen zijn wij die ééne, indien wij ons tenminste erop toeleggen, de eenheid van den geest te dienen in den band van den vrede. Ik herhaal dus, dat niet alleen onze Orde of niet alleen de uwe tot deze eenheid behoort, maar onze Orde tezamen met de uwe. Of het zou moeten zijn (hetgeen ik niet hoop) dat wij door elkander te benijden en te tergen, elkander gaan verscheuren en verslinden, zoodat de Apostel ons niet meer aan de zijde van Christus kan stellen als een reine maagd aan de zijde van den eenen man met wien

hij haar verloofde. Die eene maagd zegt dan ook in het Hooglied: „Hij stelde in mij de liefde in slagorde”, zoodat zij één in de liefde, nochtans verscheiden is in de ordening.

Wat wilt gij dan? Ik ben Cisterciënser, en zou ik daarom de Cluniacensers vervloeken? Verre vandaar! Ik bemin hen, ik beveel hen aan, ik verheerlijk hen!

— „Waarom kiest gij die Orde dan niet, als gij haar zoo prijst?” hoor ik u vragen. Luister. Omdat de Apostel gezegd heeft: „Laat iedereen blijven in den staat, waartoe hij geroepen is.” En als gij vraagt, waarom ik van het begin af niet die andere koos, terwijl ik toch wist, hoe ze was, dan antwoord ik opnieuw met een woord van den Apostel: „Alles is geoorloofd maar niet alles is heilzaam”. Het was dus niet, omdat die Orde niet heilig en goed is, maar omdat ik vleeschelijk was en overgeleverd aan de zonde en omdat ik in mijn ziel een zoodanige ziekelijkheid voelde, dat voor mij een sterker heulsap noodzakelijk was. Voor verschillende ziekten zijn ook verschillende geneesmiddelen noodig en hoe sterker de kwaal is, hoe sterker het middel moet zijn. Laat twee menschen door de koorts gekweld worden, de een door de vierdedaagsche koorts en de ander door de derdedaagsche. De lijder aan de vierdedaagsche koorts zal den lijder aan de derdedaagsche aanraden, water, peren en verfrisschende middelen te gebruiken, terwijl hij zelf zich hiervan onthoudt, wijn gebruikend en andere verwarmende middelen, die bij zijn kwaal beter passen. Nu vraag ik u, wie hem hierover met eenig recht zou kunnen berispen. Als de ander hem toevoegde:

„Waarom drink je zelf het water niet, waarover je zoo hoog opgeeft?” zou hij dan niet met het grootste recht kunnen antwoorden: „Jou kan ik het gerust aanbevelen, maar voor mezelf is het beter, dat ik er af blijf”?

8. Zal men mij tenslotte ook gaan vragen, waarom ik alle kloosterorden prijs en toch niet tot alle behoort? Ik prijs ze immers alle en ik bemin ze, als er maar overal in de Kerk vroom en rechtvaardig geleefd wordt. Eene omhels ik daadwerkelijk, de andere omhels ik door de liefde. Want (dit zeg ik vol vertrouwen) de liefde zal bewerken, dat ik de vrucht niet mis van de Orden wier voorschriften ik niet navolg. Ik wil nog iets meer zeggen. Wees gij maar voorzichtig voor u zelf. Want het kan gebeuren, dat gij tevergeefs werkt, maar het is volstrekt onmogelijk, dat ik tevergeefs het goede beminnen zou, hetwelk gij bewerkt. Welk een vertrouwen geeft de liefde! De een zal liefdeloos werken en de ander zal werkeloos liefhebben. Dan zal de een de vrucht van zijn arbeid verliezen, maar de liefde van den ander zal nooit teloor gaan.

Is het zoo'n wonder, dat hier in de ballingschap, nu de Kerk nog op pelgrimstocht is, zulk een meervoudige eenheid bestaat en zulk een ééne meervoudigheid, wanneer ook ginds in het vaderland, waar de Kerk zal zegeprelen, toch nog in zekeren zin zulk een ongelijke gelijkheid bestaan zal? Daaromtrent staat immers geschreven: „H e t h u i s m i j n s V a d e r s h e e f t v e l e w o n i n g e n”. Zoals dáár vele woningen zijn in één huis, zoo zijn hier vele Orden in één Kerk, en zooals hier „v e r s c h e i d e n h e i d v a n g e n a d e g a v e n i s, m a a r s l e c h t s

é é n G e e s t", zoo is daar ook verscheidenheid van heerlijkheden, maar slechts één huis.

De eenheid nu bestaat zoowel hier als daar in één en dezelfde liefde, doch de verscheidenheid ligt hier aan de veelvuldige onderscheiding der Orden of der werkzaamheden, ginds echter aan een zeker onderscheid tusschen de verdiensten, dat zeer bekend en zeer rechtvaardig zal zijn. De Kerk, die zich bewust is van deze meergezinde eensgezindheid of eensgezinde meergezindheid, zegt dan ook: „Hij geleidt mij op de wegen der rechtvaardigheid ter eere van Zijnen naam.” Door de wegen in het meervoud te noemen en de rechtvaardigheid in het enkelvoud veronachtzaamt ze noch de verscheidenheid der werkzaamheden noch de eenheid van de werkers. En omdat ze voorziet, hoe er ook in den hemel zulk een eenheid uit verscheidenheden zal bestaan, juicht ze met zeer devote vreugde: „al uwe straten, Jerusalem, zullen bedekt zijn met goud, en in al uwe wijken zal men Alleluia zingen.” Hoort gij hier van straten en wijken, denk dan aan verschillende kronen en heerlijkheden. Zie in het goud, het ééne metaal, waarmede die stad volgens deze beschrijving zal versierd zijn, en in het ééne Alleluia, dat er gezongen zal worden: de gelijke schoonheid van de ongelijke groepen en de ééne toewijding van de vele geesten.

9. Niet langs één enkel pad schrijdt men dus voort, zooals er ook niet één enkele woning is, waarheen men zich begeeft, maar iedereen moet opletten, welk pad hij zal

inslaan, wil hij niet door de verscheidenheid der paden van de ééne rechtvaardigheid worden afgeleid, want bij welke woning elk langs zijn eigen pad moge uitkomen, van het ééne Vaderhuis zal hij niet uitgesloten worden. Er staat evenwel: „Zooals de eene ster verschilt van de andere in glans, zoo is het ook met de opstanding der dooden.” Al zullen de rechtvaardigen in het rijk van hun vader schitteren gelijk de zon, toch zal er verschil in glans zijn naar het verschil in verdiensten. Hoe die verdiensten zijn, kan de mensch in deze wereld niet zoo makkelijk onderscheiden als in de andere, moet gij weten, omdat hier immers alleen de werken gezien worden, maar ginds niets belet, ook de harten te doorschouwen. Daar toch schijnt overal de Zon der rechtvaardigheid en het verborgene der harten zal er openbaar worden. Zooals nu niemand zich verbergen kan voor Zijn warmte, zoo zal dan niemand zich kunnen verbergen voor Zijn schittering. Vaak wordt over de werken een onzeker en daardoor gevaarlijk oordeel uitgesproken, want zeer dikwijls komt het voor, dat zij, die het meest werken, veruit het minst deel hebben aan de rechtvaardigheid.

VIJFDE HOOFDSTUK.

10. Daarom moet ik nu spreken over eenige leden van onze Orde, van wie gezegd wordt, dat zij in strijd met de uitspraak „oordeelt niet voor den tijd, niet voordat de Heer komt, die zoowel de verborgenheden der duisternis aan het licht zal brengen als de bedoelingen der

harten openbaren” andere Orden misprijzen, en uit verlangen om alleen hun rechtvaardigheid te laten gelden, zich niet aan Gods rechtvaardigheid onderwerpen. Indien er werkelijk zulke lieden zijn, kan ik over hen met meer waarachtigheid zeggen, dat ze noch tot onze, noch tot eenige andere Orde behooren, want al leven ze ook in een Orde, door zoo verwaand te spreken, maken zij zich tot inwoners van Babylon, dat is: van de verwarring, ja, tot zonen van de duisternis en van het gehenna, waar heelemaal geen orde woont, doch altijddurende verschrikking. Dit zeg ik dus tot u, broeders, die ook nadat gij den parabel des Heeren gehoord hebt over den phariseër en den tollenaar, snoeft op uw rechtvaardigheid en neerziet op de anderen, zeggende (zooals men vertelt) dat alleen gij rechtvaardige lieden zijt of heiliger dan alle anderen, dat alleen gij onder de monniken volgens den Regel leeft en dat de anderen eerder overtreders van den Regel zouden zijn.

II. Vooreerst: wat hebt gij te maken met de dienaren van een ander? Zij staan of zij vallen voor hun eigen heer. Wie heeft u aangesteld als rechters over hen? Vervolgens, indien gij werkelijk op uw Orde zoo snoeft, als gezegd wordt, wat voor Orde is het dan toch, waar iedereen, alvorens den balk uit eigen oog te trekken, zoo nieuwsgierig zoekt naar de splinters in het oog zijns broeders? Gij, die u beroemt op den Regel, waarom spreekt gij lastertaal in strijd met dien Regel? Waarom oordeelt gij, spijs het Evangelie, vóór den tijd, tegen de vermaning van den Apostel in, de dienaars van een ander? Stemt de Regel soms niet overeen met het Evangelie en met den Apostel? Dan is het

geen regel, omdat hij niet recht is. Luistert en leert orde, gij, die in strijd met de Orde de andere Orden te kort doet. „Huichelaar”, staat er, „trek eerst den balk uit uw eigen oog, dan zult ge zien, hoe geden splinter uit het oog van uw broeder zult trekken”.

Vraagt gij welken balk? Een groote en dikke balk is de hoogmoed, waarmee gij u zelf voor heel iets houdt, terwijl gij volstrekt niets zijt, en u dwaselijk over u zelf verheugt, alsof gij niets mankeert, balkdragere, die kwaadspreekt over splinters!

Gij zegt: „Ik dank u, God, dat ik niet gelijk ben aan die andere menschen: onrechtvaardigen, roovers, echtbrekers....” Gaat zoo door en voegt er aan toe: „lasteraars”! Want dit is niet de kleinste splinter tusschen de andere. Als ge de andere zoo ijverig opsomt, waarom zwijgt ge dan over deze? Als gij den laster voor gering of onbeduidend houdt, luistert dan naar den Apostel, die zegt: „ook de kwaadsprekers zullen het rijk Gods niet bezitten”. Luistert dan naar God zelf, die dreigt in den psalm: „Ik zal u bestraffen en u voor uw eigen oogen stellen”. Dat Hij dit spreekt tot de lasteraars, is duidelijk uit hetgeen voorafgaat. En het is alleszins rechtvaardig, dat hij naar zichzelf wordt toegekeerd en gedwongen wordt zichzelf te bekijken, die zijn gelaat van zichzelf afwendde, om liever het kwaad van een ander dan zijn eigen kwaad nieuwsgierig te doorvorschen.

ZESDE HOOFDSTUK.

12. Ja, maar — zeggen ze — hoe kan de Regel nu onderhouden worden door lieden, die zich in pelzen kleeden en die zich bij volle gezondheid voeden met vleesch en vet van vleesch, die in strijd met den Regel drie of vier verschillende gerechten op één dag gebruiken en die het handwerk, dat de Regel voorschrijft, achterwege laten; lieden kortom, die naar hun willekeur den Regel veranderen, uitbreiden of inkorten? Ongetwijfeld. Dit alles laat zich niet ontkennen. Maar let eens op den regel van God, waarmede het voorschrift van den heiligen Benedictus toch zeker niet in tegenspraak kan zijn. Deze regel luidt: **Het rijk Gods is binnen u**, dat wil dus zeggen niet in uitwendige dingen als kleeding en voedsel, maar in de deugden van den innerlijken mensch. Vandaar het woord des Apostels: „**Het rijk Gods is niet in spijs en drank, maar in rechtvaardigheid en vrede, en in de vreugde van den heiligen Geest.**” Elders zegt hij nog: „**Het rijk Gods bestaat niet in woorden, maar in kracht**”. Wanneer gij dus tegen uw broeders een aanklacht indient betreffende hun lichamelijke onderhouding van den Regel en gij slaat geen acht op hetgeen in den Regel het voornaamst is, namelijk de geestelijke voorschriften, dan verwijdert gij de mug, maar verzwelgt den kameel.

Welk een misverstand! Men maakt er zijn grootste zorg van, dat het lichaam volgens den Regel gekleed zal zijn, en men laat, in strijd met dien Regel, zijn ziel zonder

de kleederen, die haar voegen. Wanneer er zooveel aandacht besteed wordt aan kovel en pij, dat men in iemand geen monnik kan zien, als hiermee zijn lichaam niet bedekt is, waarom wordt er dan niet evenzeer gezorgd voor vroomheid en ootmoed des geestes, die immers een geestelijke uitrusting vormen? Wij, die trotsch zijn omdat wij pijn dragen, vertoonen een afschuw van pelzen, alsof de nederigheid in een pels niet beter ware dan de hoogmoed in een pij, temeer omdat God toch ook voor de eerste menschen kleederen maakte van dierenhuiden en omdat Johannes in de woestijn gekleed was in de vacht van een dier, ja, omdat zelfs hij, die het dragen van de pij aan ons voorschreef, in zijn eenzaamheid geen pij maar een dierenvel droeg!

Den buik vol boonen en het hoofd vol hoogmoed, veroordeelen wij wie zich aan betere spijs te goed doen, als ware het niet beter zich naar behoefte met een uitstekende lekkernij te voeden dan zich tot brakens toe vol te stoppen met luchtige groente: temeer, omdat Ezau niet door vleesch, maar door linzensoep zijn recht verloor, omdat Adam niet wegens het vleesch-eten, maar wegens het eten van een boomvrucht veroordeeld werd, omdat Jonathas niet om het proeven van vleesch, maar van honig ten doode verwezen, terwijl daarentegen Elias vleesch kon eten zonder schade en Abraham met groote gastvrijheid vleesch opdiende aan de engelen, ja, dat God zelf vleesch voorschreef als de spijs, die Hem ten offer moest worden gebracht.

Eveneens is het beter, een beetje wijn te gebruiken overeenkomstig zijn zwakheid, dan zich uit gulzigheid veel

water door de keel te gieten; immers ook Sint Paulus beval Timotheus het gebruik van wat wijn aan en de Heer zelf maakte er gebruik van, zoodat Hij een wijndrinker genoemd werd. Aan zijn apostelen gaf Hij wijn te drinken en met wijn stelde Hij het sacrament van Zijn bloed in, terwijl Hij integendeel niet verdroeg, dat op de bruiloft water werd gedronken. Zwaar strafte God de opstandigheid van Zijn volk bij de wateren van tegenspraak. David durfde het water, waarnaar hij verlangde, niet drinken en de mannen van Gideon, die uit gulzigheid met hun lijf voorover uit de rivier dronken, waren niet waardig om mee ten strijde te gaan.

En wat verheffen wij ons op het werk onzer handen, wanneer Martha wegens haar werk berispt werd en Maria wegens haar rust geprezen? Zegt Sint Paulus niet uitdrukkelijk: „De oefening des lichaams is van weinig nut, maar de godsvrucht is nuttig onder alle opzichten”? De beste arbeid is die, waarover de profeet zegt: „Ik arbeidde in mijn gedachte” en waarover elders geschreven staat: „Ik dacht aan God en ik verheugde mij en ik spande mij in”. Maar opdat ge hier niet denken zoudt aan lichamelijke inspanning, voegt hij er aan toe: „en mijn geest bezweek.” Waar niet het lichaam, doch de geest vermoeid wordt, daar is zonder eenigen twijfel sprake van geestelijken arbeid.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

13. Hoe nu? — hoor ik u vragen — slaat gij dien geeste-

lijken arbeid zóó hoog aan, dat gij ook den handenarbeid, ons voorgeschreven door den Regel, veroordeelt? Geenszins! Maar men moet dezen verrichten zonder den anderen na te laten. Wanneer het overigens noodig ware, den geestelijken arbeid of wel den lichamelijken te verzuimen, dan ware het beter den lichamelijken na te laten dan den geestelijken. Want evenals de geest beter is dan het lichaam, zoo is ook de geestelijke arbeid rijker aan vrucht dan de lichamelijke. Indien gij dus, hoovaardig op uw onderhouding van het arbeidsvoorschrift, anderen misprijst, die dit voorschrift niet onderhouden, toont gij dan u zelf niet als een grooter overtreder van den Regel, waarvan gij weliswaar de kleinigheden naleeft, maar de belangrijke zaken ontwijkt, waaromtrent Paulus gezegd heeft: „H u n k e r t n a a r d e h o o g s t e g a v e n”.

Door uw broeders te belasteren verliest gij, in zooverre gij uzelf verheft, uw nederigheid, en in zooverre gij hen beleedigt, uw naastenliefde: deze twee nu zijn ongetwijfeld hogere gaven.

Wanneer gij uw lichaam door veel en hard werken afmat, wanneer gij uw stoffelijke ledematen door de gestrengheden, die de Regel aangeeft, versterft, handelt gij goed. Maar als nu eens degene, dien gij ongunstig beoordeelt omdat hij zulk soort werk niet verricht, weliswaar weinig doet aan hetgeen van weinig nut is, namelijk de lichaamsoefening, doch daarentegen meer dan gij aan hetgeen onder alle opzichten nuttig is, de godsvrucht? Wie van u beiden, vraag ik u, onderhoudt dan het best den Regel? Doet hij het niet het best, die de beste is? En wie is de beste van twee: de meest ootmoedige of de meest

afgematte? Is hij het niet, die van den Heer geleerd heeft, zachtmoedig en ootmoedig van harte te zijn en die met Maria het beste deel gekozen heeft, hetwelk hem niet zal worden ontnomen?

14. Als gij werkelijk meent, dat de Regel door allen, die er hun geloften op aflegden zóó letterlijk moet worden nageleefd, dat gij het toestaan van de geringste uitzondering niet verdraagt, dan durf ik beweren, dat gij den Regel evenmin onderhoudt als die ander.

Immers terwijl hij hem in verschillende punten overtreedt voor wat betreft de voorgeschreven lichamelijke oefeningen, is het niet anders mogelijk, of ook gij gaat tenminste in 'één opzicht uw Regel te buiten. En gij weet, dat „hij, die de gansche wet onderhoudt, maar in één punt misdoet, schuldig is aan het geheel.”

Geeft gij echter toe, dat bij wijze van uitzondering enkele kleinigheden gewijzigd kunnen worden, dan onderhoudt gij zeker den Regel, maar dan doet die ander het ook, hoewel op een andere manier, want bij u is de naleving strikter en bij hem is ze misschien wat vrijer.

Ik zeg dit niet, omdat die uitwendigheden mijns inziens verwaarloosd kunnen worden of omdat hij, die zich er niet in geoefend heeft, deswege een meer geestelijk mensch zou worden, want zonder deze dingen worden de geestelijke, die zooveel beter zijn, niet of nauwelijks bereikt en verkregen, gelijk er geschreven staat: „Niet het geestelijke gaat vooraf, maar wel het lichamelijke, daarna komt het geestelijke.”

Zoo verwierf ook Jacob eerst het recht op de vurig begeerde omhelzingen van Rachel, nadat hij eerst Lia bekend had. En om dezelfde reden zegt de Psalmist: „H e f t d e n l o f z a n g a a n e n s l a a t d e p a u k e n”, hetgeen beteekent dat men het geestelijke moet ondernemen, na met het lichamelijke te zijn begonnen. De beste is hij, die met onderscheiding en volgens de juiste verhouding beiderlei arbeid verricht.

15. Hier zou deze brief moeten eindigen, wilde het een brief blijven. Immers mijn Ordesgenooten, waarover gij, Vader, uw beklag deedt omdat zij uw Orde kleineerden, heb ik, naar best vermogen, voldoende berispt en ik heb me ook volgens uw verzoek gerechtvaardigd tegen de onhoudbare verdenking, dat ik schuldig zou zijn aan hetzelfde soort kwaad.

Om echter den schijn niet te wekken, dat ik, mijn eigen Ordesgenooten allerminst sparende, het in sommige zaken, waarin dit geen pas geeft, al te zeer eens zou zijn met eenigen van uwe Orde, acht ik het noodzakelijk, hier nog iets bij aan te sluiten betreffende enkele dingen, die — naar ik weet — ook u tegenstaan en die door alle goedwillenden ongetwijfeld vermeden moeten worden. Hoewel deze dingen in uwe Orde voorkomen, is het er verre van, dat zij uit den aard van uwe Orde zouden voortkomen. Immers geen enkele Orde laat eenige wanordelijkheid toe: waar wanordelijkheden heerschen, daar is geen Orde meer.

Ik moet dan ook geacht worden, niet ten nadeele, doch ten gunste van uwe Orde te spreken, wanneer ik in haar leden niet hun Orde, maar hun menschenlijke tekortko-

mingen ga berispen. Wie haar liefhebben zullen door mijn woord in deze zaak de Orde niet gekwetst achten, daar ben ik niet bang voor. Ze zullen integendeel dankbaar aanvaarden, dat ik ga achtervolgen hetgeen zij reeds zoo lang haatten. Mocht dit toch aan eenigen mishagen, dan maken dezen zich kenbaar als lieden, die de Orde niet liefhebben, omdat zij niet willen dat het bederf van de Orde — de menschelijke tekortkoming — veroordeeld wordt. Hun moge ik antwoorden met dit gezegde van Sint Gregorius: „Het is beter, dat er ergernis ontstaat, dan dat de waarheid wordt verlaten.”

ACHTSTE HOOFDSTUK.

16. Men zegt, en het wordt terecht geloofd, dat de heilige vaders deze levenswijze hebben voorgeschreven en dat zij, om de zaligheid van zooveel mogelijk menschen door deze levenswijze mogelijk te maken, de strengheid van den Regel matigden tot hij ook voor de zwakken kon gelden. Maar zij vernietigden den Regel niet! Ik zal dan ook nooit willen gelooven, dat zij al die ijdelheden en overvloedigheden, welke ik thans in meerdere kloosters waarneem, zouden bevolen of toegelaten hebben. Ja, ik verwonder mij, waarvandaan tusschen monniken die onbeheerschtheid in spijs en drank, in kleeding en nachtdenk, in stoeterij en woningbouw kon binnensluipen, zoodat de Orde voor het best verzorgd en de godsvrucht voor het grootst wordt gehouden, waar men deze zaken met den meesten ijver, den meesten wellust en de meeste overdaad nastreeft. Tegenwoordig ziet men de armoede aan voor

gierigheid, de matigheid voor overdreven gestrengheid, de zwijgzaamheid voor somberheid. Daarentegen noemt men de laksheid: bezonnenheid, de verkwisting: vrijgevigheid, de babbelzucht: vriendelijkheid, den schaterlach: vreugde, de zachtheid van kleeding en het vertoon met paarden: waardigheid, de overdreven zorg voor de bedden: zindelijkheid. En als wij elkander hiertoe overhalen, heet dat naastenliefde!

Dit soort liefde vernietigt de liefde, zulke bescheidenheid maakt de bescheidenheid onmogelijk. Deze barmhartigheid is vol van wreedheid, want ze dient het lichaam zóó, dat de ziel erdoor vermoord wordt.

Immers wat voor liefde is het, uw lichaam te beminnen en uw geest te verwaarloozen? Wat voor bescheidenheid is het, alles aan het lichaam te geven en niets aan de ziel? Wat voor barmhartigheid is het, de dienstmaagd te onderhouden en de meesteres te laten sterven? Niemand zal toch de hoop koesteren, dat hij om dit soort barmhartigheid de barmhartigheid verwerven zal, welke in het Evangelie bij monde van de Waarheid zelf aan de barmhartigen wordt toegezegd in de woorden: „Zalig zijn de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verwerven.” Integendeel heeft hij eerder de straf te verwachten, welke aan zulke, laat mij zeggen: ondeugende barmhartigheid in het vooruitzicht werd gesteld door den heiligen man Job, die niet door haat, maar door de gave der voorspelling werd bewogen, toen hij zei: „Hij verdwijne uit de nagedachtenis, hij worde uitgerukt als een onvruchtbare boom.” Duidelijk laat hij er op volgen, wat de

eigenlijke oorzaak is van deze waardige vergelding: „Deze immers” — zoo zegt hij — „onderhield de onvruchtbare, die geen kinderen voortbrengt, maar hij liet na, de weduwe wel te doen.”

17. Het is inderdaad een ongeordende en onredelijke barmhartigheid, alle begeerten zorgvuldig in te willigen van het onvruchtbare en niets voortbrengende vleesch, dat volgens het woord des Heeren tot niets nuttig is, en dat volgens den Apostel het rijk Gods niet zal bezitten, terwijl men den zoo heilzamen raad in den wind slaat, welke de Wijze ons geeft omtrent de zorg voor onze ziel, waar Hij ons aanspoort met de woorden: „Erbarm u over uwe ziel door te behagen aan God.”

Deze goede barmhartigheid, u te erbarmen over uwe ziel, moet wel de barmhartigheid verwerven, waardoor gij behagen zult aan God. Doch ik zei het reeds: het is geen barmhartigheid, het is wreedheid, het is geen naastenliefde, het is onrecht, het is geen verstandig onderscheidingsvermogen, maar verwarring, de onvruchtbare, die niet baart, te onderhouden, d.w.z. de begeerten van het onnuttige vleesch te bevredigen, en aan de weduwe geen enkele weldaad te bewijzen, dit beteekent: geen moeite te doen om de ziel met deugden te sieren.

Immers hoewel zij voorloopig gescheiden is van haren hemelschen Bruidegom, laat de ziel toch niet na, onsterfelijke gedachten te ontvangen uit den Heiligen Geest en voort te brengen, in staat om de onvergankelijke en hemelsche erfenis te bekomen, indien ze door een

vroom en ijverig gemoed worden gekweekt.

18. Tegenwoordig vereenzelvigt men reeds bijna overal deze misbruiken met de Orde en ze worden — zij het in verschillende mate — door bijna allen zonder verzet en zonder verwijt nageleefd. Sommigen maken er weliswaar gebruik van, als gebruikten zij ze niet, en dus ondervinden zij er geen schade van, of althans heel weinig; anderen sluiten zich er bij aan uit ootmoed, of uit liefde, of omdat zij moeten. Ze houden er zich dan aan in allen eenvoud, omdat hun gezegd wordt, zoo te doen; kregen ze andere voorschriften, ze zouden even bereidwillig anders handelen. Of ze houden zich eraan, om niet in tweedracht te leven met hun huisgenooten: ze zoeken door die misbruiken niet hun eigen vermaak, maar den onderlingen vrede. Of ze houden zich eraan, omdat ze niet bestand zijn tegen de velen, die hen tegenspreken en met luider stemme deze misbruiken verdedigen als vormende de Orde zelf, zoodat zij zich onmiddellijk met man en macht te weer stellen, wanneer de anderen het ondernemen, op ingeving van het gezond verstand, er iets aan te veranderen of te verminderen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

19. Wie had in het begin, bij het ontstaan van het monnikenwezen, kunnen gelooven, dat de monniken ontaarden zouden tot zulke slapheid? O! hoe ver zijn wij verwijderd van degenen, die in de dagen van Sint Antonius als monnik leefden! Wanneer zij van tijd tot tijd, door liefde

gedreven, elkander terugzagen, ontvingen zij met zooveel gretigheid van elkander het voedsel der ziel, dat zij de spijs des lichaams heelemaal vergaten en dat zij den ganschen dag, ja nog langeren tijd, met ledige maag, maar vervuld gemoed, doorbrachten. Dit was de ware orde, toen voor het edelste deel het eerst gezorgd werd; dit was de juiste onderscheiding, toen degene, die het grootst is, ook het meest kreeg, en dit was tenslotte de echte liefde, toen de zielen, om wier liefde Christus stierf, met zoo veel zorg gekoesterd werden.

Wat ons betreft, moet ik de woorden van den Apostel aanhalen: „Als wij bijeenkomen, dan is dat geen nuttigen van den maaltijd des Heeren meer!” Vandaag is er niemand, die het hemelsohe brood vraagt, niemand, die het uitdeelt. Geen woord over de Heilige Schriftuur, geen woord over het heil der zielen wordt gesproken, maar onbenulligheden, en gelach en ijdele woorden worden gestrooid op den wind. Bij den maaltijd worden de ooren even verzadigd met lawaai als de keel met gerechten, en wanneer gij u daar geheel mee bezig houdt, weet gij van geen maat in het eten.

20. Inmiddels wordt schotel na schotel binnengedragen. Alleen in de plaats van vleesch, waarvan men zich nog onthoudt, zijn er groote visschen in dubbele hoeveelheid. Zijt ge van de eerste verzadigd en raakt gij aan de tweede, dan lijkt het wel, of gij van de eerste nog heelemaal niet hadt geproefd; met zooveel nauwkeurigheid en met zoo veel kunstvaardigheid maken de koks alles klaar, dat gij vier of vijf gerechten kunt verslinden, zonder bij de laatste

te worden gehinderd door de vorige. Zoo kunt ge verzadigd zijn en toch nog volop eetlust overhouden. Gedurig door nieuwe specerijen verleid, ontwent uw gehemelte zich geleidelijk aan het bekende en begeerig, als ware het nog nuchter, vernieuwt het zijn lust in al die vreemde sappen. Ongemerkt wordt aldus de buik overladen, maar de verscheidenheid verdrijft de walging. Omdat wij tegen de spijzen in hun zuiveren staat, waarin de natuur ze schiep, weerzin beginnen te krijgen, wordt de eetlust opgewekt door van alles op allerlei manieren ondereen te mengen en er dan, met verachting van den aard, dien God aan de dingen gaf, nog vreemdsoortige smaken aan te geven: zoo kan iemand méér eten dan hij noodig heeft zonder het plezier-in-het-eten te verliezen.

Om maar een enkel voorbeeld te noemen, wie zal mij kunnen zeggen, op hoeveel verschillende manieren alleen al eieren worden klaar — en onklaar — gemaakt, met hoeveel verfijning ze worden gedraaid en gekeerd, zachtgeklopt en hard-gekookt, in stukjes gehakt, nu eens in olie, dan weer in boter gebakken, opgevuld of geroosterd, afzonderlijk of gemengd opgediend? Waartoe is dit alles noodig dan om den tegenzin te verschalken?

Vervolgens laat men ook met zorg het uiterlijk aanzicht van de dingen anders lijken, zoodat niet alleen de smaak, maar ook het oog gestreeld wordt. Als de maag dan reeds door herhaalde oprispingen laat merken, dat ze vol is, blijft de nieuwsgierigheid nieuwe bevrediging vragen. Maar terwijl de oogen door kleuren en het gehemelte door smaakjes worden verlokkt, moet de ongelukkige maag, voor wie geen kleuren schitteren en geen smaken prik-

kelen, alles maar innemen, zoodat ze, volgepropt, zich meer vermoeid dan verkwikt voelt.

21. Wat moet ik zeggen over het drinken van water, nu men het zelfs onder geen voorwaarde gemengd wil hebben in zijn wijn? Immers door het feit alleen, dat wij monniken zijn, hebben wij allemaal een zwakke maag en het is dan ook met recht, dat wij den zoo noodzakelijken raad van den Apostel, w i j n te gebruiken, niet in den wind slaan, terwijl wij echter het woord: e e n b e e t j e, dat hij er aan deed voorafgaan, ik weet niet waarom, weglaten! Waren we nog maar tevreden met één soort wijn, al dronken we hem dan niet aangelengd! Ik schaam mij het te zeggen, maar men moet zich meer schamen omdat het gebeurt en indien iemand zich schaamt, dat hij het hoort, laat hij zich dan niet schamen, er een eind aan te maken: bij één enkelen maaltijd kunt gij drie of vier maal een nog half gevuld glas zien wegdragen, omdat van verschillende wijnen, waaraan men meer geroken, dan wel geproefd heeft en slechts even met de lippen geraakt zonder het glas te ledigen, na zulke scherpzinnige keuring met gereede deskundigheid er een, de sterkste namelijk, wordt uitgekozen. En wat voor gebruik is het, dat sommige kloosters — naar men zegt — uit gewoonte in eere houden, door op hooge feestdagen in den kloosterrefter wijnen te drinken, verzoet met honig en gekruid met kleurige specerijen? Zullen wij zeggen, dat wij ook dit doen vanwege de zwakte van onze maag? Ik kan niet inzien, dat het ergens anders toe strekt dan om ons meer en lekkerder te doen drinken.

Maar als onze aderen gezwollen zijn door het wijngebruik, zoodat het bloed klopt in heel het hoofd, wanneer we van tafel opstaan, waar hebben we dan nog lust in dan in te gaan slapen? Dwingt gij iemand, die zijn voedsel niet verteerd heeft, uit bed te komen voor de getijden, gij zult hem geen gezang, maar eerder geklaag ontwringen.

22. Als we zoo naar bed zijn gegaan, en we worden gezocht, klagen we dat we ongesteld zijn, niet wegens de zonde van dronkenschap, maar omdat we niet eten kunnen! Ja, het is belachelijk — indien het waar is — wat mij verteld werd door verschillende personen, die zeiden, dat ze dit zeker wisten, zoodat ik meen, het niet te moeten verzwijgen. Zij vertellen, dat flinke en sterke jonge mannen het klooster plegen te verlaten en, hoewel ze niets mankeeren, in het ziekenhuis bijeen gaan zitten om daar vleesch te eten — hetgeen door de gematigdheid van den Regel nauwelijks wordt toegestaan aan wie alleen maar ziek is, doch uitsluitend aan geheel verzwakten ter herstel van krachten. Zij doen het echter niet uit verlangen, om een zwak en onderkomen gestel te verkwikken tegen de kwaal, maar om de zorg voor hun vleesch, dat er weelderig uitziet, te vervolmaken.

Ik vraag mij af, wat voor een roekeloosheid dat is, zoo tusschen de flikkerende lansen en rondflitsende pijlen van alom razende vijanden hun wapenen neer te gooien, alsof de strijd reeds beslecht en de tegenstander overwonnen was, en zich neder te vlijen aan langdurige eetgelagen of zich naakt rond te wentelen op een zacht rustbed!

Wat lafheid is dit, goede soldaten! Houdt gij van lekker

eten en slaapt gij 's ochtends rustig uit, terwijl uw bentgenooten temidden van bloed en ondergang tobben? Terwijl de anderen, gelijk ik zeg, dag en nacht waakzaam zich haasten om tijd te winnen, nu de dagen slecht zijn, verdoet gij daarentegen lange nachten aan den slaap en maakt de dagen vruchteloos door beuzelpraatjes? Verkondigt gij vrede en daar is geen vrede?

Maar zijt gij dan niet bang, de verontwaardiging op te wekken van den Apostel, die zegt: „Nog hebt gij niet ten bloede toe weerstand geboden”. Waarom springt gij niet op bij den donderslag van zijn verschrikkelijke bedreiging in de woorden: „wanneer zij zeggen: vrede en veiligheid, dan overvalt hen het verderf onverwacht, zooals de baren sweeën een zwangere vrouw, en ontkomen zullen ze zeker niet”?

Het is een al te zoete medicijn, zich te verbinden vóór men gewond is, te zuchten over een lichaamsdeel dat nog niet gekwetst werd, de hand te brengen naar een slag, die men nog niet gekregen heeft, zalf te smeren, waar het geen pijn doet en pleisters te leggen, waar geen snede is!

23. Opdat er onderscheid zou zijn tusschen de gezonden en de zieken, werd den zieken voorgeschreven, een stok in de hand te dragen. Het blijkt wel noodig! Als nu de bleekte van het gelaat en de magerte de ziekte niet meer aantoonen, kan de stok steun verleenen om haar te liegen. Moet ik zulke dwaasheden lachwekkend of betreurenswaardig noemen?

Leefde Macarius zoo? Leerde Basilius dit? Schreef

Antonius het voor? Gedroegen zich op die manier de vaders in Egypte? Vertoon den de heiligen Odo, Maïolus, Odilo en Hugo, die zij zich roemen tot stichters en leeraren hunner Orde te hebben, zulk een levenswijze of meenden zij, dat die vertoond moest worden?

Al deze mannen, stemden, indien ze zoo heilig waren, neen omdat zij zoo heilig waren, met den heiligen Apostel overeen, waar deze duidelijk zegt: „H e b b e n w i j v o e d s e l e n k l e e d i n g, d a n m o e t e n w i j d a a r m e e o o k t e v r e d e n z i j n”. Wij echter eischen verzadiging in plaats van voeding en vragen geen kleeding, maar toisel!

TIENDE HOOFDSTUK.

24. Om zich te kleeden, zoekt men niet het nuttigste, maar het meest verfiijnde, niet hetgeen de kou verdrijft, maar hetgeen den hoogmoed opjaagt, niet volgens den Regel het meest gewone, dat men krijgen kan, maar het bekoorlijkste, erger, het meest ijdele, om er mee te pronken!

Helaas, dat ik arme doodgewone monnik nog leven moet om te zien, hoe diep onze Orde ontaardde, die de eerste Orde was in de kerk, ja, de Orde, waarmede de kerk een aanvang nam. Niets was op aarde door den sier der kuischheid en den gloed der liefde meer gelijk aan de orden der zalige engelen, niets was nader bij die Orde, die onze moeder is in het hemelsche Jerusalem. Ze was ingesteld door de Apostelen. Zij, die de heilige Paulus zoo vaak de heiligen noemt, maakten er deel van uit, daar immers niemand onder hen iets behield van hetgeen

het zijne was, en het, gelijk geschreven staat, verdeeld werd naar ieders behoefte, dus niet naar wat ieder maar kinderachtig begeeren kon. Waar men slechts aannam wat men behoefde, daar werd zeker niets overvloedigs toegelaten. Hoe veel te minder dan iets buitengewoons, hoe veel te minder iets verwaands! Naar ieders behoefte staat er. Dit beteekent ten opzichte der kleeding: zooveel als noodig was om de naaktheid te bedekken en de kou te verdrijven. Zoudt ge denken, dat daar iemand licht of donker bruine zijden gewaden kreeg om zich te bekleeden, dat daar aan iemand een muilezel van tweehonderd stuivers gegeven werd om op te rijden? Zoudt gij meenen, vraag ik, dat daar iemands rustbed bedekt werd, met kattenhuiden of met barkan van verschillende kleur, waar aan allen werd uitgedeeld, naar ieders behoefte? Ik geloof niet, dat daar bijzonder gelet werd op den prijs, de kleur en de snit der kleederen, waar men zoo onvermoeid streefde naar overeenstemming van zeden, samenhoorigheid van gemoederen en voortgang in de deugd. Immers er staat ook: „De groep van geloovigen was één van harten van ziel.”

25. Waar is tegenwoordig dat streven naar eenstemmigheid? Wij verstrooien ons naar het uitwendige en de ware, onvergankelijke goederen van het rijk Gods, dat binnen ons is, versmadend, zoeken wij buiten ons de ijdele vertroosting van ijdelheden en bedrieglijke dwaasheden. Van de godsvrucht der ouden verloren wij niet alleen de deugd, maar wij hielden er ook den schijn niet van over. Ziet, zelfs ons habijt — ik zeg het schreiende — dat het teeken

placht te zijn van onze nederigheid, wordt door de monniken onzer dagen gedragen als een teeken van hun hoogmoed. In onze eigen landstreken kunnen wij nauwelijks de stoffen meer vinden, waarmede wij ons verwaardigen zullen, ons te kleeden. De ridder en de monnik deelen uit den zelfden lap kovel en krijgsmantel. Elk wereldsch mensch, hoe hoog ook geplaatst, al ware hij de koning, ja, de keizer zelf, zou zonder afschuw onze kleeding dragen, wanneer ze voor hem was klaargemaakt overeenkomstig zijn dracht.

26. Ach, zult gij zeggen, de godsvrucht steekt niet in de kleeren, maar in het hart. Zeker. Maar als gij om een pij te koopen van de eene stad naar de andere rijdt, de kermissen afgaat, de markten rondloopt, de winkels doorvorsch, overal den heelen voorraad overhoop haalt, geweldige stapels lappen ontrolt, ze met uw vingers betast, ze vlak bij uw oogen brengt, ze dan nog eens in het zonlicht bekijkt en al wat grof is, al wat er verschoten uitziet, opzij gooit, maar zoodra u iets door zijn zuiverheid en zijn glans behaagt, dit dadelijk, welken prijs gij ook betaalt, behoudt, dan vraag ik u of gij dit in uw eenvoud doet dan wel met opzet! En wanneer gij dan, in strijd met den Regel, allerijverigst kiest, niet wat het meest gewoon is, maar integendeel het zeldzaamste, dat gij vinden en het kostbaarste, dat gij koopen kunt, dan vraag ik u, of dit onoplettendheid is dan wel berekening!

Alle ondeugd, die naar buiten blijkt, vindt zijn oorsprong in den inhoud van ons hart. Een ijdel hart legt het kenmerk van de ijdelheid op aan het lichaam. De uiterlijke overvloed

is het kenteeken der innerlijke ledigheid. Welke kleeding wijst op een week gemoed. Aan de verzorging van het lichaam zou men niet zooveel aandacht besteden, wanneer men niet eerst had nagelaten, den geest te verzorgen door deugden.

ELFDE HOOFDSTUK.

27. Omdat de Regel den meester voorschrijft, op te letten, of de leerling niets veronachtzaamt en omdat God bij monde van een profeet dreigt, het bloed dergenen, die in zonde sterven, te zullen opeischen van hun herders, verbaast het mij toch, hoe onze abten kunnen toelaten, dat al het genoemde geschiedt. De reden is misschien — als ik het zeggen mag — dat niemand, op een punt, waarop hij zelf niet vertrouwt onberispelijk te zijn, een ander berispen kan met vertrouwen. Het is eigen aan ons aller menschelijke natuur, dat iemand niet erg boos op een ander kan worden over iets, dat hij bij zichzelf verontschuldigt.

Ik moet het zeggen en ik zal het zeggen: men zal mij aanmatigend noemen, maar wat ik zeggen ga, is de waarheid. Hoe komt het, dat het licht der wereld verduisterde? Hoe komt het, dat het zout smakeloos werd? Zij wier leven onze wegwijzer ten leven zijn moest, toonden in hun daden zulk een voorbeeld van hoogmoed, dat zij blinden werden, die de blinden leiden. Immers welk een voorbeeld van nederigheid is het — om nu maar over al het andere te zwijgen — als ze voor den dag komen met zooveel praal en stoeterij en zulk een gevolg van langharige

pages, dat het gezelschap van één abt voldoende zou zijn voor twee bisschoppen?

Leugenaar wil ik heeten, als ik niet een abt gezien heb, die zestig of meer paarden in zijn gevolg voerde. Zaaft gij ze voorbijgaan, ge zoudt niet zeggen, dat het klooster-vaders, maar dat het kasteelheeren waren, geen herders van zielen, maar vorsten over gewesten. En dan laten ze nog achter zich aandragen tafellinnen, bekers, waschbekkens, kandelaars en spreien, die hun bed niet zoozeer toedekken als versieren. Wanneer er een nauwelijks vier mijlen van zijn woning wegrest, neemt hij zijn heele huisraad mede, als moest hij vertrekken naar het leger of een tocht ondernemen door een woestijn, waar zelfs de noodzakelijke dingen niet te vinden zijn.

Zou hij dan niet uit dezelfde kan, water over de handen kunnen schenken, en wijn in de glazen? Zou de brandende kaars geen licht kunnen geven, tenzij in uw eigen kandelaar, dien gij meedraagt en die, wel te verstaan, van goud of van zilver moet zijn? Zou het slapen niet mogelijk zijn, behalve op een weefsel van verschillende kleur en onder een deken uit den vreemde? Zou niet een en dezelfde bediende het paard kunnen inspannen, de tafel bedienen en het bed opmaken? Waarom voeren we dan ook voor een zoo groote menigte dienaren en lastdieren niet de noodige levensmiddelen mede, zoodat we tenminste in het kwaad tegemoet komen en onze gastheeren niet bezwaren?

TWAALFDE HOOFDSTUK.

28. Maar dit zijn kleinigheden. Ik kom nu tot belang-

rijker dingen, die alleen vaak voor minder belangrijk worden aangezien, omdat ze meer algemeen in gebruik zijn. Ik zwijg nog over de onmeetbare hoogte, de matelooze lengte, de onafzienbare breedte, de weelderige versiering en de merkwaardige beschrijving van de bedehuizen, die den blik van de bidders naar zich toe trekken en aldus de ware gestemdheid belemmeren, en die mij in zeker opzicht doen denken aan de antieke plechtigheden van de Joden. Goed, het weze zoo: laat dit alles gebeuren ter eere Gods. Doch als monnik vraag ik u, monniken, hetgeen de heiden aan de heidenen vroeg:

Zegt mij, priesters,
wat doet in den heiligen tempel het goud?

Ook ik vraag: Zegt mij, armen (ik let niet op het vers, maar ik let op den zin) — dus: zegt mij, armen, wanneer gij inderdaad armen zijt, wat doet in uw heiligen tempel het goud?

Voor bisschoppen staat de zaak hier anders dan voor monniken. Want wij weten, dat de bisschoppen, daar zij de schuldenaars zijn van wetenden en onwetenden, de godsvrucht van het zinnelijke volk moeten opwekken met lichamelijke versieringen, omdat het met geestelijke niet gaat. Maar wij, die uit dit volk zijn heengegaan, die alle schatten en kostbaarheden der wereld hebben achtergelaten voor Christus, die allen luister der schoonheid, alle welluidendheid van muziek, alle zoetheid van geur, alle lekkerheid van smaak, alle behaaglijkheid van gevoel, kortom alle streeling der zinnen gelijk geacht hebben aan

drek om Christus te winnen, wiens godsvrucht, vraag ik u, zoeken wij toch door deze middelen op te wekken? Welke vrucht verwachten wij ervan: de bewondering der dwazen of de giften der eenvoudigen?

Of hebben wij misschien, omdat wij ons vermengden met de heidenen, hunne werken geleerd en dienen wij hun beelden nog?

29. Laat mij openhartig spreken: kwam het niet voort uit hebzucht, die afgodsdienst is en verwachten wij niet, in plaats van geestelijke vruchten, stoffelijke giften?

Vraagt gij: „hoezoo?“, dan antwoord ik „op verwonderlijke wijze“. Er bestaat een manier van geld verspreiden, waardoor het zich vermenigvuldigt. Het wordt uitgegeven om zich te vermeerderen en de uitgifte ervan brengt voorraad op.

Immers op het gezicht van die weelderige, maar verwonderlijke ijdelheden komen de menschen meer toe gestroomd om te offeren dan om te bidden. Zoo put de rijkdom bij den rijkdom, zoo trekt het geld steeds het geld naar zich toe. Ik weet ook niet waar het aan ligt, doch waar de menschen den grootsten rijkdom waarnemen, daar offeren zij het liefst. De oogen geven zich den kost aan met goud bedekte reliekschrijnen en dan gaan de beurzen open. Laat een mooi beeld van een of andere heilige zien, en ze zullen hem voor heiliger houden, naarmate hij kleuriger is! De menschen loopen hard om het te kussen en voelen zich uitgenoodigd om te geven: ze bewonderen meer het mooie dan ze het heilige vereeren. Deswege worden in de kerk niet langer kronen, maar heele wielen geplaatst, met edelgesteenten versierd, welke, rondom met

brandende kaarsen bezet, niet minder hel schitteren door de ingelegde gesteenten. In de plaats van kandelaren zien wij als het ware volledige boomen opgericht, van zwaar gewicht aan brons, met bewonderenswaardige kunstvaardigheid bewerkt en die niet feller flikkeren van de kaarsen erop dan van de steenen erin.

Wat denkt gij wel dat met dit alles gezocht wordt? het berouw der boetvaardigen of de bewondering van kijkers? O, ijdelheid der ijdelheden, maar die niet ijdelers zijt dan ge dwaas zijt! De kerk schittert door haar wandversiering en lijdt behoefte in haar armen. Ze bedekt haar steenen met goud en laat haar zonen naakt in den steek. Met wat aan de behoeftigen ontnomen werd, dient men de oogen van de bezittenden! De nieuwsgierigen vinden in de kerk wat hun behaagt, maar de hongerlijders vinden er niets, dat hen ondersteunt.

Waarom eerbiedigen wij ten minste de afbeeldingen van de heiligen niet, waarvan zelfs het plaveisel, dat onze voeten betreden, krioelt? Soms wordt er gespogen op den mond van een engel, vaak wordt het gezicht van een heilige getrapt door de hielen van wie er over heen loopen. Wanneer men die heilige afbeeldingen niet ontziet, waarom spaart men dan die mooie kleuren niet? Waarom verfraait men wat weldra zal worden verontreinigd? Waarom beschildert men hetgeen noodzakelijkerwijze onder den voet geloopt zal worden? Wat zijn die bekoorlijke figuren waard op een plaats, waar ze gedurig door het stof bevuild worden? En wat beteekent dit alles ten slotte voor armen, voor monniken, voor geestelijke mannen?

Maar misschien zal iemand op het hiervoor aangehaalde

vers van den dichter antwoorden met het woord van den profeet: „Ik heb den luister van uw huis beminden en de heerlijkheid van uw woonplaats”? Goed, ik geef toe, laten wij verdragen dat ook dit plaats vindt in de kerk, omdat het — hoe schadelijk ook voor de ijdel en hebzuchtigen — geen kwaad kan aan de eenvoudigen en godvruchtigen.

30. In de kloosters echter, in tegenwoordigheid van de lezende broeders, wat beteekent daar die belachelijke monsterlijkheid, die afzichtelijke mooiheid en mooie afzichtelijkheid? Wat doen daar die ontuchtige apen, die woeste leeuwen, die monsterlijke centauren, die halfmenschen, die gevlekte tijgers, die vechtende soldaten, die hoornblazende jagers? Gij ziet hier onder één hoofd verschillende lichamen afgebeeld, ginds weer vele hoofden op één lichaam. Hier kunt gij een viervoeter waarnemen met een slangestaart, ginds een visch met den kop van een zoogdier. Elders is het een beest, dat van voren op een paard lijkt, en dat de achterste helft van een geit heeft, ginder weer een dier met horens, dat het achterdeel van een paard vertoont. Zoo groot ten slotte en zoo verwonderlijk is de verscheidenheid dezer verschillende voorstellingen, dat men liever in de beelden gaat lezen dan in de boeken en den heelen dag liever zoek maakt met het bewonderen van al die dingen afzonderlijk dan hem te besteden aan de overweging van Gods wet.

Mijn God! als men zich niet schaamt over deze onzinnigheden, waarom ziet men dan tenminste niet op tegen het geld, dat ze kosten!

DE TIENDE HOOFDSTUK.

31. De overvloed van stof gaf mij nog vele andere dingen in om hieraan toe te voegen, maar ik word er van afgehouden door mijn eigen dringende werkzaamheden en, broeder Ogier, door den haast van uw vertrek, daar gij niet langer wenscht te wachten en toch ook niet wilt heengaan zonder dit nauwelijks voltooide geschriftje.

Ik doe dus wat gij verlangt en laat u gaan, mijn woorden bekortend, temeer omdat weinige woorden in vrede nuttiger zijn dan vele woorden met ergernis. Ik hoop, dat ik deze weinige althans geschreven moge hebben zonder ergernis. Niettemin weet ik, dat ik door het laken van de ondeugden, de ondeugenden voor het hoofd stiet. Het kan echter gebeuren, als het God behaagt, dat ik eenigen, die ik vreesde te kwetsen, toch behaagd heb; ze mogen dan ophouden, ondeugend te zijn, zoodat bijvoorbeeld de strengere onderhouders van den Regel niet langer de anderen belasteren en de lakschere onderhouders den overdaad afschaffen, terwijl een ieder het goede behoudt, dat hij heeft en over den ander, die iets anders houdt, geen oordeel velt. Wie reeds begon, goed te zijn, zal dan de beteren niet benijden, en wie meent dat hij het best handelt, zal het goede in den ander niet misprijzen. Degenen, die strenger kunnen leven zullen dan geen verachting hebben voor degenen, die het niet kunnen, en hen ook niet tot wedijver uitdagen, terwijl zij, die het niet kunnen weer niet zoo'n bewondering zullen hebben voor wie het wèl kunnen, dat ze dezen roekeloos gaan navolgen.

Zooals het immers niet toegestaan is aan hen, die zich

door gelofte tot iets grooters verbonden, af te dalen naar het kleinere, omdat ze hierdoor tot algeheele afvalligheid konden geraken, zoo past het niet aan allen, van het kleinere over te gaan naar het grootere, omdat ze dan wel konden neertuimelen.

32. Ik weet wel dat enkelen uit andere kloostergemeenschappen of instellingen naar onze Orde kwamen gesnel, bij ons aanklopten en intraden, maar door zoo te handelen, lieten ze ergernis na bij hun genooten en brachten ze bovendien ergernis bij ons. Immers zooals ze de anderen ontstelden door hun roekeloos afscheid, zoo brachten ze bij ons beroering door hun armzalige bekeering. Daar ze uit hoogmoed geringschatten wat ze hadden, matigden ze zich roekeloos aan wat ze niet vermochten: op waardige wijze heeft God in het einde door hun vertrek hun ongeschiktheid laten blijken, toen ze onvoorzichtig in den steek lieten wat ze onvoorzichtig op zich hadden genomen en smadelijk weerkeerden naar hetgeen ze lichtvaardig verlaten hadden.

Doordat ze onze kloosters meer zochten uit ontevredenheid over hun eigen Orde dan uit begeerte naar de onze, toonden ze, wie ze waren en terwijl ze met ongedurige lichtvaardigheid van u naar ons en van ons naar u op en neer holden, hebben ze u en ons en alle goedgezinden geërgerd.

Ofschoon wij er ook onder hen wel eenigen kennen, die door Gods kracht moedig begonnen en onder Gods bescherming moedig volhardden, is het toch veiliger, te volhardden in het goede, dat wij begonnen zijn dan iets

te beginnen, waarin wij niet volharden kunnen. Laten wij er ons allen gelijkelijk op toeleggen, dat, volgens den raad van den Apostel, alles bij ons in liefde geschiede.

Dit is mijn meening over onze Orde en over de uwe en deze meening ben ik gewoon, te zeggen tot de onzen en tot de uwen, niet aangaande u, maar tot u, gelijk niemand beter kan getuigen dan gijzelf en iedereen, die mij evengoed kent als gij.

Wat prijzenswaardig is in u, dat prijs en predik ik, wanneer er iets te laken valt, tracht ik gewoonlijk u en andere vrienden daarvan te overtuigen, opdat het weggenomen worde. Dit is geen laster, maar liefde. Dat uwerzijds ten opzichte van ons altijd hetzelfde moge geschieden, bid en smEEK ik u. Vaartwel.

AANTEKENINGEN

DE BRIEF IN DEN REGEN.

(De cijfers verwijzen naar de nummering der kapitteltjes).

1. „Hij was gestorven . . .” enz. Luc. XV. 23.

Het past hier, iets te zeggen over de wijze, waarop Bernardus van Clairvaux de Heilige Schrift citeert. Hij volgt de lezing van de Vulgaat; bij de vertaling werd hier rekening mee gehouden.

Daar hij zich tot monniken richt, veronderstelt de schrijver meestal, dat den tekst van den Bijbel bij zijn lezers goed bekend is. In den haast van het schrijven kort hij zelfs Schriftuurwoorden af met een „etc.”, waar hij verwacht, dat de lezer zal aanvullen hetgeen volgen moet. Ook zinspeelt hij verscheidene malen op de woorden, die aan den geciteerden tekst onmiddellijk voorafgaan of er bij aansluiten. (Zoo b.v. in het elfde kapitteltje van het Verweerschrift). Hij gedraagt zich uiterst vrij in het toepassen van de Bijbelwoorden, die hij spontaan in het geding brengt naargelang ze hem, vaak door een snelle associatie, invallen. Herhaaldelijk ontruikt hij een tekst aan den Bijbelschen samenhang en plaatst hem — soms op verrassende wijze — in het verband van zijn eigen betoog. Men bedenke hierbij, dat talrijke Schriftuurwoorden, mede door middel van het Getijdenboek, waren overgegaan in het spraakgebruik van de kloosterlingen.

Behalve de duidelijke aanhalingen, waarbij Bernardus doorgaans te kennen geeft, dat hij den Bijbel citeert — hetzij door den Bijbelschen schrijver te noemen of aan te duiden, hetzij door te vermelden: „er staat geschreven” — zal men in zijn geschriften vele zinspelingen vinden op

personen of teksten uit de Heilige Schruftuur, zoomede vele ontleeningen van Bijbelsche zinsneden of zegswijzen.

Waar het noodig is, zal hier naar de desbetreffende plaats uit de Heilige Schrift worden verwezen. Duidelijk aangehaalde teksten werden door spatiëring onderscheiden.

3. door den geest van slavernij in vrees. Zinspeling op Rom. VIII. 15: „Ge hebt geen geest van slavernij ontvangen om terug te vallen in de vrees, maar den geest van kinschap, waardoor wij roepen: „Abba, Vader”.

de heiligheid van David werd weggenomen, n.l. door zijn overspel met Bethsabée, de echtgenoot van Urias. Zie II Kon. XI. 1-XII. 25.

de wijsheid van Salomon bedrogen, daar hij zich, in strijd met Gods wil, aan talrijke vrouwen hechtte en aldus tot afgodendienst verviel. Zie III Kon. XI. 1-28.

de kracht van Samson tegengewerkt, wanneer hij n.l. aan Delila het geheim zijner kracht veraden heeft, en deze hem het hoofdhaar heeft afgeschoren. Zie Recht. XVI. 15-21.

de ouderlingen van Babylon, die poogden de kuische Susanna te verleiden. Zie Daniël XIII. 1-64.

Giëzi, de dienaar van den profet Eliseüs, eischte, door hebzucht bezeten, geschenken van Naäman en werd

deswege door zijn meester met melaatschheid gestraft.
Zie IV. Kon. V. 20-27.

Juliaan de Afvallige (361-363), zoon van een stiefbroeder van Constantijn den Groote, had op jeugdigen leeftijd het doopsel ontvangen, doch werd na den vroegtijdigen dood zijner ouders door Ariaansch-gezinde geestelijken opgevoed. Onder invloed der Neo-platoonsche filosofen verwijderde hij zich innerlijk meer en meer van het christendom, dat hij echter gedurende de regeering van zijn neef Constantius naar het uiterlijk bleef eerbiedigen. In 355 door dezen neef benoemd tot Caesar voor de Westelijke provinciën, werd hij in 360 door zijn soldaten tot Caesar Augustus uitgeroepen. Nu openbaarde hij spoedig zijn voornemen, het oude heidendom in eere herstellen. Hij wilde de Constantijn van het heidendom worden. Hierom vervolgde hij het Christendom door middel van een onbloedigen cultuurstrijd, die echter het beoogde gevolg miste, omdat Juliaan reeds in 363 in een veldslag tegen de Perzen sneuvelde. Theodoretus verhaalt in zijn Kerkgeschiedenis (II-3) dat Juliaan uit eerzucht zijn toevlucht nam tot de afgodspriesters en toovenaars, teneinde n.l. door dezen bevestigd te hooren, dat hij zou heerschen over het Romeinsche Rijk. Horstius meent, dat Bernard op deze mededeeling van Theodoretus zinspeelt.

4. een beroemde prior: Bernard van Uxelles,
door hem, die boven de priors staat, n.l.

de abt van Cluny, Pontius van Mergueil. Met deze woorden zinspeelt Sint Bernard wel op de gezags-centralisatie bij de Cluniacensers, waar immers de abt het volstreckte oppergezag in de Orde voerde.

6. t e R o m e b e m i d d e l d. De Orde van Cluny was onafhankelijk van de bisschoppen, alleen de Paus kon over haar beslissen. Het beroep, hier op Rome gedaan, was echter noodig, omdat Robert van een strengere Orde overging tot een minder strenge, en omdat deswege zijn geloften, afgelegd te Clairvaux, nietig verklaard moesten worden, hetgeen slechts de Paus kon doen. Zie ook het verweerschrift, kap. 31, laatste alinea.

8. h e t v e r z o e k s c h r i f t. Inzake het ceremoniëel van de opdracht van minderjarigen schrijft de Regel van Sint Benedictus voor, dat de ouders een verzoekschrift moeten opstellen, hetwelk dan bij de Mis tijdens de offerande op het altaar gelegd werd. Vervolgens moest dit verzoekschrift, tezamen met de handen van het kind, in de altaardwaal worden gewikkeld. De bedoelde altaardwaal moet wel het corporale geweest zijn, de wit linnen doek, die gewijd wordt, en waarop, na de consecratie, het Lichaam en Bloed des Heeren rusten. In den tijd, dat de Regel ontstond, waren n.l. geen andere altaardwalen gebruikelijk, doch het corporale was van grooter afmetingen dan tegenwoordig. Zie Reg. Sti. Ben. IX. — Dom Paul Delatte, *Commentaire sur la Règle de St. Benoit*, Paris, Plon 1913 — blz. 464.

het kleed der wereld. Aanvankelijk droegen de kinderen onmiddellijk na hun opdracht het klooster-gewaad. Naar het voorbeeld van Cluny werd dit te Citeaux veranderd en droegen ook de novicen nog niet het Ordes-habijt. Over de inkleeding, zie Reg. LVIII, Dom Delatte o. c. blz. 454.

9. **Afvalligheid.** Herhaaldelijk komt St. Bernard er op terug, dat de overgang van een strengere orde naar een minder gestrengte zou gelijk staan met geloofsafval, of hiertoe althans de onmiddellijke voorbereiding zou zijn. Zie Verweerschrift, kap. 31. Ook in zijn preeken — b.v. in Ps. XC Sermo III — legt hij nadruk op deze uiterst gestrengte zienswijze, wier oorsprong men zeker moet zoeken in de talrijkheid der zich voordoende gevallen.

10. **gevoed met melk,** zinspeling op I Cor. III. 2.: „Melk heb ik u te drinken gegeven, geen vaste spijs, want ge kondt er nog niet tegen.”

die vrouw bij Salomon. Sint Bernard zinspeelt op de bekende geschiedenis van het Salomons-oordeel. III Kon. III. 16-28.

11. **Mijn vrienden.** De schrijver wil te kennen geven, dat de verhoudingen tusschen Cisterciënsers en Cluniacensers, die immers gezamenlijk den Benedictijnschen Regel volgden, in wezen vriendschappelijk waren.

mêe, een zoete drank, door gisting uit gekruiden

honing bereid en dus alcoholhoudend.

broeders in Egypte, de kluizenaars in de woestijn, doorgaans beschouwd als de eerste grondleggers van het monnikswezen.

12. gemaakt bij de psalmen. Zinspelning op het nachtelijke koorgebed der monniken, voorgeschreven door hoofdstuk IX van den Regel.

handenarbeid was bij de Cluniacensers niet gebruikelijk, bij de Cisterciënsers daarentegen verplichtend gesteld.

13. soldaat van Christus. De vergelijking van het kloosterleven met een strijd, en wel in het bijzonder met een veldslag, komt bij Sint Bernard telkens voor. Zie b.v. Verweerschrift, kap. 22. Bij de uitvoerige beschrijving der krijgsverrichtingen bedenke men, dat de schrijver uit een riddersgeslacht stamde.

VERWEERSCHRIFT.

Opdracht. Willem van Saint Thierry, zoo genoemd naar de Sint Diederiksabdij in het bisdom van Reims, waarvan hij sedert 1120 abt was, werd tegen het einde der elfde eeuw te Luik uit een adellijk geslacht geboren. Hij studeerde te Reims, doch onbevredigd door de wetenschap der wereld, meldde hij zich aan bij het Benedictijner-klooster van Sint Nicasius te Reims, waar

de Regel streng werd nageleefd. Kort na het afleggen zijner geloften, leerde hij, tijdens diens ziekte, den abt van Clairvaux kennen. Deze ontmoeting, door hemzelf verhaald in zijn *Vita sancti Bernardi*, maakte zeer diepen indruk op hem en werd het begin eener levenslange vriendschap tusschen beide vurige monniken. Tot abt van de Sint Diederiks-abdij benoemd, nam hij hier de kloosterhervorming ter hand naar het voorbeeld van Clairvaux. Zooals uit de opdracht van het Verweerschrift blijkt, was hij het, die Bernardus aanspoorde, zich te rechtvaardigen tegen de geruchten, als zou hij, door zijn kritiek op de Cluniacensers, tweedracht zaaien tusschen de monniken van den Benedictijnschen Regel. Na het verschijnen van het Verweerschrift heeft Willem van Saint Thierry verscheidene pogingen aangewend om te worden toegelaten tot de Cisterciënsers. In 1135 legde hij de waardigheid van abt neer en trad in te Signy, een Cisterciënserabdij in het bisdom van Reims. Hier leefde hij teruggetrokken tot zijn dood, op 8 September 1147 of 1148. Hoe hoog Bernardus hem schatte, blijkt uit het feit, dat hij zijn werkje *Over de genade en den vrijen wil*, alvorens het te publiceeren, aan den abt der Sint Diederiksabdij ter goedkeuring voorlegde.

Willem van Saint Thierry liet een aantal geschriften na, waarvan er enkele — namelijk de „Brief aan de Kartheisiers van den Godsberg over het leven in eenzaamheid”, de „Verhandeling over de contemplatie” en het „Antinason of betoog over den aard en de waardigheid van de liefde” — gedurende geruimen tijd zijn toegeschreven aan Bernardus van Clairvaux. Voorts schreef hij o.m. „Het Raadsel

des Geloofs”, „De Spiegel des Geloofs”, een „Zedelijke Verklaring van het Hooglied” en een boek ter weerlegging van Petrus Abaelardus. In een populair werkje over de verhouding van de ziel tot het lichaam verspreidt hij zijn wijsgeerige opvattingen, terwijl hij in gebedsvorm allereerste onderwerpen bespreekt in zijn „Overwegingen”.

Zijn meest belangwekkende geschrift is echter het „Leven van Sint Bernard”, dat hij nog tijdens diens leven, doch buiten zijn medeweten, opstelde. Zelf ooggetuige van verscheidene voorvallen, die hij hierin verhaalt, heeft hij zich ook overigens groote moeite gegeven om te zorgen, dat deze levensbeschrijving geschiedkundig betrouwbaar zou zijn. Loopende geruchten omtrent den beroemden abt onderzocht hij nauwkeurig. Hij vergeleek en schifte de getuigenverklaringen. Zoo werd zijn boek, de zoogenaamde *Vita Prima* een uiterst waardevol document, onmisbaar voor wie Sint Bernards leven bestudeert.

Daar Willem van Saint Thierry eerder stierf dan zijn vriend, moest hij diens biographie onvoltooid nalaten, ze werd op verzoek der monniken van Clairvaux voortgezet door Ernald van Bonneval, en — toen ook deze gestorven was — voltooid door Godfried van Auxerre, die secretaris van Bernardus van Clairvaux geweest was.

Beveel mij eens duidelijker, enz. Het kan zonderling schijnen, dat Bernardus, na dit verzoek om duidelijker bescheid, dadelijk overgaat tot het Verweerschrift, zonder den indruk te wekken, dat hij zulk bescheid afwachtte. Uit kap. 31 blijkt echter, dat hij vóór of tijdens

het schrijven bezoek ontving van broeder Ogier, die, gereed tot vertrek, aandrang op de voltooiing van het geschrift. Uit een der brieven van Sint Bernard (ep. LXXXVIII) blijkt vervolgens, dat deze Ogier den abt der Sint Diederiksabdij goed kende. Men mag wel aannemen, dat Ogier de gevraagde adviezen overbracht. De hier vertaalde brief maakte trouwens aanvankelijk geen deel uit van het Verweerschrift, maar stond na ep. LXXXIV in de verzameling van St. Bernardus' brieven. Mabillon plaatste hem, terecht, als inleiding voor de apologia.

2. die zich niet bezinnen op hunnen dood, enz. Deze woorden zijn ontleend aan Psalm LXXIII (Vulg. LXXII), waarin het schijngeluk van de zondaars wordt beschreven.

Simon van Cyrene, zie Matth. XXVII. 32.

De citherspelers. Apoc. XIV. 2.: „En ik hoorde een geluid uit den hemel als het geruisch van talrijke wateren en het daveren van geweldigen donder, maar toch was het geluid, dat ik hoorde als dat van citherspelers, die op hun cithers tokkelen”.

Hier heeft men een voorbeeld van de bij Sint Bernard gebruikelijke vrijheid in het toepassen van Bijbelteksten.

3. Zij drinken onderweg uit de beek, zinspeling op Psalm CX (Vulg. CIX), 7, waar omtrent den Messias gezegd wordt „Hij zal onderweg uit de beek drinken, daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen”.

allerhoovaardigste, over wie de psalm getuigt, n.l. de reeds aangehaalde psalm LXXIII. Op de in kap. 2. geciteerde woorden volgt: „Deswege omringt hen de hoogmoed als een keten en het geweld bedekt hen als een mantel; hun misdaad puilt uit hun vet, hun hart loopt over van slechte gedachten, zij bedenken kwaad en spreken kwaad, op hoogen toon dreigen zij met geweld.”

4. broeder Nicolaas. In een brief aan Simon, abt der Sint Nicolaas-abdij in het bisdom Laon en vermoedelijk een broer van Willem van Saint-Thierry, met wien hij samen te Reims studeerde en bij de Benedictijners intrad, schrijft Sint Bernard (ep. LXXXIV) over „dit verloren schaap”, door hem in zijn Orde ontvangen, doch slechts om het te overreden tot terugkeer.

twee abten. Mag men uit de nadere aanduiding „omdat gij ze heel goed kent” besluiten, dat Willem van Saint Thierry zelf een deze twee zou geweest zijn? Uit een der brieven, die Sint Bernard hem schreef (ep. LXXXVI) kan men afleiden, dat Willem reeds lang het voornemen koesterde, van staat te veranderen, hetgeen hij echter eerst in 1135, dus elf jaar na het Verweerschrift, deed.

5. Maria en Martha, zie Luc. X. 38-41, gelden in de ascetische literatuur als de voorbeelden van de contemplatieve en de actieve godsvrucht.

Jozef, de bevrijder van Egypte, door zijn broeders aan de heidenen verkocht. (Zie Gen. XXXVII. 12-31) is een

voorafbeelding van Christus, door de Joden aan de Romeinen uitgeleverd. Immers, zooals Jozef het heil der Egyptenaren, en daarna ook van zijn broeders bewerkte, zoo bewerkte Christus het heil der wereld.

de veelkleurige rok van Jozef, tevens een rok zonder naad, is een voorafbeelding van Christus' Kerk. Deze rok werd door de broeders met het bloed van een geitebok bezoedeld om hun vader Jacob te doen gelooven, dat zijn zoon door een wild beest verscheurd was. (Gen. XXXVII, 31-35).

de wijnpers getreden Is. LXII. 2. Deze woorden werden gesproken als profetie der verdelging van Bozra, hoofdstad van Edom en slaan op het bloedige gevecht. Ze voorspellen tevens den lijdenden Christus.

6. De vergelijking van de Kerk met Jozef's rok wordt in dit kapitteltje voortgezet en verder uitgewerkt. Aan het einde wordt Christus genoemd, „degene, voor wien de rok vervaardigd werd”.

7. aan de zijde van Christus als een reine maagd aan de zijde van den eenen man, zinspeling op II Cor. XI. 2. „Want aan éénen man heb ik u verloofd om u als een reine maagd aan de zijde van Christus te stellen.” Christus is de Bruidegom der Kerk. Zie ook Rom. VII. 4. Eph. V. 25.

de liefde in slagorde. Hooglied II. 4. De Bruid

van het Hooglied is de Kerk, de Bruidegom is Christus. In zijn verklaring van het Hooglied (sermo XLIX) legt St. Bernard uit, dat de aangehaalde woorden wijzen op de noodzakelijke ordening van de verscheidene deugden en daden, die in de eene liefde hun oorsprong vinden.

8. liefdeloos werken en werkeloos lief hebben. Men denke hier op de eerste plaats aan den handenarbeid, die door de Cisterciënsers verricht werd, niet door de Cluniacensers.

al uwe straten, Jerusalem, Tobias XII. 23, waar de wederopbouw van Jerusalem voorspeld wordt. Het woord *goud* berust op een onjuiste vertaling in de Vulgaat. De grondtekst heeft hier: „zuivere witte steenen”.

10. Babylon, dat is verwarring, zie Gen. XI, 9, het verhaal over den toren van Babel en de spraakverwarring. St. Bernard maakt gaarne symbolisch gebruik van plaatsnamen. Vgl. *Verhandeling over de Liefde tot God* (uitg. De Gemeenschap, Bilthoven, tweede druk 1937) kap. 7.

het gehenna, de hel wordt zoo genoemd in het Nieuwe Testament (Matth. V, 22, 29, X. 28, enz.).

11. Ik zal u bestraffen. Psalm L. (Vulg. XLIX) 21. De voorafgaande verzen luiden: „Uw mond vloeit over van boosheid en uw tong weeft bedrog, gij, die schande spreekt over uw broeder, den zoon van uw moeder belastert”.

12. drie of vier verschillende gerechten. De Regel van Sint Benedictus (cap. XXXIX) laat aan één maaltijd slechts twee gerechten toe, doch stelt de mogelijkheid open, dat een derde gerecht wordt toegevoegd. Overigens wordt de samenstelling der maaltijden grootendeels toevertrouwd aan de abten.

k l e e d e r e n v a n d i e r e n h u i d e n, zie Gen. III 21.

E z a u verkocht voor een bord linzensoep zijn eerstgeboorterecht aan Jacob. Zie Gen. XXV. 29-34.

J o n a t h a n at, spijs het verbod van zijn vader Saül, honig in het bosch tijdens de achtervolging der Philistijnen. Hij werd deswege ter dood veroordeeld. Zie I Kon. XIV. 23-46.

E l i a s, teruggetrokken aan den oever van de beek Carith, werd door een raaf met brood en vleesch gevoed. III Kon. XVIII. 1-7.

A b r a h a m liet, toen drie engelen hem bezochten, hun een malsch kalf bereiden. Gen. XVIII. 7.

G o d z e l f schreef dieren voor als offerande voor de wijdingsoffers. Exod. XXIX. 1-5.

S i n t P a u l u s beval Thimotheus het gebruik van wat wijn aan. I. Thim. V. 23.

E e n w i j n d r i n k e r werd Christus genoemd. Matth. XI. 19.

d e w a t e r e n d e r t e g e n s p r a a k. Num. XX. 6-13, wordt verhaalt, hoe Mozes water uit de rots sloeg. De Vulgaat leest: „Dit is het water der tegenspraak, waar de zonen van Israël opstandig waren tegen den Heer”; de grondtekst: „Dit is het water van Meriba, waar de Israëlieten met Jahwe hebben getwist.”

D a v i d weigerde te drinken van het water, dat drie dappere mannen met lijfsgevaar uit de bron nabij Bethlehem haalden. II Kon. XXIII. 16.

d e m a n n e n v a n G i d e o n. Rechters VII. 1-8.

14. J a c o b beminde Laban's dochter Rachel, doch moest, alvorens haar te verwerven, eerst haar oudere zuster Lia ten huwelijk nemen. Gen. XXIX. 15-31.

H e f t d e n L o f z a n g a a n. Ps. LXXXI (Vulg. LXXX). 3. Deze tekst wordt door Sint Bernard zeer vrij toegepast.

15. g e z e g d e v a n S i n t G r e g o r i u s, n.l. Gregorius van Nyssa (\pm 335-394), broeder van Basilius den Grooten. De aanhaling is ontleend aan zijn 7e homilie over de profetie van Ezechiël.

17. d e W i j z e, n.l. het Boek der Wijsheid, Eccli XXX. 24.

19. Sint Antonius, genaamd Antonius abt, of ook Antonius de Grootte, Egyptenaar van geboorte, leefde als kluizenaar in de woestijn sedert zijn twintigste jaar, werd er zwaar bekoord door den duivel, doch trok door zijn heilig leven vele leerlingen, wier samenleving in de woestijn hij min of meer kloosterlijk organiseerde. Uit deze organisatie vormde zijn leerling Pacomius de monnikskloosters. Sint Antonius abt, een der meest populaire heiligen, vooral in de middeleeuwen, werd door de monniken als een ideaal voorbeeld vereerd. Hij stierf op 17 Januari 356.

maaltijd des Heeren I. Cor. XI. 20. 3 daar gebruikt over het liefdemaal der eerste christenen, hier toegepast op het geestelijk onderhoud der monniken onderling.

21. gemengde en gekruide wijn, gelijk andere gebruiken, die Sint Bernard bij de Cluniacensers laakt, werd ook dit door Petrus Venerabilis afgeschaft, behalve voor den Witten Donderdag.

22. de flitsende lansen. Zie de aantekening bij den Brief in den Regen, kap. 10.

verkondigt gij vrede, Zinspeling op Jer. VI. 14.: „Ze meenen de wonde van mijn volk te genezen door luidruchtig te roepen: „Vrede”, en daar is geen vrede.” Men denke hier aan de onderlinge begroeting der monniken met het woord „Pax” (vrede).

23. den zieken voorgeschreven, een stok te dragen. Dit voorschrift vindt men niet in den Regel, het is klaarblijkelijk van later datum en zal wel ontstaan zijn, toen het gevaar van besmetting de kenbaarmaking van zieken gebod.

Macarius, gewoonlijk genaamd Macarius Aegyptius, leefde in de vierde eeuw in uiterst gestrenge afzondering in de Scetische woestijn ten Zuiden van Alexandrië, en liet een aantal geestelijke geschriften na.

Basilius, genaamd de Groote (330—379) werd uit een zeer vroom geslacht te Caesarea in Cappadocië geboren, studeerde te Athene, werd in 356 monnik in Neocaesarea, stelde in samenwerking met Gregorius van Nazianze de kloosterregels op, werd in 370 bisschop van Caesarea, bestreed met vuur het Arianisme, ijverde voor de goede verstandhouding tusschen de Westersche ende Oostersche kerk, schreef talrijke godsdienstige en zedekundige verhandelingen, stelde de Byzantijsche liturgie op en geldt als de voornaamste wetgever voor den kloosterstaat. Zijn Regel bestaat uit twee afzonderlijke gedeelten, zoodat men van twee Regels van Sint Basilus kan spreken; de eene geeft talrijke, bondige wenken, de andere minder, maar uitvoeriger voorschriften.

Antonius, zie de aanteekening bij kap. 19.

vaders in Egypte, de door Sint Antonius in samenleving georganiseerde coenobiten. Hun leven, door

Joannes Cassianus te boek gesteld in zijn beroemd gebleven *Collationes Patrum*, gold algemeen als voorbeeldig voor de monniken.

O d o, tweede abt van Cluny, zie Inleiding, blz. 16, bracht de kloosterhervorming van Benedictus van Aniane († 821) te Cluny tot uitvoer en werd de eerste grondlegger van de grootheid zijner Orde. Odo was een man van groote wetenschap. Hij werd herhaaldelijk door de pausen geraadpleegd. Hij regeerde over Cluny 910—943.

M a i o l u s, zijn opvolger (943—994) trad in zijn voetspoor.

O d i l o, vierde abt van Cluny (994—1049) hervormde op verzoek van Hugo Capet de abdij van Saint-Denis. Op zijn aandrang werd de herdenkingsdag der overleden geloovigen (Allerzielen) ingesteld.

H u g o (1049—1109) de meest beroemde abt van Cluny, regeerde gedurende zestig jaar, was vóór Sint Bernard de raadgever bij uitstek van pausen en koningen. Onder zijn bestuur bereikte de grootheid van Cluny het hoogtepunt; hij bouwde de prachtige basiliek, bevorderde in hooge mate het mystieke leven, stichtte het beroemde vrouwenklooster van Marcigny. Hij werd opgevolgd door Pontius van Mergueil (1109—1122), die van de gevestigde traditie afweek, zoodat onder zijn bewind de kloostertucht verslaptte en de glorie van Cluny begon te tanen. Na de zeer korte regeering van Hugo II, kwam in 1122 Petrus Venera-

bilis aan het hoofd der Orde. In de twee jaren zijner regeering, die aan het Verweerschrift van Sint Bernardus voorafgingen, had hij reeds op gematigde wijze het herstel van de tucht ter hand genomen. Hij verdroeg echter de toenemende kritiek op de Cluniacensers niet en dwong door zijn aanval den abt van Clairvaux tot verweer. Deze, die bij het schrijven van zijn apologie gedurig den nieuwen abt van Cluny op het oog heeft, zonder hem ergens met name te noemen, herinnert hier dus niet toevallig aan de roemrijke traditie der Orde en het werk der vier heilige abten. Hij wijst opzettelijk aan Petrus Venerabilis het spoor.

24. de orde, waarmede de kerk een aanvang nam.... ingesteld door de Apostelen. Sint Bernard beschouwt hier de eerste Christengemeenten, die in gemeenschap van goederen leefden, als prototypen van de latere kloosterorden.

27. De Regel bepaalt in het tweede hoofdstuk, handelend over de taak van de abten, dat de abt zonder onderscheid des persoons en uit Evangelische liefde, de hem onderhoorige monniken moet berispen, wanneer ze afwijken van de voorschriften.

een profeet, n.l. Ezechiël III. 18.

een abt, die zestig of meer paarden in zijn gevolg voerde. Zinspeling op Suger, abt der koninklijke abdij van Saint-Denis, eerste minister van Lodewijk VII en geschiedschrijver van Frankrijk. Zie de

Inleiding, blz. 51. In zijn eersten brief aan dezen Suger, geschreven wanneer met de hervorming van Saint-Denis een aanvang gemaakt is, geeft Sint Bernard zijn vreugde te kennen over de bekeering van den abt en hij beweert: „het eenige, waardoor gij ons ergernis gaaft, was de pracht en de weelde, die u overal volgde” (ep. LXXVIII. 3.). Men neemt aan, dat deze zinspeling in het Verweerschrift den eersten stoot heeft gegeven tot de bekeering van Suger en de hervorming van Saint-Denis, die in 1127 plaats vond.

28. d e o n m e t e l i j k e h o o g t e. Na de stichting der abdij van Cluny in het jaar 909 was de abdijkerk tweemaal geheel vernieuwd. Het derde, beroemde bouwwerk, door abt Hugo ondernomen in 1089, was eerst in 1131 voltooid, dus nog gedeeltelijk in aanbouw, toen Sint Bernard zijn Verweerschrift schreef en begrijpelijkerwijze onder de monniken een telkens wederkeerend onderwerp van gesprek. Van deze kerk, in Romaanschen stijl, zijn tot heden de Zuidarm, het groote Noordelijke dwarsschip en een van de torens bewaard gebleven. Deze overblijfselen geven een idee van het inderdaad grootsche geheel met zijn twee dwarsbeuken, torens op de viering en hoektorens op de vleugels der dwarsschepen. De proporties van het gebouw waren werkelijk in die dagen ongeëvenaard.

d e h e i d e n a a n d e h e i d e n e n, n.l. de jonggestorven Latijnsche hekeldichter Aulus Persius Flaccus (34—62 n. Chr.), die in de Middeleeuwen een groote populariteit genoot. De aangehaalde woorden zijn ontleend aan

de tweede satire van Persius (vers 69), handelend over het gebed.

Voor bisschoppen staat de zaak anders. Sint Bernard bedoelt, dat de parochiekerken, waar het ongeletterde volk bijeenkomt, door hun versiering en wandbeschildering moeten spreken over de godsdienstige waarheid, welke de monniken echter verondersteld worden te kennen uit lectuur, studie en overweging.

de giften der eenvoudigen. Zoals verderop duidelijk blijkt, hekelte St. Bernard de omstandigheid, dat kloosterkerken fraai versierd werden omdat zij dan groote scharen eenvoudige pelgrims trokken, die bij het zien van al het moois gaarne hun bijdrage offerden tot onderhoud van het heiligdom.

dienen wij hun beelden nog? Men vatte deze laatste alinea niet op als een veroordeeling van de katholieke beeldenvereering, maar als een protest tegen het misbruik, dat rijk versierde beelden dienst moesten doen om giften van de eenvoudigen te lokken. Sint Bernard preciseert zijn bedoeling in de eerste alinea van het volgende kapitteltje.

29. zelfs het plaveisel, zinspeling op de vloermozaïeken.

30. de lezende broeders. In tegenstelling tot de ongeletterde leeken, voor wie de kerken de Biblia

pauperum waren, konden de monniken lezen en hadden dus — zoo meent St. Bernardus — de opwekking door de beeldende kunst niet noodig. Het schilderwerk leidde hen slechts af van het getijdenboek.

o n t u c h t i g e a p e n. De weelderige kerkdecoratie der middeleeuwen is rijk aan symbolische motieven, uitgehouwen in kapiteelen of gesneden in het hout van de koorbanken. Hiertusschen vond men ook de symbolen der zeven hoofdzonden, waarbij de aap de onkuischheid, de leeuw de gramschap verzinnebeeldde. *bern*

o n d e r é é n h o o f d v e r s c h i l l e n d e l i c h a m e n. Deze voorstellingen, waarvan de symboliek wel eens ver gezocht was, ontaalden in soms al te vrije spelingen der fantasie, door Sint Bernard echter veroordeeld met een accent van spot, waarmede in alle eeuwen „de moderne kunst” ontvangen is. Het is niet recht duidelijk, of de schrijver hier concrete afbeeldingen op het oog heeft dan wel een spottende samenvatting wenscht te geven van hetgeen hij „afzichtelijke mooiheid en mooie afzichte-lijkheid” noemt.

31. b r o e d e r O g i e r, regulier kanunnik te Doornik in Henegouwen, later deken van de reguliere kanunniken der Sint Nicolaas-abdij aldaar, was een gemeenschappelijke kennis van Sint Bernard en Willem van Saint Thierry. Zie de tweede aanteekening bij den opdrachtbrief.

a f d a l e n t o t h e t k l e i n e r e o v e r g a a n

naar het grootere. In dezen tijd van gisting in het kloosterwezen, schijnt het herhaaldelijk te zijn voorgekomen, dat monniken wilden veranderen van Orde. Sint Bernard, die zelfs aan zijn beide vrienden dezen stap ontried, toont er zich een groot tegenstander van.

32. enkel en uit andere kloostergemeenschappen. Het is onbekend, wie hier precies bedoeld zijn.

de raad van den Apostel I. Cor. XVI. 14.

INHOUDSOPGAVE.

Inleiding	7
De Brief in den Regen	73
Verweerschrift	95
Aanteekeningen	143

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01409 5984

